

Quis in hic peccatorū remissio distribuitur. **D.** Qui sunt
digne. indigne? **P.** Qui nō credūt, sed rident sacra, ac blasphemāt, hi sunt arcendi. Non .n. sanctū dandū est omnibus, neq; margarite piciende ante porcos: ne futuri sint rei corporis et sanguinis dñi, pane & uino pcepti, iuditū sibi māducātes et bibētes, cū sine penitētia et fide eo abutūtur in punitiē & damnationē.

Fructus **D.** Que est huius sacramēti significatio? **P.** Vni-
ecene, cha- tas, ac fraterna charitas: ob id enim Greci hoc sacra-
ritas. mentū συνάξις καὶ ἀγάπη uocāt. Pulcherrimē
August. ait de ea significatiōe: Dñs noster Iesus Chri-
Dist. 2. ca. stus nos significauit, nos & ad se ptinere uoluit, my-
quis pass⁹ sterū pacis et unitatis nostrae in mensa sua cōsecra-
uit. Atq; alio loco adposite disputat de granis tritici,
& acinis uuae, adducens textū Pauli 1. Cor. 10. V-
nus panis nos multi sumus, qui de uno pane partici-
pamus &c. Atq; hec sufficiāt p mediocri cogni-
tiōe Christi, si quis exactā requireret, nouerit Catechj-
mū nos scripsisse pueris. Præceptorū uero erūt, ut ea
que hic uel degustauimus quidem, fusiori explicent
explanatiōe, locos adijcere uolui diligēter, ut in p-
ptu habeāt, qđ p rei dignitate ac necessitate, cū dicāt
tū doceāt, atq; nostrū laborē boni consulāt &c.

DEO SOLI GLORIA.

Quis in hic peccatorū remissio distribuitur. **D.** Qui sunt
digne. indigne? **P.** Qui nō credūt, sed rident sacra, ac blasphemāt, hi sunt arcendi. Non .n. sanctū dandū est omnibus, neq; margarite piciende ante porcos: ne futuri sint rei corporis et sanguinis dñi, pane & uino pcepti, iuditū sibi māducātes et bibētes, cū sine penitētia et fide eo abutūtur in punitiē & damnationē.

Fructus **D.** Que est huius sacramēti significatio? **P.** Vni-
ecene, cha-
ritas. tas, ac fraterna charitas: ob id enim Greci hoc sacramentū συνάξις καὶ ἀγάπη uocāt. Pulcherrimē
August. ait de ea significatiōe: Dñs noster Iesus Chri-
stus nos significauit, nos & ad se ptinere uoluit, my-
sticū pācis et unitatis nostrae in mensa sua cōsecra-
uit. Atq; alio loco adposite disputat de grāis tritici,
& acinis uuae, adducens textū Pauli 1. Cor. 10. V-
nus panis nos multi sumus, qui de uno pane partici-
pamus &c. Atq; hec sufficiāt p mediocri cogni-
tiōe Christi, si quis exactā requireret, nouerit Catechis-
mū nos scripsisse pueris. Præceptorū uero erūt, ut ea
que hic uel degustauimus quidem, fusiori explicent
explanatiōe, locos adijcere uolui diligēter, ut in p-
ptu habeāt, qđ p rei dignitate ac necessitate, cū dicūt
tū doceāt, atq; nostrū laborē boni consulāt &c.

DEO SOLI GLORIA.

CATECHIS

VS MINOR PVERORVM
generoso puero Ottoni Furrer
dicatus

Ab Urbano Rhegio.

Additus est & alius Catechismus Io-
annis Brentii recens scriptus.

Marci. 10.

Invite parvulos venire ad me, ne
prohibete illos, talium enim
est regnum Dei.

HALE EX OFFICINA
Petri Brubachij Anno Domini
M. D. XXXVI. Mense
Julio.

GALECHIS

WVS MINOR PVEZORVM

[illegible]

zusatz

Abraham Lincoln

Address of Salim Chaudhary to

James B. Brown, Jr.

.01 .D12M

2. Spirit particles have no mass, no

probiotics; vitamin C

100-100000-100000

100-104730-298 JAN

9-20-68

03014XX 71.13

0245

VRBANVS

RHEGIVS THEOLOGVS,

generosæ indolis puero, Otto-
ni Furster, Christi Iesu co-
gnitionem.

VO SEMEL EST

imbuta recens ser-
uabit odorem, Te
sta diu, ut uere ceci-
nit Horatius. Sum-
mo igitur studio an-
nitendum est, ut iu-
uenilis animi tui te-
stula, non uanis hu-

ius seculi opinioibus, sed catholicæ fidei do-
gmatibus imbuatur, quo mox a teneris, ad
pietatem Christianā exercearis, Christumq;
discas, ne ut degeneres filij solent, facie tan-
tum, non etiā animo, & pietate referas Chri-
stianissimum parentem tuum, Ioannem Fur-
ster Equestris ordinis uirum, Iurisconsultū
& Luneburgensis Ducatus Cancellarium,
de studijs omnibus quam optime meritum.
Quod tum cōmode fiet, ubi in illo ætatis flo-
te Catechismum probe didiceris, cuius ego
tibi in hoc Dialogo, quædam rudimenta p̄-
scribo, qbus & Cellanæ scholę pubes utet̃.
Christus Dñs ac Deus noster, te spū suo my-
steria Fidei doceat, & te patri ac patrē tibi q̄
diutissime conseruet incolumem, Amen.

Cellæ Saxonum,

A ij

CATECHISMVS DISCIPVLVS.

OBSERVAN-
diffime Præceptor,
Dic mihi quid sit Ca-
techismus, cuius me-
tionē toties facit pa-
ter meus: dicēs, Ca-
techismus facit mira-
cula.

PÆDAG.

Pater tuus semper etiam in ore habet Pau-
li ad Ephe. vi. uerba. Patres educate liberos
uestros in eruditione & correptione Domi-
ni, diligenter igitur ausculta. Catechismus
est compendiarie eruditio eorum, quæ ad fi-
dem Christianam pertinent. Catechumeni
sunt discipuli, qui fidei Christianæ rudimen-
ta percipiunt. Catechistæ sunt qui docent
Catechismum,

DIS.

Quæ igitur Christianum scire oportet?

PÆD.

Tria, nempe legem Dei, decē præcepta,
Articulos fidei, & orationem Dominicam.
In his ferme comprehenditur uelut in sum-
ma quicquid sacræ literæ docent.

DIS.

Obsecro, mi præceptor, breuiter & dilu-
cide hæc tria me doceto, ut sciam cur sum
Christianus.

Pæd.

1. *Catechismus*
Catechismus
Catechismus
Catechismus
Catechismus
Catechismus

PÆD.

Omnipotens Deus decem præcepta Mo-
 sed scripta in duabus Tabulis lapideis,
 per hæc nostra peccata agnoscamus. Nam
 peccata uitemus & ab eis liberemur uel iu-
 sticemur, maius quiddam requiritur, quã
 sancta præcepta, quæ exigunt bonum, & p-
 hibent malum. Sicut Apostolus Paulus do-
 cet Ro. iij. per legem est agnitio peccati, non
 dicit abolitio, Lex enim, ut ait beatus Am-
 brosius Ro. v. Gal. iij. non data est ut per
 eam abolerentur peccata, sed ut peccatores
 eos se scirent apud Deum. Nam sicut ho-
 mo deformis in speculo, uidet suam turpitu-
 dinem & terretur. Ita peccator in Decem
 præceptis, uidet abominationem peccato-
 rum suorum & confunditur.

DIS.

Nunc enumera & declara Decem præcepta.

PÆD.

Prima Tabula Moysi habet tria præcepta,
 quæ docent quid nos creaturæ debeamus
 Deo creatori nostro.

I

Non habebis deos alienos co-
 ram me.

Id est, cum ego solus sim Deus, nec sit ul-
 lus alius Deus præter me, qui solus possum
 & uolo te seruare, in me unum crede & spe-
 ra, me unum ama & time, A iij

*Primum de
 calogio p-
 repositum.*

Disce hic puer, horrenda & maxima peccata esse, quæ contra primum præceptum fiunt, qualia sunt, ignorare Deum, non timere eum, nõ credere in eum, fidere creaturis, desperare, contemnere deum.

Disce etiam hanc esse veram fidem in Deum, quando in Christum Iesum crucifixum credimus, quia nullus alius deus est quam in carnatus ille, & crucifixus pro nobis.

II.

*Secundu
Deca. præ
ceptum
8.*

Non adsumes nomen domini Dei tui in uanum, non enim habebit Deus insontem eum qui nomē domini dei sui in uanum adsumpserit.

Hoc est, confitere & prædica gloriosum nomen Dei in omnibus & semper: semper & in omnibus gratias age deo, inuoca nomen domini in omni necessitate, uigilanter & assidue ora, & quando dei gloria & proximi utilitas postulant, per dei nomen iura.

Transgressores huius legis sunt, omnes blasphemæ, periuri, qui sine necessitate mera leuitate iurant per nomen Dei, & qui ad decipiendum abutuntur nomine Dei, qui non orant, non gratias agunt, non laudant magnum & terribile nomen Domini.

III

Memento

Memento ut diem sabbati sanctifices.

*Septimū
Dec: p̄m.
resp̄m.
10.*

Iudicia olim septimus dies festus erat, Christianis octauus dies, & alij quos ecclesia constituit, in quibus debemus audire, legere & tractare Euangelium Christi, nostra peccata & dei gratiam recollere, publice etiam in ecclesia orare, & gratias agere deo, eucharistiam percipere, infirmos & afflictos uisitare & consolari, familiam nostram uerbo Domini ad pietatem exercere.

Transgressores sunt, contemptores uerbi dei & Sacramentorum, qui huius sæculi uanitatibus dediti, pietatis exercitia nihil curant.

Secunda tabula Moysi docet quid debeamus proximo nostro.

IIII.

Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longeuus super terram.

*Quartū
Dec: p̄m.
resp̄m.
12.*

Id est, reuerere parentes tuos. Deus enim per eorum te in mundum edidit, eos tibi præfecit, honorifice de eis sentias, reuerenter alloqueri & tracta, in omnibus eis obedi in domino, eis diligenter serui & necessaria ministrare. Nomine autem parentum intellige etiam pastores animarum, magistratum, præceptores, iuniores, pauperes familias & matres familias.

A iij

CATECHISMVS

Disce puer quod Deus in mundo Cæsarem, reges, principes, & alias potestates constituit, quibus debemus obedire, & sicut Paulus docet, reddere eis honorem, timorem, tributum & uestigal. Nam magistratus Dei minister est tibi in bonum. Ro. xiiij. Ideo omnes sediciosi & contemptores potestatis, horribiliter puniuntur a domino, quia deus potestatem sæculi, ut suos ministros tuetur, & suam ordinationem ipse conseruat.

Transgressores huius mandati, sunt, inobedientes & rebelles, liberi, & sediciosi omnes. Hic recordare puer, quam graui ultione Deus plectat contemptum magistratus, nam anno a nato Christo M. D. xxv. centum milia uirorum occisi sunt, propter seditionem in Germania excitatam contra sæculi potestatem.

V.

Non occides.

Id est, noli irasci, noli signa iræ ostendere, noli conuiciari, noli manu occidere, & consentire in necem proximi, sic enim Christus exponit hanc legem Matth. v.

Transgressores sunt, iracundi, inuidi, iurgiosi, maledici, contumeliosi, obtrepatores, contemptores, & irrisores proximi, occisores, latrones, & qui in hæc flagitia perpetranda consentiunt, adiuuantque, etiam si manu non conficiant.

VI.

Non mœchaberis.

Du solt nicht vnkeuschen, sic enim in lingua sancta sonat hoc præceptum. Nam naph quo uerbo Moses uitur significat fornicari vnkeuscheit treiben. In genere enim prohibetur etiam illegitimus concubitus ut R. A. uen Ezra erudite scripsit Exo. xx. Hoc est caste uiuito, obserua tuum cor, ne obscenatogites & cōcupiscas, obserua linguam tuam, scortatio & omnis immunditia ne nominetur quidem a te. Præserua oculos ne uideant turpia: recte enim dixit Augustinus, impudicus oculus, impudici cordis est nuntius. Præserua auditum ne uana & spurca audias, & tactum ne immundicia conspurcetur. Corpora enim nostra sunt templa spiritus sancti. i. Corinth. vi.

*Sermon
Dec: 1020
21.*

Remedia contra libidinem.

Ora iugiter, lege Euangelium, ieiuna, fuge ocium, semper aliquid honesti operare, fuge crapulam & ebrietatem, fuge impudicos homines & libros.

Transgressores huius legis sunt lasciu, scortatores, adulteri, & quicunque contempno coniugio, non possident uas suum cum sanctificatione & honore.

Hic puer discite hanc sententiam Spiritus sancti Heb. xij. Honorabile est inter omnes coniugium, & cubile impollutum, scortato

res autem & adulteros iudicabit Deus.

VII.

Septima

Non furaberis:

*Deca:
preceptum
7um.*

Id est, non auferes & usurpabis rem alienam, vi, fraude, clam uel palam, sed potius tua alijs libenter impertire, petenti abs te dato, cupientem mutuū accipere, ne aduerseris Mat. v. Mutuū date nihil inde sperantes: date & dabitur uobis Lucæ vi.

Transgressores sunt, auari, usurarij, fures prædones, & omnes impostores, qui opprimunt ac fraudant in negotio fratrem suū quacuncq; id ratione fiat.

VIII.

*Octa^{ua}
num.
27.*

Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum.

Id est, esto in sermone uerax, simplex, candidus, lingua tua noli abuti in damnum proximi, sed eius potius honorē & rem tuere.

Transgressores sunt, calūniatores, mēdaces, detractatores, assentatores, falsi testes.

IX.

*Nonum^{um}
8um.*

Non concupisces domum proximi tui.

X.

*Decimu^m
Dec. preceptum.
29.*

Non concupisces uxorem & ser-

uum

rum eius, & ancillam & bouem
& asinum & omnia quæ eius sunt.

Hæc duo præcepta palam prohibent uirulentam radicem peccatorum originale malum, malam cordis concupiscentiam, quæ nobis omnibus filiis Adæ & Eux innata est. Omnes igitur sumus transgressores: nam & si manu & opere non peccamus, corde tamen concupiscimus, quæ nostra nō sunt, aut illicita sunt. De hac profunda cordis humani malitia conqueritur Apostolus. Ro. vij. Concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, non concupisces. Eam antea descripserat Moyses in Gene. vi. asserens omne signum cogitationum cordis humani, omnibus diebus tantum malum esse, quod uerissimum esse, assidue experimur, donec spiritus sanctus corda nostra fide in Christū purificauerit.

Concupiscentia

DIS.

Dic mihi summam horum præceptorum
PÆDAG.

Christus eam proponit Matth. vii. Omnia quæcunq; uolueritis ut faciant uobis homines, sic & uos facite illis, hæc enim est lex & prophetæ.

Et Matth. xxij. Diliges dominum deum tuū ex toto corde, tota anima tua, tota mente, & proximū sicut teipsum. In his duobus

CATECHISMVS

mandatis, uniuerſa lex & pphetæ pendent.
Ideo Apoſtolus Ro. xiiij. dicit, impletio legis eſt dilectio.

DIS.

Quæ eſt pœna tranſgreſſorum decalogi?
PÆDAG.

Deut. v. loquitur Deus, ego ſum dominus
Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniqui
tatem patrum ſuper filios in tertiam & quar
tam generationem, his qui oderunt me, &
faciens miſericordiã in multa millia diligen
tibus me, & cuſtodientibus præcepta mea.
Deus itaq; punit peccata temporaliter & æ
ternaliter, pœnæ temporales ſunt Deutero.
xxviij. fames, peſtis, egeſtas, febres, frigora,
æſtus, aër corruptus, rubigo, proiectio ca
daverum ad beſtias, amentia, cæcitas, furor
mentis, direptio uxorum, bella, pauor cor
dis. Et breuiter, alle plagen aufferden. Eſt &
pœna æterna, qui enim non reſipiſcunt &
credūt Euangelio, in æternū ignē gehennæ
abijciunt. Vbi maledicti cū diabolo & ange
lis eius ſine fine cruciabuntur Math. xxv.

DIS.

Sunt ne in mundo tam perfecti homines,
qui omnia mandata Dei impleant?

PÆDAG.

Multi quidem conantur, at nemo filiorū
Adam in hac uita adimplet præcepta dei, ut
Auguſtinus docet de ſpiritu & litera, capl.
xxxvi. impleri tamen ea oportet, aut iuſti

*Pœna
tempo
rales.*

*Pœna
æterna.*

De supplicijs satis fieri.

DIS.

Quid ergo tandem ager deus iustus nobiscū?

PÆDAG.

Si in iudicium intraret nobiscū, iure nos omnes damnaret in æternum, lex enim nos omnes maledictos pronunciat Deu. xxvij. Maledictus omnis qui nō manserit in oībus quæ scripta sunt in libro hoc ut faciat ea.

Psal. cxvij. Maledicti qui declināt a mandatis tuis. Et uides in speculo legis, nos omnes esse peccatores, ergo sumus maledicti.

DIS.

Vera dicis sed horrenda. Damnabimur ne igitur omnes in æternum?

PÆDAG.

Scripturę sanctę, deo nostro summā iusticiā & summā misericordiā tribuūt Deu. 32. de^o absq; ulla iniquitate iustus & rect^{us}, Psal. cxliij. iustus dñs in oībus uīs suis. Psal. xxiij. Omnes uix domini misericordia, & ueritas, nā promisit nobis liberationem ex mera bonitate: & uerax, promissionē implet indignis. Et Psal. cij. Miserator & misericors Dominus longanimis, & multum misericors non in perpetuum irascetur, neq; in æternum cōminabitur, Non secundum peccata nostra fecit nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et Psal. cxliij. Suauis Dominus uniuersis. ET MISERATIO

CATECHISMVS

NES EIVS SVPER OMNIA OPĒRA
EIVS. Quāuis itaq; debita Dei iusticia nos
omnes condemnet, indebita tamen & merā
misericordia nobis miseris subuenit, ne in æ
ternum pereamus.

DIS.

Quis nouit hæc?

PÆDAG.

Christiani norunt, qui habent promissa
Dei preciosa in scripturis sanctis.

DIS.

Quid promittit Deus nobis?

PÆDAG.

Promittit gratiam, remissionem peccato
rum, iustificationem & uitam æternam,

DIS.

Promittit ne & dat tanta bona gratis sine
nostris meritis?

PÆDAG.

Etiā: quid meruimus filiū Adæ, cum e
ramus inimici dei, nisi mortem? At prop
ter aliena merita, accipimus oīa dei dona.

DIS.

Hæc sunt dulcia & auditu iucundissima,
sed ubi manet iusticia? Dixisti enim q; deus
iustus sit, eoq; iure puniat peccatores in æ
ternum, & iusticiæ eius omnino satisfieri o
portere adseruisti.

PÆDAG.

Iusticiam aut iudicium Deus exercet in

qui non credunt Euangelio, nam qui
Christum redemptorem misericordem sunt
auersati, eundem experientur iudicem seu-
rum. Et est misericors, credentibus Euan-
gelio, quemadmodū Dauid cecinit in Psal.
xxiij. Omnes viæ domini misericordia &
ueritas, quia gratis promittit liberatio-
nem, gratis exhibet promissum, sed mox
addit. Exquirentibus testamentum eius &
testimonia eius, id est, Euangelium gratiæ
Christi accipientibus, sed pœnam quam de-
bent nihilominus transfert in alium, ut iusti-
ciæ suæ usq; ad nouissimum quadrantem u-
biq; satisfiat.

DIS.

Quis igitur legem Dei uere implet & pœ-
nam nostris peccatis debitam fert, tantq;
bona nobis meretur?

PÆDAG.

Ipsemet Christus filius Dei, in quem pa-
ter posuit iniquitates nostras ut eas expiaret
Esa. liij. Hunc Deus pater statim in para-
diso, postquam Adam & Eua peccauerant
& morri addicti fuerant, promisit uenturū
in mundum, ut homo fieret, sed sine pecca-
to, ex uirgine, ut foret noster Iesus, id est,
saluator qui nos saluos faceret a peccatis no-
stris, ut foret mediator inter Deum & ho-
minem, ut impleret legem, & sua morte sa-
tisfaceret p peccatis nostris, & nos redime-
ret a potestate diaboli, & suo spiritu nos iu-

& iustificaret & saluaret. Et quod Deus per Mo-
 sen & reliquos suos prophetas, de Christo
 promisit, hoc & præstitit, quia est uerax, &
 in plenitudine temporis, quæ fuit ante. M.
 D. xxx. annos, misit filium suum unigeni-
 tum in hunc mundum, & factus est homo,
 & omnia impleuit, quæ prophetæ de eo præ-
 dixerunt, & quæ necessaria erant ad nostrā
 iustitiam & salutem, natus, passus & mortu-
 us est, sed resurrexit, suaq; morte & resurre-
 ctione, peccata nostra expiauit, nos iustifica-
 uit & patri reconciliauit, ut propter mortem
 filiꝝ parcat nobis deus: tum mortem abole-
 uit, ueram uitam & immortalitatem restituit,
 diabolū uicit, & summātim, nos libera-
 uit. Et hoc prædicatur in toto mundo, & uo-
 catur Euangelium Iesu Christi, id est, lætum
 nuncium, quod simus per Christum a male-
 dictione & morte liberati, & cum eo uicturi
 in gloria patris in æternū, & omnes qui cre-
 dunt huic Euangelio, in nomine Iesu Chri-
 sti, hoc est, propter eius merita accipiunt re-
 missionem peccatorum, iustificantur & ean-
 dem æterna beatitudine donantur: auditus
 itaq; uerum legis impleto rem. Nos dei le-
 gem certe in nobis non implemus sed Chri-
 stus impleuit pro nobis, & eius impletio &
 iusticia sit nostra, si in eum ut in Dominum
 nostrum, & Deum iustificatorem & saluato-
 rem nostrum credimus. Et insuper meruit
 nobis

nobis sua passione spiritum sanctum, quem
nobis donat, ut & ipsi legem faciamus.

DIS.

Memini te paulo ante dixisse, nos in hac
vitæ præcepta Dei non implere, cur igitur
nunc doces legem non solum a Christo es-
se impletam, sed etiam nos eam facere posse
& debere.

PÆDAG.

Bem sic cape. Erronea est illorum cogita-
tio, qui Christum putant sic impleuisse legem
pro nobis, ut porro nobis sit ociandum, nec
sit necesse legem & in nobis fieri, non enim
Christus pro nostris peccatis ideo passus est
ut in peccatis permaneremus, absit, sed ut
spiritum suum nobis daret, quo renouemur
& in nouitate uitæ ambulemus legique Dei
seuiamus. At carnis nondum mortificata
imbecillitas & malitia spiritui in nobis assi-
dere rebellans, nos adeo impedit in exercitio
legis implendæ, ut per totam uitam etiã stre-
nuè operantes uix inchoare legis impleti-
onem possimus, neque tamen cessandum,
sed sine intermissione certandum contra car-
nem, & meditanda lex est, ut saltem inchoe-
tur lex in nobis, & magis magisque fiat, quo
studio, sobrie, iuste & pie uiuendi, dum cō-
tra peccatum pugnamus ut ipsum extingua-
mus sit, ut inuidi peccatum in nobis haben-
tes, pro non habentibus a Deo habeamur,

& quicquid uitio carnis nondum impletur, nobis propter Christum remittitur, quia ipse est impletio legis uel perfectio ad iustificationem omni credenti Ro. v. Lex enim exigit a nobis iusticiam, sed qui credit in Christum, ex gratia Dei reputatur iustus, quia Christus fit iusticia Christi fidelium .i. Cor. i. habet itaq; quod lex postulat ex impuratione diuina hoc est ueram iusticiam. Ideo sanctus Ambrosius Rom. ij. dicit. Hic seruat legem qui credit in Christum, quem lex ad iustificationem uenturum cecinit, quam ipsa dare non potuit. Summam huius doctrine habes in his iij. punctis.

i Legem facere omnino debemus

ij Sed sine Christi spiritu eam facere non possumus.

iiij Accepto spiritu Christi per fidem incipimus implere legem, sed non implemus in hac uita, a carne impediti, culpa nostra est, non spiritus sancti.

iiij Fide iusti sumus Christo, cuius iusticia ante legis impletionem nobis donat & imputat, quæ omnē nostrū defectum sarch.

DIS.

Si recte intellexi quæ doces, Deus non remitteret nobis transgressionem legis uel peccata, si Christus ea non portasset & patrem placasset, qualiacunque & quantacunque faceremus & pateremur.

Pædag.

PÆDAG.

• Sane intelligis, nos malæ arbores sumus
 tæura, quem igitur fructum bonum ferre-
 mus ex nobis? Muda, manca & immunda
 est nostra legis impletio. passionēs nostræ im-
 puræ sunt, lutum luto non mundatur, inimi-
 ci Dei eramus Roma. v. Dilecti propter di-
 lectum efficimur. Deus enim nemini fauet
 nisi propter filium suum. Ideo qui in Chri-
 stum credit, saluatur, qui non credit, super il-
 lum manet ira Dei, Ioannis iij. quia nemo
 præter Christum peccata expiauit. Nullus
 alius est mediator, & propiciator nisi Iesus
 Christus. i. Timoth. ij. i. Ioannis ij.

DIS.

Igitur nemo iustus & saluus fiet nisi Chri-
 stianus. Et nulla est uera fides nisi Christiana;
 omnis alia fides, est execrabilis error & im-
 pietas.

PÆDAG.

Recte sentis. Nam stat hoc decretum dei
 inuiolabile: Extra Christum nulla est Dei
 gratia, nulla remissio peccatorum, nulla ius-
 ticia & salus, sicut Petrus Actorum iij. con-
 cionatur. Non est aliud nomen sub celo
 datum inter homines in quo oporteat nos
 saluos fieri, quam IESVS CHRISTVS
 Nazarenus. Deus omnia bona nobis pro-
 misit in illo & propter illum, & implet pro-

B ij

CATECHISMVS

missa propter illū, quia est dilectus filius Dei
in quo patri complacitum est. Ideo Paulus
ii. Cor. i. dicit oēs promissiones Dei in Chri
sto esse etiā & Amen, id est, in eo cōfirmari.

DIS.

Vnde autem ortum est peccatum, contra
quod lex Dei data est?

PÆDAG.

Satanas in paradiso decepit primos pare
res nostros suo mendatio, cui crediderunt
& peccauerunt, quo peccato tanquam uene
no natura humana infecta est & corrupta,
Iam qualis pater talis proles. Ex Adam in
prima natiuitate in nos transfunditur pecca
tum concupiscentiæ, quod originale uoca
tur, ut omnes homines naturali propagatio
ne ab Adā descendētes nascant peccatores.

Ex peccato autem mors orta est, peccati
pœna aut stipendium. Ita enim Apostolus
Rom. v. docet. Per unum hominem intelli
ge Adam peccatum in mundum introiit, ac
per peccatum mors, & sic in omnes homi
nes mors perualit eo quod omnes peccau
runt. Et sicut ab uno primo Adā in nos per
ualerunt peccatum & mors. Ita a Christo in
nos perueniunt iusticia & uita.

DIS.

Iam cognosco uerbum naturæ & pecca
ta per legem, quod Deus a me exigat, quam
nihil eorū prestare possim meis uiribus, q̄ iu
re com

re cōmeruerim. Sed qd docēt articuli fidei:
PÆDAG.

Symbolum apostolorum clare docet gratiam dei in Christo, quomodo per eam natura morbida sanetur & a peccatis & peccati pena morte ac malis omnibus eripiat. Augustinus in Enchiridio ca. lvi. articulos illos vocat regulam fidei.

DIS.

Recense & declara mihi symbolum apostolicū ut alterā partē Catechismi perdiscam.
PÆD.

Credo in unum Deum patrem
omnipotentem creatorem coeli &
terræ.

*Primus
fidei art.
hiculus.
35.*

Hic est primus articulus fidei, audiulisti antea legem Dei unde times, iam audi promissum eius & beneficia unde fiduciam in Deum concipies: ubi deus promittit, ibi fide opus est, ut promittenti credas & accipies promissum. Sine fide, inquit Heb. xi. Apostolus, impossibile est placere deo. Excitant certe fidem nomina dei, consolationis plena, scriptura enim deum vocat creatorem omnium, patrem, & omnipotentem, quid hic amplius desideras? qui omnia in tuum usum condidit, & præstare omnia potest Gene. xvij. Idem ille tuus est pater Matth. vi. Inexpiable scelus est, non credere aut spem ponere in

B ij

CATECHISMVS

summe sapientem, summe bonum & summe potentem.

Habet autem symbolum tres partes, prima docet quid de patre, secunda quid de filio, tertia quid de spiritu sancto Christianus ad salutem sentire debeat. Deu. vi. dicit propheta Moses, audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est. Non ergo sunt plures dñi, sed unus est uerus deus. Tres tamen personæ sunt in deitate, pater, & filius, & spiritus sanctus, sicut scriptura docet.

Est itaq; huius articuli sensus, credo, id est, fiduciam meam & spem pono in solum Deum uerum, qui non solum omnia ex nihilo creauit, cælum, terram, mare, & omnia uisibilia & inuisibilia quæ in eis sunt, sed etiam omnia conseruat, nec recedit a sua creatura sicut fabricator nauis a sua nauí, sed semper præsens est nobis. Ipse solus potest me seruire in omni necessitate, quia est omnipotens, & uult me cōseruare & tueri quia pater meus est. Et de eius paterna gratia dubitare non debeo, quia uerax est immo ipsa ueritas. Quicquid igitur de eo sacrae literæ docent & promittunt, uera esse credo. Es ist alles die rechte warheit, do verlassē ich mich auff.

Ita nos docet scriptura Gene. i. In principio creauit Deus cælum & terram, cæli & terræ nomine etiam creatura intelligitur ait

Augu

VRBANI REGII

Augustinus lib. xi. confess. ca. xij. Et Psal.
cxij. Deus noster in cœlo omnia quęcunq;
voluit fecit. Et creaturam suam non deserit,
nam per ipsum uiuimus, mouemur & su-
mus Actorum xvij. Et Matthæi xvi Ne sitis
soliciti uitę uestre quid esuri sitis aut bibitu-
ri, neq; corpori uestro quibus indumentis
usuri. Nouit enim pater uester cœlestis, qđ
opus habeatis his omnibus. Eti. Petri. v.
iubet Petrus omnem curam in Deum pa-
trem conijcere, quia illi cura est de nobis.
Si Deus ipse omnipotens, rerum omnium
conditor, ubiq; præsens, pater noster est &
pro nobis curat, quęso quis nocebit nobis?
quid deerit nobis sub cura tanti patris? Ideo
Apostolus ex fide huius articuli dixit, si De-
us pro nobis quis contra nos? quasi diceret,
quicquid extra deū est, creatura est, & quid
est creatura collata creatori omnipotenti, si
ne quo creatura nihil est & nihil potest. Qđ
si Deus me custodit, mihi prouidet, satis tu-
tus sum. Et David Psalmo. xxvi. dominus
illuminatio mea & salus mea, quem timebo?
Dominus protector uitę meę, a quo trepi-
dabo? Et Psal. xxij. Si ambulauero in me-
dio umbrę mortis non timebo mala, quo-
niam tu mecū es, ita David ex firma fide pri-
mi articuli deum alloquitur. Iam hunc arti-
culum omnes ore recēsent, pauci autē corde

B iij

credunt, nam qui hunc credit, facile credit
omnes alios, qui hunc non credit, nullū om-
nino credit, ex hoc enim reliqui pendent.

SECVNDVS ARTICVLVS

Et in Iesum Christum filium ei-
us unicum dominum nostrum.

DIS.

Declara & hunc articulum.

PÆDAG.

Attentus esto puer, nam ille articulus de
Iesu Christo & eius mysterijs Christianos fa-
cit, docet enim quid de secunda persona di-
uinitatis, nempe de filio dei, per quem & cre-
ati & recreati sumus, sit sentiendum.

DIS.

Quid igitur de filio dei sentiendum sacre
tradunt literæ?

PÆDAG.

Primo tradunt Christum filium Dei, esse
uerum & naturalem deum, patri cōsubstan-
tialē, sic enim alloquitur Christum sanctus
Thomas Iōā. xx. Dominus meus & Deus
meus & .i. Ioan. v. Sumus in filio eius Iesu
Christo, hic est uerus Deus & uita æterna.
Et Iōā. i. In principio erat uerbum & uerbū
erat apud deum, & deus erat uerbū, & uer-
bum caro factum est, hic audis uerbum dei
patris æternum uerum deum, hominem fa-
ctum, & Iesus Christus est hoc ipsum uerbū
æternum

*Secundus
fidei ar-
ticulus.
38.*

Verbum

VRBA. RHEG.

ternum. Et prophetæ uocant Christum sub
 inde dominum exercituum, ut Zachariæ. ij
 ubi in Heb. legitur Deus & Psal. xliij. dicit
 deus pater ad filium: thronus tuus deus in sæ
 culum sæculi, sicut Paulus ad Hebræ. i. citat,
 & Christum filium dei, uocat splendorem
 gloriæ patris & expressam imaginem substantiæ
 eius. Et Ioan. xliij. dicit Christus Philip
 po, qui uidit me, uidit patrem. Non credis
 quod ego in patre sim, & pater in me? & Io
 annis xij. Christus ait: qui uidet me uidet eum
 qui misit me, & Ioan. x. ego & pater unum
 sumus, ubi Christus se uerum Deum unius
 cum patre substantiæ esse docuit, sicut etiam
 Iudæi uerba Christi intellexerunt, senserunt
 enim, ut Augustinus ait, non posse dici, ego
 & pater unum sumus, nisi ubi æqualitas est
 patris & filij.

Ideo chare puer, credere in Christum de
 bemus, sicut in patrem, quia uerus est Deus
 sicut ipse docet Ioan. xliij. creditis in deum
 & in me credite, ubi Augustinus ait, conse
 quens est, si in deum creditis, & in me crede
 re debeatis, quod non esset consequens, si
 Christus non esset deus, creditis in deum, &
 in eum credite, cui natura est, non rapina,
 esse æqualem deo, semetipsum enim exinan
 uit, non tamen formam dei amittens, sed for
 mam serui accipiens.

Deinde docent sacræ literæ, illum dei fili-

*1us Deus
 exerci
 tus
 Deus
 Splendor*

CATECHISMVS

um esse missum a patre in hunc mundum, hoc est, uere esse incarnatum uel hominem factum. Ioan. i. Verbum caro factum est, id est, filius Dei unigenitus, factus est uerus homo, sicut omnes Orthodoxi exponunt.

Postremo docent etiam, in Christo duas quidem naturas esse diuinam & humanam, sed tantum unā personam. Sed edisce Athanasij symbolum pie eruditum de Christo.

Primo, Athanasius ex scripturis docuerat trinitatem in unitate & unitatem in trinitate esse reuerendam. Mox addit qui uult ergo saluus esse ita de trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutem ut incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur quod Dominus noster Iesus Christus, Dei filius, Deus & homo est.

Deus est ex substantia patris ante sæcula genitus, & homo est ex substantia matris in læculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens.

Æqualis patri secundum diuinitatem, minor patri secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus.

Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnē, sed adsumptione humanitatis in deū.

Vnus

Unus omnino, non confusione substantiæ, sed unitate personæ.

Nam sicut anima rationalis & caro, unus est homo, ita Deus & hō unus est Christus.

DIS.

Hæc intellectu mihi admodū sunt difficilia.

PÆDAG.

Scio, sed profuerit hæc uel non intellecta ediscere, & uelut thesaurum in scriniolo memorie reponere & seruare, donec intellectus tuus fiat exercitior, tū hanc sanā Euangelij doctrinam depromes & gaudebis.

DIS.

Per libenter hos uersiculos Athanasij ediscam, sed dicandē cur deus homo factus est?

PÆDAG.

Causam sacrosanctę incarnationis dei symbolū Nicenū sic canit. Qui (filius dei) propter nos hoīes & ppter nostrā salutē descendit de coelis & incarnatus est anteq̃ hō factus est.

Si Irene. li. iij. contra Valen. ca. xx. eandem causam alijs tamen uerbis adfert: uerbi incarnati, imaginem, inquit, & similitudinem dei in Adam perdideramus, Verbum igitur dei quod semper aderat generi humano, nouissimis temporibus secundum præfixitum tempus a patre unitum suo plasmati, passibilis homo, factum est ut eandem imaginem in Christo Iesu reciperemus.

Augustinus de trinitate lib. xij. cap. ix. docet naturā Dei filium, factum esse etiam ho-

CATECHISMVS

minis filium, ut nos natura filij hominis, gratia fieremus filij dei & habitarem⁹ in deo, in quo solo & de quo solo esse possumus beati, participes immortalitatis eius effecti, propter quod persuadendum, dei filius particeps nostræ mortalitatis effectus est.

Cyrillus in Ioã. cap. xvi. unigenitus Dei homo factus est, ut ab interitu quem præca maledictio intulerat, nos liberaret, & naturam nostram sanctificaret.

DIS.

Sed cur filius Dei uocatur Iesus?

PÆD.

Iesus.

Iesus Hebræum est, quod Hebræi sic pronunciant Iehoschua id est saluator, rationem nominis docet angelus Matth. i. dicens, uocabis nomen eius Iesum, quia is saluum faciet populum suum a peccatis suis, nullus enim alius est saluator generis humani, quam Iesus Christus Nazarenus, sicut Petrus docet Acto. iij. nullum aliud nomen est sub celo datum inter homines in quo oporteat nos saluos fieri, quã Iesus Christus Nazarenus.

DISCIPVLVS.

Cur uocatur Christus?

PÆDAG.

Christus.

Christus gloriosum nomē est regni & sacerdotij, quem latini unctum uocant, Græci Christum, Hebræi Messiam. Vngebantur enim sacerdotes & reges apud Hebræos sacra qua

era quadam unctione, Iesus autem Nazare-
nus uerus est & æternus sacerdos noster se-
cundum ordinē Malchizedek Psal. cix. no-
strum unicus mediator. i. Tim. ij. Sacerdoti-
um officium est, sacrificare pro populi pecca-
tis Heb. v. & vij. Christus semel pro nostris
peccatis seipsum agnum immaculatum ob-
tulit Deo patri, & nos qui antea inimici Dei
eramus propter nostra peccata, suo sangui-
ne mundauit & suo sacrificio unico deo re-
conciliauit. Est & uerus rex noster, omnium
regum, hominum & angelorum dominus.
Ideo Messias uel Christus uocatur per excel-
lentiam, nam singulari unctione spiritus san-
cti unctus est præ consortibus suis, solus em̄
Iesus Nazareus perpetuum habet sacerdo-
tium & regnum, sicut archangelus Gabriel
uirgini matri ex prophetis Lucæ. i. regem
Christum describit dicens. Is erit magnus &
filius altissimi uocabitur, & dabit illi Domi-
nus Deus sedem David patris ipsius, regna-
bitq; super domum Iacob in æternum, & re-
gnus eius non erit finis.

DIS.

Atquare uocatur unicus Dei filius?

PÆDAG.

Solus Christus est naturalis dei filius, nos
quidem filij Dei efficiuntur per fidem in Chri-
stum, sed adoptiui: ideo Augustinus in cap.
x. Ioannis, dicit: nos filios Dei gratia fecit,

Sacer-
dos.
Modus
hor.

Rex.

Unicus Dei
filius.

Christum autem natura.

Hanc adoptionis gratiam prædicat Paulus Ephes. i. dicens: prædestinavit nos ut adoptaret in filios per Iesum Christum, & Galatas iij. Vbi uenit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptione eius filiorum acciperemus.

Ideo Deum appellamus patrem nostrum in coelis, nam si credimus in Iesum Christum naturalem dei filium, hac fide nos efficiamur adoptiui filij dei, heredes dei, coheredes Christi.

DIS.

QVÆSTIO. Cur autem eum appellamus dominum nostrum?
PÆDAG.

Eramus propter peccatum sub domino Satanae tyranni infernalis. At Christus sua morte Satanam uicit, & nos ab eius tyrannide redemit, non sumus nostri iuris, quia per magno empti precio .i. Corint. vi. Christum sumus qui est Dominus noster & Deus noster, qui semetipsum dedit pro nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibi ipsi populum peculiarem sectatorem bonorum operum Tit. ij. Sic enim scriptura docet, Christus mortuus est & reuixit ut uiuentibus & mortuis dominetur. Ro. xliij.

Et Psal. viij. Gloria & honore coronasti eum & constituisti eum super opera manuum tuarum, omnia subiecisti sub pedes eius.

Iam igitur, chare puer, audes dicere

Christo, domine tuus sum, saluum me fac,
 me mancipium & captiuus diaboli, sed tu
 me a potestate eius liberaſti, & e regno pec-
 catorum & mortis, in tuum regnum iusticie & ui-
 tue tranſtulisti, benedictum ſit nomen maie-
 ſtatis tue in æternum qui ſolus uiciſti diabo-
 lum & redemiſti hominem.

TERTIUS ARTICVLVS

Qui cōceptus eſt de ſpiritu ſan-
 cto, natus ex maria uirgine.

DIS.

Obſecro elucida hunc articulū ut reliquos;
 PÆDAG.

Omnes alij filij Adam ex uiris concipiun-
 tur & ex mulieribus naſcuntur, ideo cogun-
 tur cū Davide dicere. Pſal. l. Ecce in iniqui-
 tatibus conceptus ſum & in peccatis conce-
 pit me mater mea. In iniquitate concepi, ait
 Auguſtinus eſt iniquitatem ex Adam trahere,
 ſolus eſſe innocens infans potuit, qui de
 opere in Adam non eſt natus, inquit Augu-
 ſtinus, qualis erat Chriſtus filius Dei miſſus
 uel natus, non in peccato ſed in ſimilitudine
 carnis peccati, hoc eſt, Chriſtus eſt uerus ho-
 mo ſed ſine omni peccato, non enim de ui-
 ri ſemine ſed de ſpiritu ſancto uirgo Maria
 pregnans facta eſt. Hinc Iſaias hanc Davidis
 filiam, uirginem pariuram prædixit, ca. v.
 Ecce uirgo cōcipiet & pariet filium, & uoca-

*Tertius
 ſidei ar.
 ſecundus.
 40.*

C A T E G H I S M V 8

*Imma-
nuel.*

*Maria
Virgini
Eas.*

bitur nomen eius Immanuel, id est, nobis
cum Deus. Matth. i. Et archangelus nouit
hanc & purissimam concipiendi & parien-
di rationem sic declarat Luc. i. Cum uirgo
rogat quomodo erit istud, quandoquidem
uirum non cognosco, respondet angelus,
spiritus sanctus superueniet in te & uirtus al-
tissimi obumbrabit tibi, quapropter & quod
nascetur sanctum uocabitur filius dei. Est
itaque Maria uirgo illibata ante partum, in par-
tu, & post partum, quam ecclesia catholica
ob hoc uocat perpetuam uirginē & Theo-
rocon, id est, Deiparam uel dei genitricem,
quia Christum nobis peperit uerum Deum
& uerum hominem. Cōceptus est Christus
in Nazareth, natus temporibus Herodis re-
gis Matth. ij. in Bethlehem, ut impleret pro-
pheta Micheæ cap. v. Tu Bethlehē Ephta-
ta paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi or-
gredietur qui sit dominator in Israël. Ille do-
minator uel princeps est Iesus Christus rex
regum & Dominus dominantū, cuius san-
ctissimam natiuitatem & locū eius angelus
de celo annunciauit pastoribus, dicens, ne
timeatis, ecce annuncio uobis gaudium ma-
gnum, quod futurum est toti populo, quia
natus & uobis hodie saluator qui est Chris-
tus dominus in ciuitate David.

D I S.

Sed cur hunc infantem oportebat ex ui-
rgine nasci?

Padag.

PÆDAG.

Ut uaticinia implerentur.

DIS.

Percupio audire hæc uaticinia ex pphetis.

PÆDAG.

Moses scripsit Gen. iij. quod deus serpen-
 tem Satanae qui hominem in peccatū illexerat,
 mortuus sit excidium & homini decepto &
 ipso promiserit auxilium & liberationem.
 Inimicitias (inquit) ponam inter te & mu-
 lierem & semen tuum & semen illius, ipsum
 conteret caput tuum, & tu insidiaberis calca-
 mento eius. Ibi deus promissit Christum Iesum
 qui est semē illud uel filius, non uiri uel ex ui-
 ri semine, sed mulieris tantū quæ uirgo est
 & permanet: sic enim legi debet textus ille,
 ut utriusque codices habent ipsa conteret sed men-
 da est, Hebraicus textus habet hu, id est, ipse,
 nempe Christus filius Mariæ uirginis, hic a-
 patre missus est ut conterat caput serpentis,
 id est, uincat eum, regnum eius destruat, pec-
 catum & mortem aboleat, hominem e ma-
 niu Satanae liberet, immortalitatem & æterni-
 tatem ei donet. Sic legunt hunc textum uete-
 res Orthodoxi. Irenæus lib. iij. contra Va-
 lent. contempta etiam Grammatica legit ip-
 se num calcabit caput, & relatiuum in mas-
 culino ponit, sicut est in Hebræo, quauis
 antecedēs latinum sit generis neutri, quo ex-
 pressius redderet hanc promissionem Euan

gelicam. Similiter legit Cyprianus libro secundo contra Iudæos capite octauo. Hebraismum enim intellexerunt, quo semel pro filio ponitur, ut relatum ipse referat filium mulieris.

Hic habes promissionem Dei de Christo Iesu, qui non uiri sed mulieris tantum filius esse debebat, uirginæ enim partus necessarius erat ad conterendum caput Sathanæ, id est, ad abolendum peccatum & destruendam mortem. Si Christus conceptus esset de uirili semine, natiuitas eius esset carnalis & polluta peccato originali, sicut nostra natiuitas immunda est, Christus itaq; fuisset filius træ & peccator, quare non potuisset esse redemptor noster. Quomodo enim peccator peccatores mundaret & maledictus alios benediceret.

Ad redemptionem autem generis humani necessaria erat cuiusdam hominis pura & sine omni macula conceptio & natiuitas, quæ impuram natiuitatem omnium aliorum hominum posset mundare: munda autem esse non potuit, nisi esset uirginæ, ideo uirgo adhuc partum edendum electa est ex prole pia Abrahami, Isaac, Iacob & Dauid, sic deus patribus promissit. Gene. xxij. promissit Abrahami mirabile semen, dicens, in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.

DIS.

Quod

Quod est illud semen, & quæ est illa be-
nedictio?

PÆDAG.

Semen illud Abrahæ est Christus ut Pau-
lus exponit Galatas iij. Benedictio illa, est
iusticia, uita & salus æterna.

Omnes homines in Adam peccauerunt,
omnes sunt maledicti, rei mortis & æternæ
damnationis, sed deus instauratorem lapsi
hominis dedit Christum ut ait Apostolus. i.
Corin. xv. Quemadmodum in Adam om-
nes moriuntur, ita in Christo omnes uiuifi-
cabuntur. Sic scriptura describit nobis duos
admirabiles homines, primum Adam pec-
catorem, ex quo habemus peccatum, mor-
tem & damnationem, secundum Adam iu-
stum & iustificatorem Christum, ex quo ha-
bemus iusticiam, uitam & salutem æternam

Iam obserua puer, si nasci debebat filius
quidam Abrahæ secundum carnem, qui tol-
leret maledictionem nostram, id est, peccā-
tum & mortem & benediceret nos, id est,
donaret nobis spiritum sanctum, iusticiam
& uerā uitam, & nos captiuos diaboli redi-
meret, hūc oportebat hominē esse, sed plane
benedictum, id est, innocentem, iustū & om-
nino incontaminatū, & liberrimū a iugo Sa-
tanæ, qd̄ ita fiebat cōmode, si nasceret ex uir-
gine sine uirili cōsortio, tūc obūbratione spi-
ritus sancti. Talis igit filius hominis est Chri-

stus iustus, qui insultat peccatorū autori, diabolo, Ioan. iij. dicens, Venit princeps mundi huius & in me non habet quicquam, hoc est, nullum ei ius in me est, quia nō sum peccator, ubi peccatū est ibi mors regnat, & diabolus qui habet mortis Imperium, tyrannidem exercet: at ubi nullum est peccatum, ibi nec Satan habet ullam iurisdictionem aut potestatem. Vides ne tandem ad quid uirginis Mariæ profuerit?

DIS.

Video & stupeo tantum mysterium,

PÆD.

Vides etiam cur angelus Gabriel tam honorifice salutarit hanc uirginem matrem, dicens, aue gratia plena dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. En benedictam uocat, nam benedictum semen Abrahæ mundo erat prolatura, quare beata Elizabeth huius salutationi addidit insigne auctarium, benedictus fructus uentris tui, cui item ecclesia adiunxit, Iesus Christus. Vere dixit benedictus. Nam solus ille fructus uirginis uentris nullam antiquæ maledictionis labem contraxit, sed ceu nobilissimus & illibatus flos de radice Iesse tanta puritate succreuit, ut omnem immundiciem nostram originalis peccati & actualium scelerum abluat.

Vere etiam angelus dixit, gratia plena, dominus tecum, nam peperit unigenitum dei patris

peris plenum gratia & ueritate, de cuius plenitudine nos oēs accepimus Ioan. i. Erab omni peccato erat purissima, de qua ait beatus Augustinus lib. de natura & gratia ca. xxxvi. De sancta uirgine Maria propter honorem domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere uolo quaestionem.

Iure igitur & nos hanc uirginem benedictam cum angelo, & beatam appellamus cū Elizabetha, quæ beatitudinis & uere salutis auctorem Christum nobis immaculata peperit, ut impleatur prophetia benedictæ uirginis, quæ seruatorem nostrum in utero gestans uirgineo cecinit. Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est & sanctum nomen eius.

DIS.

Cur Christiani hanc salutationem angelicam quondie recitant?

PÆD.

Ad renouandam assidue memoriam maximi illius mysterij, quod deus homo factus est, in plenitudine temporis ante mille quingentos & triginta annos, & promissiones Abrahamæ & patribus factæ exhibitæ sunt. Beatissima enim uirgo Maria, filia est Abrahamæ est Davidis Math. i. ex qua nobis natus est Iesus Christus unicus ille saluator mundi.

Quoties enim salutationem repetis angelicam, gratias ago ex toto corde misericor

C iij

di & ueraci deo, qui sic dilexit nos, ut filium suū unigenitū miserit hūc mundū, ut hō factus, homines ab omni malo liberaret. Illius beneficiū, nempe incarnationis dei magnitudo est plane immensa & ineffabilis, de qua uere dixit Augusti, de trin. lib. xij. ca. xix. In rebus per tempus ortis, summa hæc gratia est, quod homo in unitate personæ coniunctus est Deo.

Qui incarnationis mysterium ignorat aut non credit, frustra iactat se credere in deum uel dei filium, uera enim fides quæ nos iustificat & saluat, est credere in Deū incarnatū.

Pulchre igitur ait Cyrillus in Ioan. cap. xiiij. Diuinus Paulus, non nudum ad fidem unigenitū tradit, sed hominem factum, mortuum, & a mortuis excitatum.

*Quam
fidei ar
ticulus.
49.*

QVARTVS ARTICVLVS

Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferos.

DIS.

Causam passiōis dominicæ mihi enarra.

PÆDAG.

Filius Dei ideo factus est homo, ut pati & mori posset pro nobis, suæq; mortis uictima diuinæ iusticiæ satisfaceret & suo sanguine nos iustificaret, deoq; cuius irā nostris peccatis cōmerueramus, reconciliaret, sicut Petrus ait. i. Petri iij. Christus semel pro peccatis pas-

sed fuit iustus pro iniustis, ut nos adduceret
deo, Rom. iij. Christus traditus fuit propter
peccata nostra.

Nam Deus pater filium suum præordina-
uerat, antequam conditus esset mundus, ut
foret agnus immaculatus cuius precioso san-
guine redimeremur a captiuitate diaboli. i.
Petri. i. & per os omnium prophetarum suo-
rum prænuñciauit Christum passurū Acto.
ij. Sicut Christus Lucæ ultimo cum duo dis-
cipuli propter mortem Christi uehementer
tristati essent, dixit, o stulti & tardi corde
ad credendum in omnibus quæ locuti sunt
prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chri-
stum & intrare in gloriam suam?

DIS.

Vbi prophetæ prædixerunt Christum es-
se passurum & moriturum pro nobis.

PÆDAG.

Moses mortem Christi figuris prænuñcia-
uit. Sacerdotes enim in ueteri testamento of-
ferebant varia animalia quorum sanguinem
effundebant, ut legimus in Leuitico, hi sacer-
dotes & hæc sacrificia significabant Christū
nostrū & uerā uictimā pro peccatis, uerū sa-
cerdotē, qui semetipsum pro nobis in cruce
obtulit & sanguinem suum propriū effudit,
ut nos deo reconciliaret, & remissionem om-
nium peccatorum nobis mereretur.

Et numeri xxij. Moses exaltauit æneum

serpentem in deserto, ut qui morfi essent ab ignitis serpentibus, illum exaltatum serpentem aspicerent, & sanarentur. Hanc figuram Christus explicat Ioan. iij. Ita (inquit) oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam.

David Psal. xv. Caro mea requiescit in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Et Psal. xxi. clare prædixit & uerba Christi in cruce pendētis & passionem. In summo illo mortis horrore Christus clamauit, Deus meus, Deus meus cur me deseruisti, foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi uestimenta mea & superuestem meam miserunt sortem.

Et Psal. lxviij. Dederunt in escam meam fel & in siti mea potauerunt me aceto. Hæc omnia David de Christo prædixit in spiritu, & Euangelistæ describentes passionem domini, docent in Christo nostro esse impletum.

Esaïas ca. liij. de Christi uaticinatur passione & passionis fructu dicēs, uere languores nostros ipse (Christus) tulit, & dolores nostros ipse portauit, in liuore eius sanati sumus, omnes nos quasi oues errauimus, & Deus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum, ipse cum sceleratis reputatus est. Hoc
torum

Hoc totum caput cum adoleueris, edisce, nā
in nouo testamento ab Apostolis & Euange-
listis ad minimū septies citatum est, ut Mat.
viij. Mar. xv. Lucæ xxij. Acto. viij. Rom.
x. i. Pet. ij. Ioannis xij.

Zacharias ca. ix. Tu in sanguine testamē-
ti tui emisisti uinctos de lacu in quo non est
aqua, hæc de Christo Iesu uaticinatus est, qui
in sanguine non hircorum aut uulporū sed
proprio, qui est sanguis noui æterni testamen-
ti uinctos, id est, peccatores captiuos inferni
liberauit. Nolo te onerare pluribus testimo-
nijs, donec adolefcentiam attigeris.

Nam propheta omnes in hoc missi sunt
a deo, ut Christi mortem, resurrectionē & re-
gnum æternum mundo prænunciarent.

Heus, puer chare, quoties hunc articulū
recenses, subsiste, & serio cogita, quanta sine
peccata mundi, quæ tam preciosa morte fi-
lij Dei explari oportebat, sicut Paulus dicit
i. Tim. ij. Vnus conciliator Dei & hominū
homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum
precium redemptionis pro omnibus. Gra-
tias igitur age redēptori tuo semp pro hac sal-
utifica morte, quam ideo pro te pertulit, ut tu
in æternum uiueres: exhorre peccata prop-
ter quæ innocens filius Dei mortuus est. Illi
enim non sunt Christiani, qui peccata non o-
diunt quia passionem domini preciosam nō
digne æstimant, & sanguinem tati testamen-

ti tanquam rem prophanam habent.

Dilce etiā, puer, optimā patris cœlestis uoluntatē esse, ut Christiani sint in passione imitatores Christi & suā quoq; crucem ferant, quam ideo imponit, ut nos humiliet & emēdet, Christoq; Domino nostro conformes faciat. Hic semper in omni tribulatione tibi in prōptu sint aureq; illę cōsolationes scripturę.

Roma, viij. Si cū Christo patimur, una cū illo glorificamur. Nam reputo non esse parres afflictiones præsens temporis ad gloriā quę reuelabit̃ erga nos. Quos præsauerat eisdem & præsiniuit conformes imaginis filij sui, id est, ut per crucem intrent in gloriā.

Hebræo, xij. Quem diligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recepit, ad commodum nostrum, in hoc ut impariat nobis sanctimoniam suam.

i. Petri ij. Christus adflictus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut insequeremur uestigia ipsius.

Si hæc credis, patienter ferre poteris crucem tuā, sed similiter imitare Christū in hoc, qui in angustia sua ardentē orauit, ita inuoca & tu ex corde patrē misericordiarū per Christū ut succurrat laboranti, & non dubita te exaudiri iri, quia promisit auxiliū. Psal. xlix. Inuoca me in die tribulationis, & eruā te & honorificabis me. Et Io. 16. Amen amē dico uobis, quęcunq; petieritis patrem in no-

In nomine meo dabit uobis. Eiusmodi promissiones, studiose puer, edisce, nihil enim in uniuersa scriptura preciosius est, pmissione dei: hæc em̃ nos in omni angustia carnis & spiritus solatur & sustentat, quod & ipse olim experieris, nunc crede experto.

Christi passionē, mortem & sepulturam, Euangelistæ omnes describūt Mat. ca. xxvi. xxvii. Mar. xiiij. xv. Lu. xxij. xxiiij. Ioan. ca. xviij. xix. Pilati mētio facta est, ut iudicis nocte signet̃ tēpus passiōis inqt̃ Augustinus.

DIS.

Vbi prophetæ prædixerūt Christum descensurum ad inferos.

PÆDAG.

Dauid in Psal. xv. Non derelinques animam meā in inferno. Psal. xlvij. Deus redimet animā meā de manu iseri cū acceperit me, quæ uerba Augustinus ad descensum Christi ad inferos refert.

Similiter & hunc Psalmum lxxxv. Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.

Tradit itaq; nobis ecclesia ex scripturis, Christū posteaq; in cruce mortuus est, etiā descendisse ad inferos ut Satanā opprimeret, infernū, in quē iusto Dei iudicio damnati eramus spoliaret, & regnū mortis destrueret, q̃a est ille fœdor Gygas Lu. xi. q̃ fortē atrij uincit, uniuersa arma eius aufert & spolia ei⁹ distribuit. Achanasius in symbolo suo, q̃ inquit passus est, p̃ salute nostra, descēdit ad inferos.

Ambrosius in ij. ad Corint. vi. Zelus passus est Satanas aduersus saluatorem, occidit eum, nesciens futurum aduersus se, Christus enim post crucem descendens ad inferos, de uicta morte, quia peccatum nesciebat, teneri a morte non poterat.

*Quintus
fidei articulus.
52*

QVINTVS ARTICVLVS

Tertia die resurrexisti a mortuis.

DIS.

Cur tu hunc articulum fidei semper in ore habes, siue loquaris, siue cantes, & in omnibus parietibus tuis scribis hæc Pauli uerba ad Timotheum grandibus literis: MEMENTO IESVM CHRISTVM resurrexisse a mortuis ex semine Dauid.

PÆDAG.

Quia resurrectio Iesu Christi est meum gaudium, unicum solatium in omni interore & aduersitate, meusque triumphus, nec meus solum, sed & omnium Christianorum. Tu uix dum tenuiter hanc uitam degustasti & expalescis, ac frigidus horroremembra quatit, quoties uel mentio fit mortis. Vnicum autem contra metum mortis remedium est, gloriosa Christi resurrectio.

DIS.

Dicigitur quis ex resurrectione Christi nobis est fructus.

PÆDAG.

Efficax

Efficacia & fructus eius est primo, iustificatio nostri. Rom. iij. Resurrexit propter iustificationem nostri. Deinde & nostra resurrectio, sicut Augustinus ait ser. clxij. de tempore. Resurrexit Christus, ut resurrecturū se non dubitet Christianus, quod enim præcessit in capite, sequetur in corpore. Christus est caput nostrum Ephe. i. Nos Christiani sumus eius corpus mysticum. Resurrectio itaq; Christi operatur in nobis spiritualem resurrectionem a peccatis, & corporalem a morte, quid turpius peccator? quid horribilius morte? quid igitur iucundius & desiderabilius uictoriosa & triumphatrice resurrectione Christi, in qua peccatum & mors absorbentur? iustitia & uita in lucē producuntur. Hic articulus de resurrectione Christi nostri, est caput Christianæ doctrinæ.

Ideo Augustinus in symbolo ad Catechumenos ait. Omnis spes fidei nostræ hæc est, quoniam resuscitabimur. Quid potissimum discernit ethnicos a Christianis? Nonne fides resurrectionis & futuræ uitæ? Ethnici spem non habent uitæ melioris, i. Thess. iij. Christiani certam spem habent resurrectionis suæ & uitæ æternæ, quia Deus promissit nobis gloriosam resurrectionem. Quis sperare auderet, nisi Deus ueritas ipsa promitteret? ait Augustinus in Psalm. lxvi. Quod si resurrectio mortuorum non foret, & sicut Paulus

ait. I. Corinthiorū. xv. Si in hac uita tm̄ spē
in Christū haberemus, maxime miserabiles
oīm hoīm essemus. Sed certo futura est resur-
rectio, ergo oīm hominū foeliciſſimi sumus.
Imo soli nos foelices sumus qui in Christum
ſperamus, quāuis ppter nomen glorioſum
Christi Dñi ac dei noſtri in æternū benedi-
cti, in ſæculuſimus impijs καὶ ἀέματα καὶ πόνη-
ματα.

DIS.

Sed dic an hoc Enthymema tuū ſit firmū,
Christus reſurrexita mortuis, ergo nos etiā
reſurgemus.

PÆDAG.

Hanc conſequentiam in articulo de re-
ſurrectione carnis noſtræ audies.

DIS.

Confirma autem iam hunc articulum te-
ſtimonio ſcripturarum.

PÆDAG.

Apoſtoli, Petrus & Paulus Acto. ij. & xij.
ad probandam Chriſti reſurrectionē a mor-
te, citāt Pſal. xv. Nō derelinques animā me-
am in inferno, nec ſines ut ſanctus tuus uide-
at corruptionē, ubi Petrus ait, Dauid cū ef-
ſet propheta, præſcius locutus eſt de reſurre-
ctione Chriſti, quem Deus ſuſcitauit ſolutis
doloribus mortis, quatenus impoſſibile erat
teneri illū ab ea, cuius oēs nos ſumus teſtes.

Potiffima enim pars Apoſtolicæ prædica-
tionis eſt reſurrectio Chriſti, ſicut apoſtolus

coram Festo & Agrippa Acto. xxvi. testat
dicens. Testificor tū paruo, tum magno, ni
hil aliud dicens, quam ea quæ prophete præ
dixerāt futura esse & Moyses, an passus fuerit
Christus, an primus ex resurrectione mortuo
rū lumē annūciatur⁹ sit populo & gētibus.

Apostoli utpote testes resurrectionis Chri
sti varijs argumētis & modis de resurrectione
Christi uera sunt certificati. Non em̄ statim
post resurrectionē Christus in coelos ascendit
sed 40. dies ab Apostolis uisus est, & eis de re
gno Dei locutus Acto. i. Audiuerūt, uide
rūt, palparūtq; Christū eundē quē antea ul
derant, deniq; cū eo comederūt & biberūt;
sicut Pet. Acto. x. cōcionatur. Hunc (Chri
stū) Deus suscitauit tertio die & exhibuit eū
ut manifestus fieret non toti populo sed testi
bus prius ad hoc delectis a deo, nimirū no
bis qui comedimus & bibimus una cum il
lo, posteaquam resurrexit a mortuis.

Christus enim rediuiuus apparuit Mariæ
Magdalene, Marci xvi. Ioannis xx. Appa
ruit Magdalene, Ioanne, Marię Iacobi & ce
teris dicens auete, & tenuerunt pedes eius,
eumque adorant Mat. xxviij. Lucæ xxiiij.
Apparuit duobus discipulis euntibus Ema
unta Lu. xxiiij. i ipso die resurrectionis. Eodē
die stetit in medio eorū, ostēdit eis manus, in
bet ut uideant & conrectent uerū corpus.
Lu. xxiiij. Ioan. xx. & edit cum eis,

Apparuit & octauo die a resurrectione discipulis & Thomæ & præbet se tangendum. Ioannis xx.

Apparuit & undecim discipulis in Galilæa & plus quam quingentis simul. i. Cor. xv.

Apparuit ad mare Tyberiadis, Petro, Thomæ, Nathanaeli, filiis Zebedei Io. xxi. Certe itaq; de resurrectione Christi ministrum in totum orbem, ut testentur Iesum Christum abolita morte, nunc uiuere & regnare in æternum.

Magna itaq; uirtute, ait Lucas Acto. iiii. reddebant apostoli testimonium resurrectionis Domini Iesu, ut Acta apostolorum & Epistolæ Pauli, Petri & Ioannis ubiq; restantur.

Quod autem tertia die resurrexit a mortuis, olim in figura prænunciatum est, Ionas enim propheta, Christi figura fuit, Iona. ii. qui in uentre ceti fuit tribus diebus & tribus noctibus, sic Christus etiam in sepulchro quæsiuit secundum carnem tribus diebus & tribus noctibus Matthæi xii.

DIS.

Quali corpore Christus resurrexit?

PÆDAG.

Incorruptibili, glorioso, potentissimo & spirituali, hæc enim est gloria resurrectionis in eodem autem corpore resurrexit, quod antea in uita mortali habuit. De quo cum Thomas dubitaret, Christus dubitanti ostendit uestigia clauorum in manibus & lateris apertio

apud mortem, ut uisu & tactu sentiret idem illud corpus surrexisse quod pependerat in cruce & sepultum fuerat. Sed audi pulchra uerba Augustini in Psalmo. lxxxviij.

Christus qui poterat membra sua sic sanare, ut ea uulnerata fuisset, non appareret cicatrices seruauit in corpore, ut uulnus dubitationis sanaret in corde.

DIS.

Nonne dixisti paulo ante Christum resurrexisse in corpore spiritali, ergo non resurrexit in proprio corpore quod certe non erat spiritus sed caro sumpta de beata uirgine.

PÆDAG.

Corpus glorificatum post resurrectionem uocatur spirituale, non quod in spiritum mutetur. Absit, substantia manet, tamen conditio corruptionis mutatur. Et Apostolus corpus spirituale uocat i. Cor. xv. quod non est obnoxium conditionibus corruptibilitatis, id est, cui non est opus cibo, potu somno digestionem, generationem, & id genus proprietatibus huius uitæ corruptibilis, sed quod a spiritu uiuificante, incorruptibile & immortale efficitur, & sic conseruante Deo permanet. Verum tamen illud idem corpus est, post glorificationem quod ante fuit, ideo cum Christus Lucæ. ultimo discipulis appareret, & ipsi præ terrore existimarent se uidere spiritum mox dixit, quid turbati estis & cogitationes

D

CATECHISMVS

ascendūt in cordibus uestris: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, con-
tractate me & uidete, quia spiritus carnem &
ossa non habet, sicut uidetis me habere, &
comedit coram eis de pisce asso & fauo a-
piario.

*Sextus
fidei art.
huc 9.
54*

SEXTVS ARTICVLVS

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram

Dei patris omnipotentis.

DIS.

Quid est in cœlos ascendere & ad dexte-
ram Dei sedere?

PÆDAG.

Lucas scribit Aët. i. quadragesimo die a re-
surrectione Christum uidentibus apostolis
in altum sublatum & in nube subductum ab
eorum oculis. Subtraxit itaq; corporis præ-
sentiam uisibilem nostris conspectibus. Ve-
rum nō est certo alicui loco in cœlis adfixus,
quemadmodum pictores pingunt. Maius ē
nim mysteriū est ascensionis dominicæ, quā
qd ratio humana suis cogitationibus capiat.

Et sedere ad dexteram dei est omnem po-
testatem habere in cœlo & in terra, Christus
enim Dominus & rex omnipotens a patre
constitutus est, cui omnes creaturæ in cœlo
& in terra subiectæ sunt, Angeli, homines,
Satanæ, omnia uisibilia & inuisibilia. Dex-
tera in scripturis, potentiam significat.

Dis.

VRBA: RHEG.

DIS.

Vbi prophete Christi in celos ascensum
& hanc summam potestatem prædixerunt;
PÆDAG.

Dauid Psal. cix. Dixit dominus domino
meo sede a dextris meis, donec ponā inimi-
cos tuos scabellum pedū tuorum. Hanc pro-
phetiam de se uerax Magister Christus Mat-
xxij. intelligendam satis innuit, pater enim fi-
lio dicit incarnato sede, id est, esto rex & do-
minus sup oia ut ego. Et apostolus ad Heb.
i docet nulli angelorum, sed Christo dictū.
Sede a dextris meis. Et Psal. clxvñ. Ascendi
filii in altū captiuā duxisti captiuitatem. Vbi
paulus dixit Ephie. iij. Christum ascendisse
super omnes celos, ut impleret omnia. Au-
gustinus in hūc psalmum dicit, captiuasti ca-
ptiuitatem, id est, uicisti mortem quæ illos te-
nebat captiuos in quibus regnabat, uel ho-
mines qui sub diabolo captiui tenebantur.
Nam ut Paulus Colof. ij. scribit Christus ex-
poliatis principatus ac potestates id est, dæ-
mones ostendit palam, triumphans illos
per semetipsum.

Et Psal. xli. Ascendit Deus in iubilo &
dominus in uoce tubæ. Rufinus in expo-
sitione symboli ait, ascendit ad celos, nō ubi
uerbum deus ante nōr. ruerat, quippe qui e-
rit semper in celis & manebat in patre, sed
ubi caro factum ante non sedebat.

D ij

Qualis ac quanta gloria sit ascensus domini & sessionis ad dexteram paternam, magnifice prædicarunt apostoli.

Paulus Ephe. i. Deus sedere fecit Christum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, ac potestatem ac uirtutem & dominium, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo uerum etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedes illius & esse dedit caput super omnia ipsi Ecclesiae, quae est corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet.

Et Philip. ij.

Deus illum (Christum) in summam exultationem sublimitatem ac donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genus se flectat, cœlestium ac terrestrium & infernorum & omnis lingua confiteatur, quod dominus sit Iesus Christus ad gloriam Dei patris.

Petrus i. Petri. iij. Iesus Christus est ad dexteram Dei, deglutiens mortem ut uitae aeternae heredes efficeremur, perfectus in cœlum subiectis sibi angelis & potestatibus & uirtutibus.

DIS.

Quid Christus in cœlis nunc agit, est ne ei cura de nobis?

PEDAG.

Vulgus hominum rudium somniat eum sic ab ipso ex hoc mundo ad patrem ut gloria perfruat

persuantur ipse, tandemq; iudex formidabi
 li redeat ad iudicium in fine sæculi.
 Sed quid interim agat, aut nesciunt, aut
 non curant. Verum tu puer studiose, discere
 nobis nullam esse consolationem; maiorem
 & efficaciorē quam quod Iesus a morte re
 surrexit & nunc ad dexteram patris regnat.
 Hæc enim Christi mysteria, mors, resurre
 ctio, confessusq; ad dexteram maiestatis diui
 næ nobis seruiunt. Christus enim noster est
 sacerdos & rex, in cuius regno tui sumus.
 Roma. viij. Paulus non solum dicit Christū
 sedere ad dexteram Dei sed intercedere pro
 nobis. Et Hebreo. vij. Christus quia manet
 æternum perpetuum habet sacerdotium,
 unde & saluos facere ad plenum potest qui
 per ipsum adeunt Deum semper uiuens ad
 hoc ut interpellet pro illis. Et cap. v. Habe
 mus, inquit, pontificem magnum, qui pene
 trauit celos Iesum filium dei teneamus con
 fessionem. Non enim habemus pontificem,
 qui non possit adfici sensu infirmitatum no
 strarum, sed tentatum per omnia, iuxta simi
 litudinē absq; peccato, accedamus igitur cū
 fiducia ad thronum gratiæ ut consequamur
 misericordiam & gratiam inueniamus ad o
 portunum auxilium. Et cap. ix. Christus in
 celum ingressus est, ut appareat nūc in con
 spectu dei pro nobis. Et Io. ij. Filioli ne pec
 catis, & si quis peccauerit, aduocatum habe
 D iij

mus apud patrem Iesum Christum iustum
ipse est propitiatio pro peccatis nostris non
pro nostris autem tantum, sed etiam pro
tius mundi.

Iam uide quid nobis beatius, summus sa-
cerdos p nobis iugiter intercedit, ergo pec-
cata non damnabunt nos, summus rex reg-
nat nobis. Ergo satis tuti sumus ab omnibus
Satanæ & impiorum insidijs & iniurijs, mo-
do in regno eius permaneamus per fidem
in hunc regem & sacerdotem æternum, in
omnibus tribulationibus, cogita semper, ut
apud deum patrem in cœlis, habere talem a-
tannum aduocatum, regem, & sacerdotem,
cui omnem potestatem pater dedit & semper
in domino gaudebis, & triumphabis. Neq-
enim sic abiit ad patrem & recessit, ut non sit
nobiscum, nam dixit. Mat. xxviii. Ecce ego
uobiscum sum omnibus diebus, usq; ad cō-
sumationem sæculi.

SEPTIMVS ARTICVLVS

Inde uenturus est iudicare uiuos &
mortuos.

DIS.

Nonne semel uenit Christus in mundum
ueniet ne denuo?

PÆDAG.

Scriptura duos aduentus Christi docet,
prior erat eius incarnatio, quādo humilis ue-
nit in

*Septimus
Iohannis
reclus.
56.*

nisi in forma serui, ut peccata nostra portaret. Alter erit gloriosus, quando ueniet ut supremus Iudex, in maiestate inenarrabili in fine seculi, iudicaturus uiuos, quos adhuc in ista carne, uita animali uiuentes inuenturus est eius aduentus, ut scribit Lucas xvij. i. Thes. iij. Et mortuos, qui de corpore ante hunc alterum aduentum exierunt, ut etiam Augustinus exponit in Enchiridio cap. lv. Pater enim Iohannis v. potestatem Christo dedit iudicandi, quia filius hominis est, quod Orthodoxi Cyrillus Chrysost. & Augustinus de extremo iudicio, in fine mundi futuro intelligunt

DIS.

Ostende ex prophe

tiis, Christum fore iudicem omnium, & universale quoddam atque extremum fore iudiciū.

PÆDAG.

Psalmo xlix. de

us manifeste ueniet, deus noster & nō silebit, ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas ualida. Aduocauit coriū desursum & terrā discernere populum suū congregare illi sanctos eius. Augustinus de secundo Christi aduentu ad iudicium extremum hæc intelligit, & reliqui quoque Orthodoxi. Et ait. Venit Christus occultus iudicandus (loquitur de priore aduentu in carnem) uenit & manifeste, iudicaturus, loquitur de secundo aduentu: iam ante magnum diem iudicii silet quidem Christus a iudicando ut Augustinus ait, nam longanimis, monendo

D iij

& interdum flagellando inuitat ad penitentiam peccatores, nō dum iram exercens, sed expectans penitentiam at tandem ueniet ad iudicium & non silebit, tum non conniuebit ad peccata, sed manifeste iudicabit & damnabit omnes impios. Psal. lxxxv. iudicabit orbem terrarū in equitate & populos in ueritate sua, hæc spiritus sanctus de Christo iudice summo in ecclesia exposuit. Tum enim nemini parceretur, sed sicut minatus est Christus impoenitentibus ira punit eos. Nā collegerūt sibi ipsi irā in die iræ quo patefiet iustum iudiciū dei, qui redditurus est unicuique iuxta facta sua, perseuerantibus in benefacendo, gloriam & immortalitatem querentibus, uitam æternam. Contentiosis, uerum non obtemperantibus afflictionem & anxietatem Roma. ij. Malachias cap. iiii. diem extremum & impiorum damnationem uocatur. Ecce, inquit, dies ueniet succēsa quasi caminus & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem, stipula, & inflammabit eos dies ueniēs, dicit dominus exercitū, qui non derelinquet eis radicem & germen. Hinc illæ condones Euangelistarum & apostolorum Mat. iii. Ioannes Baptista ait uenit labrum esse in manu Christi, qui repurgabit aream suam & congregabit triticum suum in horreum, paleam autem exuret igni in exigubili. Petrus Acto. x. Christus constitutus

omne a deo iudex uiuorū ac mortuorū Paul.
 i. Timo. iij. Christus iudicaturus est uiuos
 & mortuos i apparitiōe sua & in regno suo.

DIS.

Cupio ex te audire ordinē extremi iudicij.

PÆDAG.

Quedam signa præcurrunt diē illū magnū.

i. Romanum imperium, quod in terris sum-
 mum & ultimum est, desolabitur.

ii. Reuelabit homo peccati, filius perditionis
 Antichristus in tēplo dei, id est, ecclesia sedēs

ii. Thessa. ij. Nō adueniet dominus, nisi ue-
 nerit defectio prius & reuelatus fuerit homo
 peccati filius perditionis, quem textum Hie-

ronymus ad Algasiam q. xi. exponens, pa-
 lam dicit, nisi Romanum imperium, ante de-
 solatū & Antichristus præcesserit, Christus
 non ueniet, idem docet Ambrosius.

iii. Surgēt pseudochristi & pseudoprophe-
 te, Mat. xxiiij. falsi doctores sectarū aucto-

res ii. Pet. ij. Operatio erroris mittet uel tan-
 ta efficacia illusionis ut mendacio magis cre-
 danur quam ueritati. ii. Thessa. ij. spiritus er-

roris doctrinas dæmoniorū docebunt, pro-
 hibebunt coniugiū & cibos. i. Timoth. iij.

iiii. Ecclesia Christi persecutiōes grauissimas
 patietur, erūt tempora periculosa, plena om-

nibus flagitiis Mat. xxiiij Dani xii. ij. Tim. iij.

v. Erunt signa in sole & luna, stellis, in ter-
 ris anxietas gentium per desperationem, re-

D v

CATECHISMVS

sonabunt mare & fluctus, extabescunt homines præ timore & expectatione eorum quæ superuenient orbi terrarum, uirtutes eorum mouebuntur. Lucæ xxi. Math xxiiij. His fieri incipientibus, appropinquat redemptio nostra Lucæ xxi. rediment enim Christiani plene ab omnibus malis animarum & corporum. Ideo apostolus Ephe. iij diē nouissimum uocat, diem redemptionis, propter plenam liberationem filiorum Dei.

Qui crediderunt Euangelio & primū Christi aduentum in humilitate, læti acceperunt hos præcursores uenturi iudicis non sine gaudio spiritus excipient. Interea gaudentem mūdo ipso, ipsi gemunt, adoptionē expectantes, redemptionē corporis sui Ro. viij. Quædam uero illulcente iam redemptionis die fient. i. Secundus Christi aduentus in gloria qui subitaneus erit sicut exitus fulguris ab oriente in occidentem in momento Mat. xxiiij. et i. Cor. xv. formidabilis oibus impijs, iugundus Christianis.

ij. Ignis in circuitu iudicis Psal lxxxvi. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. ij. Thessa. i. Reuelabitur dominus Iesus de cæso cum angelis potentæ suæ, cum incendio flammæ, qui infliget ultionē ijs qui non nouerunt deum, & qui non obediunt Euangelio dñi nostri Iesu Christi qui per eam luent interitum æternū. ij.

Petri. 3.

Petri. iij. per aduentum diei dei cœli incensi
soluentur & elementa æstuantia liquefcent.
iij. Signum filii hominis apparebit in cœlo
Origenes, Chrysostomus & Augustinus cru-
cem Christi esse dicunt. Math. xxiiii.

iiii. Resurrectio mortuorum omnium, pio-
rum & impiorum fiet, & glorificatio Chri-
stianorum i. Thessa. iiii. & i. Corinth. xv.
Dani. xii. Philip. iii.

v. Iudicis sententiæ ultimæ ferentur quan-
do unicuique reddet iuxta facta ipsius. Math.
xvi. Omnes nos manifestari oportet coram
tribunali Christi, ut reportet unusquisque, ea
quæ fiunt per corpus iuxta id quod fecit siue
bonū siue malū. ii. Corint. v. Vbi cordium
occulta patefient. i. Corint. iiii. Finalisq; fiet
separatio piorum & impiorum in æternum.
vi. Renouatio fiet huius mūdi uisibilis, qui
& ipse liberabitur a seruitute corruptionis,
in libertatē gloriæ filiorum dei. Ro. viii. E-
saie. lxvi. ii. Petri iii. Apoca. xii.

Sic itaq; tradit ordinem iudicii scriptura
Acto. i. Hic Iesus qui adsumptus est a uobis
in cœlū sic ueniet quemadmodū uidistis eū e-
untem in cœlū. i. Thessa. iiii. Hoc dicimus uo-
bis in uerbo Dñi quod nos qui uiuimus &
reliqui erimus in aduentū Dñi, nequaquā præ-
ueniemus eos qui dormiunt. Quoniam ip-
se Dominus cum hortatu & uoce archange-
li ac tuba deidescendet de cœlo & mortui
in Christo resurgent primū, deinde nos qui

CATECHISMVS

uſuemus & qui reliqui erimus ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum domini in aere, & ſic ſemper cū domino erimus. **Mat. xxiiii.** Filius hominis ueniet in nubibus cœli, cum uirtute multa & omnes ſancti angeli cum eo, tūc ſedebit ſuper ſedem glorie ſuæ. Et mittet angelos ſuos cum tubæ uoce magna, & congregabunt electos eius a quatuor uentis, a ſummis cœlorum uſq; ad terminos eorum. Et congregabunt ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos, alteros ab alioris, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis & ſeruet oues quidem a dextris ſuis, hœdos autem a ſiniſtris.

Sententiæ ultimi iudicii

Tunc dicet rex his qui a dextris ſibi erunt. **Pii** Venite benedicti patris mei poſſedete regnum paratum uobis ab exordio mundi. Eſurini & dediftis mihi edere, ſitui & dediftis mihi bibere, &c.

Tunc dicet his qui a ſiniſtris erunt. **Impii** Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Eſuriui & non dediftis mihi cibum &c. & ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam.

DIS.

Contremis

Contremiscit mihi cor, mentione futuri iudicii.

PÆDAG

Et mihi sane clangor ultimæ tubæ nunquā non percellit aures, gratia id præstante, ne carnalis securitas obrepat qua uenturæ iræ obliuiscar.

DIS.

Nunc tandem intelligo, cur postibus ianue tuæ grandiusculis literis hanc admonitionem inscripseris. Memento uocis archangeli, tubæ Dei, ac tribunalis Domini.

PÆDAG.

Quotusquisque est, qui hunc articulum uere credat, quod satis testatur uita hominum adeo perdere uiuentium, ac si nullum sit futurum iudicium, nulli omnino inferi, in re temporali ubi coram tribunali principis tantum fama ac capite periclitamur quæ trepidamus, quæ exanimamur, cum credimus minis terrenorum iudicum, & reos nos agit propria conscientia. Cur non terrent item minæ supremi iudicis qui minatur æternum ignem? Responsio in promptu est, ore dicimus omnes, credo Christum uenturum iudicare uiuos et mortuos, corde autem pauci perpendunt, & credunt, futuram iram iudicis, tantus est stupor carnalis securitatis, grauius igitur nos monet Christus. Lucæ. xij. Ne terreamini ab iis qui occidunt corpus, & post hæc nō habent

quod amplius faciant, ostendam aut uobis
quē timeatis. Timere eum qui postea occi-
dent, habet potestatem coliciendi in gehennā;
certe dico uobis hunc timete.

Excutiat ergo (inquit Augustinus in Psal.
xlix.) Vnusquisque cor suū, & uideat quid
ibi fides teneat, Si credimus futurum iudiciū
fratres bene uiuamus, rēpus iudicii tūc erit.

DIS.

Sciri non potest hora ultimi iudicii.

PÆDAG.

Christus signa aduentum suū præceden-
tia manifestauit. At ipsam aduentus secundi
horam occultauit dicens. Mat. xxiii. De die
illo & hora nemo scit, ne angeli quidem coe-
lorum. nisi pater meus solus. Vigilare ergo
quia nescitis qua hora Dominus uester uen-
turus sit. Et Lucæ. xii. Vigilate omni tempo-
re, deprecantes, ut liceat uobis effugere ista
omnia quæ futura sunt, & stare ante filiū ho-
minis. Et apostolus. i. Thessa. v. Dies ille do-
mini ut fur in nocte ita uenturus est, cū dixe-
rint pax & tuta omnia, tunc repentinus eis
imminet interitus, sicut dolor partus mulieris
pregnanti, nec effugient, proinde ne dormia-
mus sicut ceteri, sed uigilemus & sobrii simus.

OCTAVVS ARTICVLVS

Credo in spiritum sanctum.

Alia quidem est persona patris, alia filii,
alia spiritus sancti. Sed patris & filii & spiri-
tus sancti

*De Jan-
fidei arti-
culis. 59.*

us sancti una est diuinitas, æqualis gloria,
 æterna maiestas. Spiritus sanctus a patre et
 filio, non factus nec creatus, nec genitus sed
 procedens: ut uere diuus eecinit Arhanasius
 ex scripturis. Cum igit spiritus sanctus sit ue-
 rus deus, in eum, sicut in patrem & filium,
 credere scriptura iubet, ut illa super benedi-
 cta Trinitas compleatur quæ deus est, quem
 admodum Augustinus docet in Enchiridio
 cap. lvi. Hinc Constantinopolitanum con-
 cilium in suo symbolo cecinit, credimus in
 spiritum sanctum dominum & uiuificantem
 cum patre & filio, adorandum & glorifican-
 dum, qui locutus est per prophetas.

DIS.

Deprome prophetarum oracula de diuini-
 tate spiritus sancti.

PÆDAG.

Cyrillus lib. Thesau. xiii. & xiiii. sic pro-
 bat spiritum sanctum natura esse deū. Deus
 itre. xxiii. ait. Nonne ego cælū & terram
 impleo. Implet aut quia ubiq; per spiritum
 suum est. Quo ibo a spiritu tuo, si ascende-
 ro in cælū tu ibi es &c. Si ergo deus omnia
 replet, idq; per spiritum sanctum. Ergo spi-
 ritus sanctus est Deus

Solus deus uiuificat. Spiritus sanctus uiu-
 ificat Io. vi. Spūs sanctus igit uerus deus est.

Spiritus sanctus recreat & renouat, quod
 est Dei opus, Ergo est Deus. Psalm. ciii.
 Emitte spiritum tuum & creabuntur, &

renouabis faciem terræ. Mat. i. legimus, de Maria quod inuenta sit habens in utero ex spiritu sancto. Potestas creandi, diuinæ soli modo inest naturæ & hæc est inter alias Deo convenientes dignitates præcipua, sed spiritus sanctus in utero uirginis templū filio dei creauit, ergo spiritus sanctus non est creatura, sed ipse deus creator.

Spiritus est qui per fidem Christi ad salutem nos regenerat & filios dei facit. Ioan. iij. Ergo est deus, nam regenerare, conuerrere, iustificare & sanctificare, opera sunt solius dei.

DIS.

Succincte mihi officium spiritus sancti ex scripturis ostende. PÆDAG.

Spiritus sanctus, Omnia cum patre & filio in creaturis operatur, quia unius est cum patre & filio essentia, potentia & gloria. Peculiariter tamen spiritui sancto tribuit scriptura hæc opera.

Sanctificat & iustificat nos, qui peccatis conspurcati & prophanati eramus. i. Cor. vi. Sanctificati & iustificati estis per spiritum Dei nostri.

Exornat nos uarijs charismatibus, fide, charitate, spe, patientia, perseuerantia, linguarum cognitione, dono prophetia, scientia i. Corinth. xii. Galat. v.

Consolatur nos efficaciter, ideo uocatur paracletus, id est, cōsolator, Io. xiiii, & xv.

Cerui

Sanctificat corda nostra de gratia dei patris eterni, dat testimonium spiritui nostro, quod sumus filij dei, per hunc enim clamamus. Ab bapater Roma. viii. Estque arrabo hereditas nostra Ephe. i.

Reuelat & docet nos mysteria Christi, efficit ut beneficia Christi nobis impensa cognoscamus & accipiamus, cognita, & accepta seruemus, his recte utamur, alijsque dispertiamur. Atque hoc operatur intus & foris. Intus per fidem & alia charismata. Foris per Euangelij predicationem, per Baptisma & Eucharistiam. Nam per haec tria ceu media spiritus sanctus ad nos uenit, passionem Christi in nobis exercet & ad usum salutis prouehit, ut haec omnia scripturae testantur. i. Corint. ij. Spiritus ex deo accipimus ut sciamus quae a Christo donata sint nobis. Animalis enim homo, id est, natura sine gratia spiritus sancti, non accipit ea quae sunt spiritus Dei. Omnes totius mundi sapientes unius articuli mysterium solationis lumine, sine fidei lumine non caperent. i. Corin. xij. Nemo potest dicere dominum Iesum nisi per spiritum sanctum, id est, pater quidem Iesum ad dexteram suam collocauit, regem & dominum omnium constituit, in caelo & in terra, Sed nemo Iesum Nazarenum ut uerum Messiam, dominum omnium rerum amplectitur, nisi a spiritu sancto illuminetur fide. Ioan. xv. & xvi. uocat spi

ritus veritatis, ducens nos in omnem veritatem, testimoniū de Christo perhibet, & Christum glorificat. Et Gal. in. docet Apostolus spiritum sanctum dari ex predicatione fidei.

Habes itaq; sanctissimam Trinitatē, patrem creatorem, filiū incarnatum, redemptorem, spiritum sanctum sanctificantem, qui sanctificat nos, ponens nos primo in gremio sanctæ matris ecclesiæ, ibi baptizamur, verbum dei audimus, remissionē peccatorū fide verbi consequimur, & iustificamur, tandē etiā caro renouabitur, & totus homo plene renouatus, æternæ uitæ corona donatur.

Ruffinus hic monet, per præpositionem. **IN**, Creatorem a creaturis in symbolo fecerunt. Dicimus enim, credo in patrem, in filium, in spiritum sanctum. Sed in cæteris ubi non de diuinitate sed creaturis sermo est, præpositio in, nō additur. Non enim credimus in ecclesiam, cum ecclesia sit creatura, sed credimus ecclesiam esse.

ARTICVLVS NONVS.

Nomen

fidei noni

regulæ. 63.

Credo unam ecclesiā sanctam, catholicam sanctorum communionem.

Augusti. in Enchiridio cap. lvi. Rectus inquit, confessionis ordo poscebat, ut trinitati subiungeretur ecclesia, tanquam habitatori domus sua, & Deo templū suū, & conditori ciuitas sua, & docet Augusti. eodē cap.

nos

non Christianos in terris etiā nū peregrinantes, Et sanctos angelos in coelis, nunc unam esse ecclesiam uinculo charitatis, Et post peregrinationē unā fore cōsortio æternitatis, quā tota instituta est ad colendum unum deum.

DIS. Quid est ecclesia?

PÆDAG.

Est congregatio & societas Christi fidelium ubicunq; illi uiuant.

DIS.

Quare unam uocas, cum tot sint congregationes Christianorum quot urbes, & pagi.

PÆDAG.

Illæ sunt Ecclesiæ particulares aut partes uniuersalis ecclesiæ, sed est tū una uera ecclesia, id est, congregatio sanctorum ubiq; terrarum in Asia, Aphrica & Europa, in qua est unus deus & pater omnium, unus Dñs Iesus Christus, unus spiritus, una doctrina Euangelij, una fides, unum Baptisma, una spes, eadem sacramenta, in illa Christ⁹ est caput, nos membra, & sumus unū corpus, unū Ouile Christi pastoris, una sponsa, Christus est sponsus, unū regnū Christi regis, unū templum Dei.

DIS.

Quare uocas sanctam, cum tot scelerati homines in ea sint?

PÆDAG.

Iudas fuit inter apostolos. Simō magus in primitiua ecclesia, & hodie multi sunt baptisati, & noīe Christiani,

E ij

re autem Ethnici, sed impij illi sunt in ecclesia non ut membra sed sicut ulcera et stercora in corpore humano, tandem expellenda, & sicut paleæ aut Zizania inter frumenta sunt, ita illi reprobi sunt inter electos & in ecclesia sed non sunt ecclesia, ueniet enim hora in cōsumatione sæculi, quando Messores angeli colligent Zizania, id est, filios diaboli, & mittent illos in caminum ignis. Et Christus congregabit triticum suum, id est, Christianos in horreum, hoc est, in regnum Dei. Math. xii. & in. Interea usq; ad messem sinuntur utraq; crescere, hoc est impij sunt pñs admixti, donec eos Christus separet in extremo iudicio. Ego aut definio ecclesiam ueram, quæ est congregatio in spiritu uere credentium et iustorum in toto orbe, hoc est, sponsa Christi sancta. De hac loquitur Paulus Ephes. v. Christus dilexit ecclesiam & semetipsum exposuit pro ea, ut illam sanctificaret mundatq; lauacro aquæ per uerbum, ut adhiberet eam sibi ipsi gloriosam ecclesiam non habentem rugam aut quicquam eiusmodi, sed ut esset sancta & irreprehensibilis. De hac congregatione symbolum intellige, quæ tantum sanctos complectitur, quos spiritus sanctus in Baptismo sanctificat, ut fiant templū Dei sanctū.

DIS.

Vbi illā sanctā ecclesiā inuenire poteris?

PÆDAG

Vbicunq;

Vbicunq; Euangelium synceriter docet,
& sacramenta Christi recte administrantur,
ibi ecclesiam inuenies.

DIS.

Quæ sunt sacramenta Christi?

PÆDAG.

Baptismus & cœna domini, de quibus in
articulo x. agemus.

DIS.

Quid si in India aut Moscouia hominum
congregatio esset quæ haberet uerum Euan-
gelium & recte uteretur sacramentis, hanc ne
uocares ecclesiam?

PÆDAG.

Quid nîr de quo prædicatur definitio, de
eodem prædicatur & definitum.

DIS.

Cur igitur nuper Monachus ille calopo-
diatus clamabat, neminem esse Christianû,
& ecclesiam nusquam esse, nisi ubi Romanus
pontifex agnosceretur, & haberetur pro ca-
pite ecclesiæ.

PÆDAG.

Maleferiati homines ecclesiam intra Euro-
pæ aut regni pontificij septa putant esse con-
clusam, sed errant grauter, sicut olim Dona-
tistæ, qui ecclesiam tantû in Aphrica esse som-
niabât. Nonne articulus ille ecclesiam Chri-
sti uocat catholicam?

DIS.

E in

Quid Catholica significet ignoro.

PÆDAG.

*Catholi-
ca Ec-
clesia*

Veteres Orthodoxi ob id ecclesiā uocant Catholicam, id est uniuersalem, quia regnū Christi aut ecclesia coarctari non potest in unius provincie angustias, sed per omnes gentes toto terrarū orbe diffunditur. Hinc prophetæ amplissimum Christi regnū describentes, totius orbis imperiū in manu eius fore uaticinati sunt. Moses Gene. xxij. In semine tuo benedicent omnes tribus terræ. Vbi promissit deus benedictionem, id est, fidē Christianam, uitam & salutem in Christo, non solū Syriæ, Germaniæ uel Italiæ, sed oibus gentibus totius orbis, Es sollen an allen orten in der gantzen welt, Christen gefunden werden, nicht allein vnter dem Bapstum. Et Psalmo ij. dicit Deus pater, Christo filio, postula a me & dabo tibi gentes hæreditatē tuā & possessionē tuam terminos terræ. Vbi uisum, deus pater filio promittit, non solū Iudeos sed & gentes in peculiarem populum hoc est utroq; fore Christianos ubiq; terrarum. Et Psal. xxi. Conuertent ad Dominū uniuersi fines terræ. Et adorabunt in cōspectu eius uniuersæ familiæ gentiū. Quoniam dñi est regnū & ipse dominabitur gentium. Et Christus Mat. viij. dixit. Dico uobis qđ multi ab oriente & occidente uenturi sunt, et accumbent cum Abraham Isaac & Iacob in regno

regno cœlorū. Faceſſant igiſ Calopodia, &
audiaſ potius diuus Auguſtinus qui Pſalmo
xxi. dixit. Vbicunq; iuget deus & laudatur,
ibi eſt eccleſia Chriſti. DIS.

Sed cur eccleſiā uocas ſanctorū cōmunionē.
PÆDAG.

Additam cenſeo hanc particulā uelut ex
poſitionem præcedentis, ut ſi forte non intel
lexeris quid ſit eccleſia catholica, audis hic ni
hil aliud eſſe quam ſocietatem aut cōmunita
tem ſanctorum. Quamuis enim impij ho
mines in eccleſia ſint, & nobiſcum utantur
iſdem ſacramentis, non ſunt tamen eccleſia
uera, quia in Chriſtū eccleſiæ caput non cre
dunt, de quibus Ioānes in ſua canonica. Ex
nobis inquit, proſecti ſunt, ſed non erant ex
nobis. Et in hac ſancta ſocietate aut fraterni
tate per uinculū charitatis omnia ſunt com
munia. Qui itaq; Chriſtianus eſt, frater Chri
ſti eſt, & omnium electorum omnium ſan
ctorum, uirginum & matronarum, patriar
charum, prophetarū, apoſtolorum, & mar
tyrum, eſtq; ciuis in ciuitate dei quæ eſt eccle
ſia catholica Chriſti in qua ſola eſt remiſſio
peccatorū, ueritas, iuſticia, uita æterna pax
ſecuritas & ſalus.

Sicut olim Gene. vii. tantum vii. homi
nes ſeruabant in archa Noah, ne perirent di
luuio, ita tantum illi ſaluantur qui ſunt in ec
cleſia. Extra eccleſiam ſunt omnes Heretici,

E iij

CATECHISMVS

Schismatici, Ethnici & Iudæi, omnesque qui in Christum non credunt, ideo damnabunt in æternum, nisi ecclesiam ingrediantur, hoc est sentiāt & credant quod sentit & credit sancta mater ecclesia, dilecta Christi sponsa.

DIS.

Ergo & nos damnaremur. Nam Monachi, Nonnæ, & Sacerdotes, contumeliose nos appellant Lutheranos hæreticos.

PÆDAG.

Hæreticus.

Si Hæretici essemus nec reuerteremur ad gremiū ecclesiæ, profecto absque ulla spe damnaremur. Hæreticus est qui contra doctrinā fidei nempe Evangelium falsa dogmata spargit nec resipiscit monitus, ut satis liquet ex iii. cap. ad Titum ^{ἀπειθεῖς} Hæresis græce est electio uel secta. Exempli gratia, Pelagius Monachus a Satana excæcatus docuit olim, hominem sine gratia Christi, posse omnia Dei mandata implere, & pueros nasci sine peccato originali. Hæc dogmata sunt erronea, ut ex superioribus satis intelligis. Ille seductor sæpe monitus noluit resipiscere, hæreticus igitur habetur. Anabaptistæ nostri temporis puerorum Baptisma reiiciunt, cum tamen ecclesiæ dogma sit, infantes esse baptizandos, quod & scripturis sanctis confirmatur, & testes uicti & moniti, in errore persistunt, sunt igitur hæretici.

Nos autem contra Evangelium nihil adserimus

serimus sed Euangelium synceriter docemus,
iuxta sensum ecclesiasticum Orthodoxorum
& ueteris ecclesie, nostraeque fidei confessione
Anno Domini M. D. XXX. exhibuimus
Carolo, v. Romano Caesari & Romani im-
perij, pceribus, in comitijs Augustae frequen-
tissimis. Hanc aduersarij nostri impugnauerunt
quidem hominum decretis & prauis scriptu-
rae expositionibus, sed expugnare non po-
tuerunt, perstat etiam nunc ueritas inuicta, contra,
quam ne portae quidem inferorum praeualebunt.

DIS.

Iniuria igitur nos afficiunt aduersarij nostri
PÆDAG.

Maxima certe. Nobis autem satis est, quod
tales non sumus quales ab illis praedicamur
Christi doctrinae nostrae autor, qui est iustus
iudex, reddet illis, nisi resipuerint, iuxta facta
sua in die irae, Amen. Non te studiose puer,
deterreant ab Euangelio aduersariorum con-
uitia. Christus enim dominus noster ac deus
noster in secula benedictus similia & maiora
propter nos passus est. Nonne Christus est
ueritatis doctor a patre missus, sola eius do-
ctrina ueritas est, & doctrina salutis iam ui-
de quomodo sit tractatus a phariseis & ob-
stinatis sacerdotibus, qui tum praerant po-
pulo Dei, uocabatur Samaritanus, impostor,
& daemoniacus. Tandem ab impijs tanquam
legis destructor & seditiosus accusatus, & in

E V

CATECHISMVS

crucē suspensus est. Similia & nos patimur ab ijs qui nunc in ecclesia, se præcipua membra Christi esse iactant, cum tamen per omnia hoc sint & agāt in ecclesia quod olim scribæ pharisæi et sacerdotes Christo invidentes erant & agebant in synagoga.

*Decim⁹
fidei ar¹¹
ticles.
67.*

ARTICVLVS DECIMVS.

Remissionem peccatorum.

Audiuisti Christum Iesum natū, passum, resuscitatum. Nunc audi tantorum operum fructus. Propter merita passionis Christi, donatur nobis remissio peccatorum, uita & salus. Peccatum est aculeus mortis, fractio aculei nec mors nos conficiet, & est hic articulus causa finalis historię de Iesu Christo.

DIS.

Solius ergo Christi meritis, non nostris operibus aut passionibus consequimur remissionem peccatorum.

PÆDAG.

Etiam Ephe. i. Per Christum habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum iuxta diuicias gratiæ suæ. Roma. v. Iustificati sanguine eius. Acto. x. Christo omnes prophete testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius quisquis crediderit in eum.

DIS.

Quid sibi uolunt hæc uerba, per nomen eius

PÆDAG.

Hoc est propter eum nempe Christum,

hoc est ubiq; p̄dicant apostoli, ut Paul. Acto.
xiiij. Per hunc ait, intellige Christum, annun-
ciatur uobis remissio peccatorum & ab om-
nibus a quibus non potuistis per legem iusti-
ficari, per hūc omnis qui credit iustificatur.

Et Roma. iij. docet Paulus, nos iustificari
gratis, aut remissionem peccatorū consequi:
uerum per redemptionē quæ est in Christo,
quem pater nobis proposuit propitiatorū,
& addit, p̄ fidē interueniēte ipsius sanguine.

DIS.

Audio igitur remissionem peccatorū no-
strorum nō fieri nisi propter merita Christi.
Si igitur Christus meruit nobis omnibus re-
missionē peccatorū, cur tā multi damnant̄?

PÆDAG.

Quia multi non credunt in Christū. Non
ne Paulus palam docet hæc duo puncta. Pri-
mum, quis remissionem peccatorū emeruit,
nempe solus Christus Secundū. Et quomo-
do nos illius meriti participēs fieri & remis-
sionem peccatorum accipere possimus, nem-
pe per solam fidē in Christum. Christus qui-
dem sufficiētissimus redemptor est, & so-
lus, sed non recipit ab omnibus, quare qui
eum non recipiunt, absq; dubio in captiuita-
te diabolica detenti damnabunt̄ in æternum.
Sed Christum apprehendere alia ratione
quam fide non possumus: Necessē est enim
Christum tanquam uerum saluatorem per
fidē apprehendere ante omnia bona opera.

CATECHISMVS

Sola igitur fides in Christum peccatores iustificat aut remissionem peccatorum accipit. ut ait Ambrosius.

DIS.

Quomodo autem fidem Euangelij consequimur?

PÆDAG.

Cum audiuius Euangelium Iesu Christi, quomodo in hunc mundum uenerit ut peccatores saluos faceret, quod ita perfecit ut Paulus docet. Ro. iij. Traditus est propter peccata nostra & resurrexit propter iustificationem nostri hoc Euangelium est potentia ad salutem omni credenti. Rom. i. Est uerbum salutis. Acto. xij. ex quo audito uenit fides in Christum. Rom. x. & datur nobis spiritus sanctus Gal. iij. Sed proderit, studiose puer edidicisse articulos iij. & v. nostre confessionis imperatori exhibita, ubi docuimus ex scripturis, primo iustificari homines non posse proprijs uiribus, meritis, operibus, sed gratis iustificari propter Christum, & per fidem cum se in gratiam recipi credunt & remitti peccata propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hæc fides imputatur nobis pro iusticia coram deo Roma. iij. & iij.

Deinde docemus deum instituisse ministerium Euangelii docendi & porrigendi sacramenta, ut per uerbum & sacramenta consequamur fidem iustificantem,

Deus

Deus enim per uerbū & sacramenta ceu per organa quædam donat nobis spiritum sanctum, qui fidē operat ubi & quando uisum est in audientibus Euangelium gratiæ Christi.

DIS.

Ergo qui fugiunt Euangelium & sacramenta ecclesiæ, fugiunt salutis instrumenta, & sibi uiam salutis præcludunt.

PÆDAG.

Recte iudicas.

DIS.

Quid est sacramentum?

PÆDAG.

Theologi plerumque sic definiunt. Sacramentum est inuisibilis gratiæ Christi uisibilis forma. Signa enim uisibilia, quando ad res diuinas pertinent, sacramenta appellantur ait Augustinus ad Marcellinum Epist. v. ut in baptismo uident oculi tui immersionem triquam uel rinctiōē, aures tuæ audiunt gratiæ promissionem, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, his sensibilibus rebus deus nobis donat gratiam suam inuisibilem & redemptionē quæ est in Christo Iesu. Sacramentis Ecclesiæ Christi discernimur a gentibus. Propria enim signa sunt Christianorum, suntque signa gratiæ, & uoluntatis dei erga nos, unde certo discimus, Deum nobis esse propitium & uelle remittere peccata & nos iustificare & saluare.

*Sacra-
mentum
99.*

*Verba**Signu*

~~Et duo obseruabis in sacramento nempe~~
 signum & uerbum. Verbum in nouo testa-
 mento est promissio gratiæ addita signo diu-
 nitus instituto. Noui testamenti promissio
 est, promissio remissionis peccatorum. Ver-
 bum offert remissionem peccatorum. Signu
 aut aut cēremonia est quasi pictura uerbi, uel
 sigillum, ut Paulus upcat, ostendens promissi-
 onem, uerbum incurrit in aures, signum in
 oculos ut fidem in corde exuscitet. Est itaq;
 sacramentorum officium, ut a spiritu sancto
 per ea tanquam instrumenta fides in Chri-
 stum, in nobis excitetur, erigatur & confir-
 metur. Obserua autem puer, fidem in sacra-
 mentis adeo necessariam esse, ut non solum
 nihil agas, sed etiam pecces, si nō credideris
 uerbo promissionis & te accepturum rem,
 quam signum significat.

DIS.

Ergo ita demū recte utemur sacramētis, si cre-
 diderimus nos ea certo cōsequi, q̄ in sacramē-
 tis significantur promittunt & offeruntur.

PÆDAG.

Etiā. Nam promissio dei requirit fidem,
 nisi enim deo, tibi remissionem peccatorum
 in Christo promittenti credideris, promissio
 nem tibi inuilem fecisti, & grauissima blas-
 phemia deū mendaciū arguis quasi nolit aut
 non possit p̄stare qd pollicet, deus em̄ est qui
 in sacramentis loquit & agit. Minister instru-
 mentum est Christi inuisibilis sacerdotis qui

Minister

quidem spiritu suo, sed per media a se instituta nos sanctificat.

DIS.

Ergo nihil oberit percipienti sacramenta ministri malida, si tantum est instrumentum, deus autem primarius est operator.

PÆDAG

Nihil plane, sicut Augusti in Ioan. ca. i. Sicut (inquit) ministri boni, si uolunt, si noluerint esse iusti, securum me fecit magister meus, de quo spiritus eius dixit Ioan. i. Hic est qui baptizat. Retinuit sibi dominus baptizandi potestatem, seruis ministerium dedit,

DIS.

Cur autem paulo ante, duo tantum sacramenta numerabas, cum nuper in concione Monachus ille nudipes septem esse sacramenta furiose clamauerit?

PÆDAG.

Augusti. orthodoxorum haud postremus, plerumque duo enumerat precipua Christianorum sacramenta, baptismum & Eucharistiam, ut in expositione Psal. cv. Et lib. iij. de doctrina Christiana. cap. ix. Ipse Dominus & apostolica doctrina tradidit pauca quædam signa, sicut est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis domini, Et ad Ianuarii episcopi. cxviij. Iesus Christus, inquit, sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis: societatem noui populi colligauit, sicut est Baptismus trinitatis nomine consecratus.

Cōmunicatio corporis & sanguinis ipsius.
DIS.

Quid est Baptisma?

PÆDAG.

*Baptis-
ma
101.*

Augustinus in iiii. cap. Ioannis respondet
ex v. cap. Ephe. Baptismus Christi est lau-
crum aquæ in uerbo, tolle, inquit, aquam, &
non est Baptismus, tolle uerbum, nō est Bap-
tismus, audis aquam esse baptismum, iunctū
del uerbo. Accedit, ait Augustinus in lo. ca.
xv. tract. lxxx. uerbum ad elementum, &
fit sacramentum, etiā ipsum tanquam uisi-
bile uerbum.

DIS.

Elucida hanc descriptionem, cūr uocas
lauacrum. PÆDAG.

Quia Deus in Baptismate abiuit & remit-
tit nobis peccata omnia. Non est enim signū
inane & inefficax. Nam significat & operat
magna. Significat ueram pœnitentiam, uel
mortificationem ueteris hominis, & uiuifi-
cationem ac remissionē peccatorum. Immer-
git enim infantem in aquam sacerdos, signi-
ficans ueterem hominē peccatorem immun-
dum morti adiudicatum, submergi & mori.
Et rursus extrahit, significans, renasci hic ex
spiritu & aqua nouum hominē, iustū & pu-
rum, qui porro non peccatis uiuit, sed iusti-
ciæ. Atq; hæc tanta opera non tantū in Bap-
tismate significantur, sed uere fiunt per spiri-
tum

tum sanctum acceptum in baptismo . Incipit enim homo baptizatus proinus mori peccatis, & exuere ueterem hominem, id est, irā, luxuriam, auariciam, accidiam, superbiam, impietatem, & reliquas pestes originalis peccati, quas ab Adam parente nostro carnali in prima natiuitate uelut hæreditatem pestiferam accepimus. Et induit assidue usque ad mortem, nouum hominē, id est, pietatem, mansuetudinem, sobrietatem, & reliqua. uirtutes. Nā in baptismo renuncias carni, mundo & diabolo, te Christo dedis, & obstringis perpetuo seruiturum . Initur inter deum & te fœdus gratiæ, ut ipse porro sit deus tuus hoc est, saluator, qui te a peccatis repurget & sanctificet, & tu, qui in baptismo peccato moreris, posthac in eodem nolis uiuere. Qui igitur post acceptum baptisma imple uiuunt, sunt fœdis fragi. Hoc tu semper cogita, quod es ad peccandū te sollicitant, caro, mundus, Satani . Nam sunt hostes tui professi, quibus in sacramento baptismatis renunciaſti . Qui igitur peccant, tradunt se capitalibus inimicis . Datur enim spiritus sanctus in baptisma te, qui sanctificat baptizatum, & ex filio iræ facit filium gratiæ, & carnem cum concupiscentijs suis crucifigit per omnem uitam, donec in die plenæ regenerationis, opus baptismatis in nobis omnino perficiatur, hoc est, ut omnibus peccatis plene abolitis, ex omni

CATECHISMVS

parte mundati sanctam imaginem gestemus
Adam coelestis, hoc est, Christi.

DIS.

Magna narras, ergo baptismus tantæ gra-
tiæ efficax signum est, ut per ipsum saluemur.
Confirma scripturis hanc baptismi significa-
tionem & efficaciam.

PÆDAG.

Paulus ad Rom. vi. Baptismi significatio-
nem pulchre proponit dicens. An ignora-
ns, quod quicunq; baptizati sumus in Chri-
stum Iesum, in mortē eius baptizari sumus?
Sepulti igitur sumus una cū illo per baptismū
in mortem, ut quemadmodum excitatus est
Christus ex mortuis per gloriam patris, ita
& nos in nouitate uitæ ambulemus.

Erat Titum in. Postquam bonitas, & er-
ga homines amor apparuit saluatoris nostri
Dei, non ex operibus iusticiæ, quæ facieba-
mus nos, sed secundum suam misericordiā
saluos nos fecit, per lauacrū regenerationis
ac innouatiōis spūs sancti, quē effudit in nos
opulente per Iesum Christum saluatōrē no-
strū, ut iustificati illius gratia, hæredes effice-
remur iuxta spem uitæ æternæ.

Obsecro attentus esto, magna em loquitur
postolus. Primo audis saluos nos fieri non
operibus nostris, sed mera misericordia dei.
Dein Iesum Christum esse saluatōrē, qui
nobis tanta bona meruit. Postremo hæc
merita

merita Christi & bona per eum parta nobis donari in baptismo, in quo spiritus sanctus nobis datur, & iustificamur, uel remissione peccatorum & ueram iusticiam consequimur, tandemq; uitam æternam per Christum accipimus, quem in baptismo induimus. Ita enim docet Petrus Acto. ij. Resipiscite & baptizetur unusquisque uestrum sub nomine Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Et Ananias Acto. xxij. dixit Paulo, exurge & baptizare et ablue peccata tua in uocato nomine domini. Et Petrus. i. Pet. ij. Baptismus respondens figuræ arcæ Noe nos saluos reddit,

DIS.

Ergo Baptismus ad salutem necessarius est.
PÆDAG.

Quid nix? Christus enim Ioan. ij. iure iurādo adstruit, neminem ingressurum in regnū dei, nisi ex aqua & spiritu renatus sit. Nam quod ex carne natum est, caro est. Caro autē & sanguis (hoc est, corruptio illa nostræ naturæ, ex peccato cōtracta, ut exponit Augustinus epist. cxlvi.) regni dei hæreditatem cōsequi non possunt. i. Corinthei. xv.

Hinc apostolus lauacrum regenerationis uocat baptismum, quia lauamur in eo, per sanguinem Iesu Christi a peccatis omnibus, originali et actualib⁹, Et renascimur, nouaq; in Christo creatura efficiamur, quæ oia fiunt

E ij

meritis & gratia Christi, in fide uerbi.

DIS.

Cur dixisti nos in baptismo renasci & renouari cum etiam baptizati habeant adhuc uetustatem aut concupiscencias, irascuntur, superbiunt, & inuis in corde sentiunt malos adfectus grassari?

PÆDAG.

Scriptura docet, cui omnino credendum est, omnia peccata in baptismo nobis penitus remitti. Cæterum concupiscencia illa adhuc in baptizatis furit, sed per spiritum sanctum reprimitur et paulatim restringitur, non tamen omnino aboletur usque ad mortem. De qua est elegans Augustini uerbum libro vi. contra Iulianum, Remittitur concupiscencia carnis in baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur.

DIS.

Cur id?

PÆDAG.

Quia Christum induimus, propter quem mediatorem illud peccatum nobis ignoscit, & Christus nobis in baptismo spiritum sanctum dedit, qui contra hanc concupiscenciam assidue pugnat, & eam extinguere nititur. Ita sumus renati, quia habemus spiritum Christi, & reputamur iusti & noui propter fidem Christi, donec opus baptismi omnino perficiatur in resurrectione.

DIS.

Nunc

Nunc intelligo, cur parentes tam festinan-
ter infantes ecclesiæ baptizandos offerant.
Persuasum enim habent eos alia ratione non
saluari, nisi per lauacrum regenerationis.

PÆDAG.

Sane intelligis. Sic enim Augustinus ait de
Orig. animæ ad Hieronymum. Cum bap-
tizandis paruulis festinatur, & curritur, quia
sine dubio creditur, eos aliter in Christo uiui-
ficari omnino non posse. Qui autem non uiui-
ficantur in Christo, restat ut in ea condem-
natione maneat, de qua apostolus Rom. v.
Per unius delictum propagatum est malum
in omnes homines ad condemnationem. Idem
sentiant ceteri quoque orthodoxi, Cyprianus
lib. iij. epist. viij. ad Fidum, Gregorius Na-
zianzenus in oratione de sancto lauacro.

DIS.

Quid igitur sentis de Anabaptistis, qui cõ-
tendunt, paruulorum baptisma esse inutile?

PÆDAG.

Hæretici sunt a diabolo insauati, mente
corrupti, reprobis circa fidem, scripturas em̃
occæcati non intelligunt. De quibus Ezechiel
cap. xij. Vch prophetis insipientibus, qui
sequuntur spiritum suum & nihil uident.

DIS.

Quomodo probant hoc erroneum dog-
ma de Pædobaptismate?

PÆDAG.

F. m̃

Sic delirant. Baptizandi sunt qui credunt, pueri nihil credunt aut sciunt. Scriptura nō iubet baptizare pueros, eiusq; rei nullū habet exemplū, non sunt igitur baptizandi pueri.

DIS.

Quæso, confuta has rationes, ne & ego ijs decipiar.

PÆDAG.

Perlibenter. Tanto enim magis pro infantibus nos loqui debemus, quāto minus ipsi pro se loqui possunt, ut ait Augustinus ad Hilarium, episto. lxxxviii.

Primo igit, q̄s anabaptistarū nouit, infantes credere nō posse. Nonne super re dubia ædificant suam fidem? Cum maxime sit probabile, infantes credere posse, quod tibi in præsentiarum duntaxat unico syllogismo ostendam, in tertio primæ.

DA Omnes deo placentes credunt, nā im possibile est placere deo sine fide, Hæbre. xi. RI Paruuli ad Christum allati placent deo, Mar. x. Sinite paruulos uenire ad me. Vbi eos in ulnas accepit & benedixit Christus benedictū semen Abraham, hoc est, peccata remisit, in gratiam Euangelij adsumpsit.

I Ergo paruuli allati ad Christū, credunt.

Nolo excutere nunc cuiusmodi sit hæc ratio cinatio, tantū ostendo, q̄ stupidi sint anabaptistæ, qui super harena huius p̄positiōis nondū probatæ, pueri credere nō possunt, ædificant ruinosum ædificiū illius dogmatis pestiferi,

pestiferi, puerorum baptisumus in papatu
inanis est, ergo rebaptizandi sumus.

Certe non audent adserere, infantes spiri-
tus sancti capaces non esse. Quod si spiritum
sanctū accipere possunt, quid nos impia cu-
riositate quærimus, quomodo spiritus san-
ctus, quippe deus omnipotens, fidem in pu-
eris operetur, cum legamus Lucæ. i. infantu-
lum Ioannem baptistam, spiritu sancto ope-
rante, ad salutationem deiparæ uirginis in u-
tero materno salūisse, quod ego non tan-
tum corporis motum existimo, sed mentis
admirationem eūam & reuerentiam, intelli-
genis adesse iam Messiam mundi saluatorē,
in prophetis promissum. Idē sensit Ambro-
sius super. i. ca. Lucæ, cuius uerba sunt. San-
ctus Ioannes matris adhuc in utero positus,
spiritus accepti gratiā designauit, nā in utero
parentis exiliens Domini Euangelizauit ad-
uentum, qui Mariæ salutationem antequam
nascereretur, audiuit. Hābebat intelligendi sen-
sum, qui exultandi habebat adfectum.

Præterea nihil dubito generali hoc man-
dato Matth. ultimo. euntes ergo docete om-
nes gentes, baptizātes eos in noīe patris & fi-
lij & spiritus sancti, docentes eos seruare, oīa
quæcūq; præcepi uobis, etiam infantes cō-
prehendi. Nam si nostri infantes sunt gētes,
quis dubitat eos comprehendī? Quod au-
tem nō possunt statim doceri mysteria fidei,

CATECHISMVS

baptismum nō prohibet. Docentur em̄dē doctrinam capere per ætatem possunt, neq̄ enim Euangelista hic ordinē præscribit, quē seruare in omnibus oporteat.

Docere et baptizare debemus, sed docendum licet, adultos ante perceptionem sacramenti baptismatis, pueros autē iam baptizatos. Quemadmodum olim in circumcisione actum est, ubi infantes primo circūcidebantur, dein docebantur legem, ut patet Deut. iij. & xxxi. Quod si libet omnia in hoc textu tam anxie expendere, dicamus, his Euangelistam iubere, ut apostoli doceant, & intelligamus primum de adultis, secundum de infansibus. Sed quid his opus? Marcus cap. i. nō obseruat hunc ordinem Anabaptistarū, dicens. Baptizabat Ioannes in deserto prędicans, baptismum pœnitentię in remissionē peccatorum. Si urgent ordinē, uideant hic primo baptizari, deinde p̄dicari aut doceri.

Deinde quis dubitat infantes a parētibz ad apostolos esse adductos, ut ipsi in communionem Ecclesię reciperentur, cum antea ad Christum sint adducti, & Christus tam serio iusserit, ut apostoli infantes ad benedictionem accipiendam admitterent & non arce-
rent Mar. x. cui pręcepto dominico paruis se postea apostolos nemo pius dubitat.

Et uetus testatur ecclesia, baptisma infan-
gium ab apostolis profectum. Origenes qui
uixit

infans
Eccle
iam
illi, q
diuin
ne so
ablu
A
Con
paru
mod
dēda
ra B
zis u
peris
C
sue fi
falsi
id est
& h
stia
nan
pon
nos
si u
An
cell
con
det
po

scribit Anno Dñi ccliiij. ad Roma. vi. scribit,
Ecclesia ab apostolis traditionem accepit, e-
tiam paruulis baptisma dare, sciebant enim
illi, quibus mysteriorū secreta commissa sunt
diuinorum, quod essent in omnibus genui-
næ sordes peccati, quæ per aquam & spiritū
ablui deberent.

Augustinus super Gene. li. x. cap. xxiij.
Consuetudo matris ecclesiæ in baptizandis
paruulis nequaquā spernenda est, neq; ullo
modo superflua deputāda, nec omnino cre-
dēda, nisi apostolica esset traditio. Quid mul-
tū? Baptismus infansium ubiq; in Ortho-
doxis vetustissimis, Hieronimo, Ambrosio, cæ-
terisq; testimonia habet.

Quare tu patrum orthodoxorū & eccle-
siæ fidem sequitor, & satis tutus eris. Caue a
falsis prophetis, qui ueniunt in uestitu ouīū
id est, citant etiam scripturas, sed deprauatas,
& habent speciē pietatis, uolunt haberi Chri-
stiani, sed intus sunt lupi rapaces, hoc est, co-
nantur decipere falso scripturæ sensu, ut ex-
ponit Tertullianus, a fructibus eorum cog-
nosces eos. Male docent, & impie uiuunt, et
si utrunq; mirabili hypocrisi tegant, ut nunc
Anabaptistæ, noui donatistæ, & noui circū-
celliones, qui prætextu Euangelij disturbant
coniugia, res publicas, & ubi admittuntur,
deuastant ecclesias. Tales & Augustini tem-
pore in Africa grassabantur in ecclesiis no-

stris fanaticis simillimi, quippe eodē spū acti.
DIS.

Christus præseruet nos ab omnibus dogmatibus erroneis.

PÆDAG.

Amen, sed nunc quo fias contra Catapaptistas instructior, audi syllogismum, quo Pædobaptisma firmissime probatur.

i Ad quoscunq; pertinet promissio gratiæ & regni Christi, uel quicunq; meritorū Christi participes esse possunt, aut a deo in fœdus gratiæ sempiternum admissi sunt, ijdem sacramentum initiatorium illius fœderis accipere possunt & debent.

ij Sed ad infantes pertinet promissio gratiæ & regni Christi &c. Ergo

iiij Baptisma infantes accipere possunt & debent.

Maiorem syllogismi nemo sanæ mentis negat, quibus enim deus rē sacramenti, hoc est, gratiam, redemptionem per Christum factam, remissionem peccatorum, iusticiam & uitam in Christo, per baptismi sacramentum significatam largitur, sicut procul dubio infantibus ab Herode occisis largitus est, ijdem non uult adimi tantæ rei sacramentum, iusticiæ signaculum, Acto. x.

Minorem probo bisariam. Primo ex ueteri testamento per prophetam Moysen, Gen. xvij. ubi discimus circumcisionē hōc fuisse Iudæis

Iudæis, quod iam Baptismus est Christianis
oibus. Quid igit erat circumcisio? Signum
sempiterni fœderis gratiæ inter deū & Abra-
ham ac semen Abrahæ. Promittit enim deus
gratiam suam Abrahamo, q̄ uelit deus esse
Abrahæ & seminis eius. Sic enim ait. Statuā
fœdus inter me & te, & inter semen tuū post
te in generationibus suis, ut sim deus tuus et
seminis tui post te. Vbi clare docemur, q̄ de-
us non solū Abrahamū receperit in fœdus
gratiæ, sed & prolem Abrahæ, quam simili-
ter saluare uolebat. Ideo dabat infantibus si-
gnum fœderis illius, nempe circumcisionē,
quæ erat promissæ gratiæ signum & promiss-
i seminis benedicti, nempe Iesu Christi, in
quo benedicendæ sunt omnes gentes terræ.
Paulus signaculū iusticiæ fidei appellat, Ro-
iij. Porro, ne quis putet hanc tam ineffabi-
lis gratiæ promissionem ad Iudæos tantum
perlinere, apostolus nominat Abrahamum
patrem omnium credentium & Christiano-
rum & Iudeorum & gentium.

Obserua autem puer, firmum esse argu-
mentum a circumcisione ad baptisma, nam
eadem est significatio utriusq; sacramētī, idē
finis, eadem res. Tota em̄ ecclesia sic sentit.
Sicut olim circumcidebantur non solum a-
duli, sed etiā infantes, ita & nunc baptizan-
di sunt infantes. Idem enim est Deus, idem
gratiæ fœdus, signa tantum sunt diuersa.

Eadem certe res semper quæsitæ est, nempe gratia per Christum, mortificatio carnis, iustificatio, remissio peccatorum, regeneratio, circumcisio aut mūdatio cordis. Multa sunt nomina, uaria signa, sed res eadem. Non enim eadem signa esse debebant gratiæ Christi, in ueteri testamento ante incarnationem Christi, & post incarnationem eius. Ita Augustinus lib. vi. contra Iulianum, Pelagianū cap. iij. connectit circumcisionem & baptismum tanq̃ eiusdem rei sacramenta, dicens, sacramentum circumcisionis in figura præcessisse baptismum, quis uel mediocriter sacris literis eruditus ignorat eum aperitissime de Christo dicere. Apostolus Coloss. ij. ad Christianos. Circumcisi estis circumcissione, quæ fit sine manibus, dum exuistis corpus peccatorum carnis, per fidem operationis dei, qui excitauit illum a mortuis. Hic uides baptismū esse circumcisionē nostram. Quod enim carnis circūcisio olim significabat, nempe cordis circumcissione aut puritatē, Deut. x. & xxx. hoc nobis præstat baptismus, quia datur spiritus sanctus qui fide corda purificat Acto. xv.

Dein probō minorem syllogismi, per ipsum me Christū in nouo testamēto præsentem, & sic loquentem de pueris, Mar. x. Si nite paruulos uenire ad me, nec prohibete illos, talium enim est regnum dei, Amen dico uobis

uobis, quicunq; non acceperit regnum Dei
tanquam paruulus, haudquaquam ingredie
tur in illud. Et cum cœpisset illos in ulnas, im
positis manibus super illos, benedixit eis.

Consolantissimum hoc Euangelium eccle
sia hactenus recitauit in cœremonia pœdobap
tismatis, ubi aperte uidemus, infantes a Deo
patre diligi, & a filio redimi, a spiritu sancto
sanctificari, eorq; regnum dei ad eos pertine
re, eosq; iam æque cum adultis esse in fœdere
gratiæ inter deum & nos, atq; olim in Iudaïs
mo infantes erant.

Nisi Pelagiani anabaptistæ, hostes Chri
stiane gratiæ, contendant gratiam Christi in
nouo testamento nunc restrictam partius da
ri, quæ olim in Iudaïsimo effusior fuerit. Ve
rum Christianæ aures hanc blasphemiam non
ferent. Christus enim omnium saluator est,
etiam infantum non solum adultorum. Si
primus Adam sua inobedientia tantum po
tuit perdendo, ut unius peccati ueneno, uni
uersum genus hominum infecerit. Testatur
enim scriptura etiam infantes cum peccato o
riginali nasci reosq; mortis esse, quis Christia
norum dubitabit, plus præstitisse Christum
reparando ac saluando per suam obedientiam,
qua infantes & adultos mundat & iustificat.

Nunc uide clarissima testimonia gratiæ dei
erga infantes, Marci. x. Sinite, inquit, paruu
los uenire ad me, qd obsecro infantes apud

Christum agebant: quod infirmus apud me
dicum. Peccato enim originali sunt infecti ab
utero. Cur autem Christus in mundum uenerat?
Respondet Paulus i. Timoth. i. ut peccato-
res saluos faceret, proculdubio originali &
actualibus peccatis sordidatos. Quid apud
Christum quærebat? Ipse benedictum semē A-
brahæ est, quæritur ergo apud eum benedi-
ctio, id est, gratia dei, remissio peccatorum,
iusticia, uita, et salus. Sinite igitur uenire ad me,
inquit, quasi dicat, ego non solum propter
uos, sed & propter infantes ueni in mundum,
quærere & seruare quod perierat. Salus mea
etiam ad infantes pertinet, quia & ipsi sunt fi-
lij Abrahæ, filij promissionis, uos putatis ad
percipiendum dei regnum hanc ætatem non
esse idoneam, uerum ego qui noui qui sunt
dei, & qui ad regnum dei pertineant, dico uo-
bis, quod talium est regnum cœlorum, & quicum-
que regnum dei non acceperit ut paruulus,
haudquaquam ingreditur in illud. Videte
ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim
uobis, quod angeli eorum in cœlis semper uident
faciem patris mei qui in cœlis est. Venit enim
filius hominis, seruare quod perierat. Si ita-
que ego etiam propter infantes ueni, ueniat
& ipsi ad me. Nolite uos eos prohibere. Vi-
de mihi puer, mandatum & minas Christi, ex-
pende quod sint deo curæ paruuli, quibus sic pa-
trocinatur Christus. Audi rationem, quia
talium

in illud est regnum dei, ergo & ipsi sunt pars ecclesiae, Christi participes. Sequuntur enim tria eximia & certissima signa fauoris diuini, quod infantes a deo recipiantur in gratiam, sanctificentur ac saluentur.

i Accipit in ulnas.

ii Imponit manus.

iii Benedicit, id est, remittit peccatum, donat spiritum sanctum, & in fœdus gratiae cooptat. Eant nunc Herodiani Anabaptistae, & arceant a baptismo infantes, hoc est, quantum in ipsis est, enecent eos spiritualiter, aut salutem eis intercipient, quos Christus ad se uocat, & tam amanter amplectitur.

Quod itaque deus in circūcissione praecepit, promissit & minatus est, idē pro ratione noui testamenti in baptismo eū facere intelligimus.

Olim dixit Iudaeis, circumcidetis carnem praeputij uestri, ut sit in signum fœderis inter me & uos, infans octo dierum circumcidet in uobis. Ero deus tuus & seminis tui, id est, in æternum seruabo uos. En promissionem consolantissimā. Nūc dicit de omnibus, baptizate eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. En & hic promissam salutem.

Olim minabatur Iudaeis, cuius praeputij caro circūcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo, quia pactum meū irritū fecit. Vbi nemo non intelligit, circumcisos in gratiam

esse receptos, incircumcisos fuisse abiectos;
 Nunc minatur omnibus Ioan. iij. Amen
 amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex a-
 qua & spiritu, non potest introire in regnū
 Dei. Quod ueteres Orthodoxi de sacramen-
 to baptismatis intelligūt, quorum fidē hic tu-
 to sequimur. In baptismo enim omnia pec-
 cata remittunt, ut diximus. Christus clauē
 regni celorum dedit ecclesiæ, quare nisi eccle-
 sia infantibus ad Christum adductis, pecca-
 tum originale in quo nati sunt, remiserit, ne-
 mo eis remissum esse certo sperare audebit.
 Ecclesia catholica habet uerbum & sacramē-
 ta gratiæ & uitæ. Et cum remissio peccatorū
 ibi sit duntaxat, ubi est Christi uerbum & sa-
 cramentum. Consequitur illos infantes acci-
 pere remissionem peccatorum, qui ab eccle-
 sia Christo in baptismo offeruntur benedi-
 cendi, & per sacramentum baptismatis inuo-
 cato dei nomine, ecclesiæ inserunt, signumq;
 promissæ in Christo gratiæ accipiunt. Nemo
 tam est excors, ut dicat nullos omnino infan-
 tes regni Dei participes esse aut saluos fieri.
 Multi igitur saluātur infantes. Si quæris, qui
 nam saluentur & fateri certe nos clara ueritas
 cogit, peccatorum remissionem ac regnum
 dei ad eos pertinere, quibus in ecclesia signū
 fœderis gratiæ confertur.

DIS.

Credis igitur paruulos nō baptizatos dānari?
 Pædag.

Ut credā, scriptura cogit & ueteris eccle-
 siæ autoritas. Nam apostolus Roma. v. cū
 peccatum originale tractaret, condemnatio,
 inquit, ex uno delicto ad condemnationem,
 quod Augustinus contra Pelagianos & Ma-
 nicheos a d Hilarium epi. lxxxviii. sic enar-
 rat. Quid est ex uno delicto ad condemna-
 tionem, nisi illo delicto quo deliquit Adam?
 Illud unum, quo est obligata propago carna-
 lis, quæ ab illo primo homine originem du-
 cit, sufficere dicit ad condemnationem, ideo
 non est superfluous Baptismus paruulorum,
 ut qui per generationem illi condemnatio-
 ni obligati sunt, per regenerationem liberen-
 tur. Et ad Hieronymum de natura & origi-
 ne animarum epist. xxviii. sic ait. Quisquis
 dixerit, quod in Christo uiuificabuntur etiā
 paruuli, qui sine sacramenti eius participatio-
 ne de uita exeunt, hic profecto & contra A-
 postolicam prædicationem uenit, & totam cō-
 demnat ecclesiam, ubi propterea cum bap-
 tizandis pueris festinatur & curritur, quia si-
 ne dubio creditur aliter eos in Christo uiuifi-
 cari omnino nō posse. Et mox in fine, robu-
 tissima, inquit, ac fundatissima fides est, qua
 Christi ecclesia, nec paruulos homines recen-
 tissime natos a cōdemnatione credit (nisi per
 gratiam nominis Christi, quam in suis sacra-
 mentis commendauit) posse liberari. Idem

CATECHISMVS

aliqui quidam Orthodoxi, credunt & docent.

DIS.

O quam horribile est iudicium dei in peccatores, si infantes propter peccatum originale damnantur, quos non propriæ voluntatis peccata sed natiuitas peccatores facit.

PÆDAG.

Vere horribile, sed idem Augustinus in Enchiridio cap. lxxxix, dicit, minimam omnium fore poenam eorum, qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt. Et in cæteris, quæ addiderunt, tanto quisque tolerabiliorem ibi habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

Habes nunc quid sit baptismus, quibusdandus, & quid efficiat. Gratias igitur deo ages quotidie, pro tam insigni dono baptismi, sine quo tot milia hominum in orbe terrarum moriuntur & in æternum pereunt.

DIS.

Si autem post baptismum rursus peccauero, irritus ne factus est baptismus? aut sit ne peccatorum ablutio aut remissio semel tantum?

PÆDAG.

Nequaquam, tu quidem cecidisti, baptismus autem quia est uerbum & ordinatio Dei, firmiter persistat, tantum redi per poenitentiam, & baptismus te saluabit, ac quoties peccatum premit & conscientia mordet, obijce baptismum, per quem es Christo insitus, in quoniam
pro

promissa est uita & salus æterna, corporis & animæ, utcūq; peccata tua fuerint multa, gra-
uia & enormia. Et dic, ego quidem peccaui,
sed baptizatus sum, non semel tantum pecca-
ta remittuntur, sed assidue, modo redeam ad
baptismi foedus per pœnitentiā. Habes pro-
missionem uitæ, & eius sigillum infallibile,
nempe baptismus. Si nunc Cæsar tibi ducatus
aliquem promitteret suis literis, easq; sigillo
suo obsignaret, ne de tanta promissione du-
bitares, nonne triumphares?

DIS.

Imo me plane beatum existimarem.

PÆDAG.

Cur igitur non & hic triumphas & beatū
te existimas, cum baptizatus sis in Christum
Hic enim non caduca tibi bona promittunt
ab homine, qui potest falli & fallere, omnis
enim homo mendax, sed bona æterna a deo,
qui est ueritas, qui mentiri nescit. Promittit
enim tibi & dat remissionem peccatorum &
æternam uitam, & appendit promissioni si-
gillum, quod te de ipsius uoluntate certificat,
nempe sacramentum baptismatis. De talis
rebus habes literas & sigillum. Det tibi domi-
nus intellectum, ut intelligas illa.

DIS.

Humana mens tanta et tam incomprehen-
sibilia bona non capit.

PÆDAG.

G. H.

CATECHISMVS

Sed fides capit, Fateor, bona sunt maxima & supra caput humanum, sed magnus est qui promittit, nempe ipsemet deus. Tantum deest fides in nobis; Oremus igitur Christum, ut fidem tantarum rerum nobis adaugeat, & conseruet; & plane beati sumus in ipse, quæ non confundit.

DIS.

Meministi antea clauium ecclesiæ, dic obsecro, quid sunt clauæ ecclesiæ?

PÆDAG.

Potestas prædicandi Euangelium Christi reminendi & retinendi peccata, ac administrandi eius gratiæ sacramenta, quam potestatem Christus ecclesiæ suæ dedit.

DIS.

Libet audire scripturas de hac insigni potestate.

PÆDAG.

Math. xvi. dicit Christus Petro: Dabo tibi clauæ regni cælorum, & quicquid solueris in terra, erit solutum in cælis, & quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in cælis. Hic Christus Petro promisit clauæ regni cælorum.

DIS.

An solus Petrus clauæ illas a domino accepit? Si cæteri apostoli eas non habuerunt, remittere peccata non potuerunt.

PÆDAG.

Chrysostomus in xvi. cap. Mathæi scribit,

VRBA RHEG.

bi, Petrum cæterorum apostolorum os fuisse, hoc est, ille per quem alij sunt locuti, aut qui suo & aliorum nomine Christum confessus, dixerat, tu es Christus ille filius dei uiuentis. Igitur Christus non soli Petro pollicetur clauis regni, sed in eo & cæteris apostolis. Quod satis conuincit locus Ioan. xx. Vbi Christus clauis dat oibus discipulis dicens, sicut misit me pater, ita et ego mitto uos. Hoc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis, accipite spiritum sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta sunt, ita Mathæi. xviij. ecclesię etiam, non tantum uni homini dantur clauis regni. Ita hos locos & Augustinus intelligit, cuius uerba sunt Ioannis cap. xviij. Omnes discipuli, interrogati, Mathæi xvi. solus Petrus respondit, tu es Christus filius dei uiui. Et ei dicitur, tibi dabo clauis regni cælorum, tanquā ligandi & soluendi potestatem solus acceperit, cum & illud unus pro omnibus dixerit. Et hoc unum omnibus, tanquā personam gerens ipsius unitatis, acceperit. Ideo unus pro omnibus, quia unitas est in omnibus. Hæc ille.

DIS.

Quomodo ecclesia utitur his clauibus?

PÆDAG.

Per ministros fideles, & idoneos, ut alios quoque doceant. Nam Paulus, i. Corinthio

G iij

VRBA: RHEGII

rum. xliij. præcipit, ut omnia decenter & secundum ordinem in ecclesia fiant.

DIS.

Audio in Secta Anabaptistarum, cæteris præponi indiscriminatim quemlibet e plebe Concionantē agricolæ, sartoꝛes, sutores, retores, lanij, aurigæ, & nulla anus est tam delira & excors, quæ non ausit inter eos in publico loqui de mysterijs fidei.

PÆDAG.

Anabaptistæ ab ecclesia Christi se separauerunt, veritatem dereliquerunt, quid igitur mirum si sine ordine uiuāt & agant omnia? Christus Lucæ ultimo, cū apostolos tanq̃ ecclesiæ doctores missurus esset i uni uersum orbem ad euangelizandum, aperuit ante illorum mentem, ait Lucas, ut intelligerent scripturas. Apostolus in ministro ecclesiæ donum prophetiæ exigit, hoc est, ut scripturas synceriter & recte possit elucidare. i. Timot. iij. Oporteret (inquit) Episcopum aptum esse ad docendum. Non igitur cuilibet licet in ecclesia docere, sed aptis ad docendū & uocatis.

DIS.

Quid igit̃ episcopi indocti faciūt in ecclesiis?

PÆDAG.

Hoc certe qd̃ gubernator iners & eius rei omnino ignarus facit i naui inter pcellas maris iactata, & auriga temulentus aut rudis in curru,

currit, ubi salebrosa & palustris uia est. Hoc tamen puer obserua, sæpe ministros esse hypocritas & impios, quorum tamen ministerio, uerum dei uerbum & uera sacramenta exhibent. Exemplum habes in Iuda Iscariothe. Verbum enim & sacramenta non sunt ministri, sed Christi, quæ si rite administrantur, ministri malitia nobis nihil oberit.

DIS.

Sed quomodo ministri ecclesiæ aut episcopi utuntur clauibus, quomodo aperiunt & claudunt regnum cælorum hominibus?

PÆDAG.

Prædicando Euangelium & administrando sacramenta.

Primo enim ligant omnes illos, & eis peccata retinent qui non baptizantur.

Omnes eos soluunt & eis peccata remittunt, quos baptizant.

Cum autem etiam post baptismum susceptum, relabamur in peccata, rursus opus est remissione peccatorum, ibi ecclesia ut mater indulgentissima non prorinus abiicit filios prodigos & lapsos, sed in gremium suum quotidie allicit, ut resipiscant. Hic ministri Euangelij publicis concionibus quotidie prædicant, sub nomine Christi poenitentiam et remissionem peccatorum, omnibus qui ad cor redierint, quocunque tempore & quotiescunque a uis malis reuerſi fuerint. Ligat impon

nitentes, absoluunt in nomine Christi penitentes, idq; generatim, admonet publice omnes peccatores suscepti baptismi, qui est signum penitentię & remissionis peccatorum. Credentibus annunciant certam remissionem omnium peccatorum per merita Christi, qui propter peccata nostra mortuus est, & propter iustificationem nostri resurrexit. Non credentibus denunciant, iram dei, & damnationem æternam, quę omnia deus rata habet in cœlis, palam contumaces nonnunquam excommunicant.

Qui audiunt Euangelium de penitentia nostra & gratia Christi, & peccata sua agnoscunt, mox accusant se apud deum quotidie dicentes, iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est, dixi, confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei Psal. xxxij. & l. Hęc est generalis confessio, quę quotidie deo fit. Cum enim semper peccemus, semper item domino confiteri debemus, nos esse peccatores & gratiam suspirare sicut publicanus ex corde dicebat, Domine propitius esto mihi peccatori.

DIS.

Dic quid sit penitentia.

PÆDAG.

Euangelica penitentia est conuersio peccatoris ad Christum, habens tres partes, cō

uictio

Penitentia

nem, fidē in Christū, fidei fructus bona opa.

DIS.

Quomodo fit hæc conuersio?

PÆDAG.

Ex prædicatione legis & euangelij, Quando lex dei elucidat, spiritus sanctus ostendit nobis peccata & horribile dei iudiciū in peccatores, & excitat in corde ueram contritionem, Rew vnd leydt vber die funde, ut uides in Magdalena, cuius hodie memoriam celebramus, quam acerbè & ex corde fleuerit cognita turpitudine sua, mox prædicatur Euangelium, id est, remissio peccatorū, per Iesum Christum, gratis. Si hic pœnitens credit, etiam sibi remitti peccata propter Christum, mox recreatur & uiuificatur. Et iam cōuersus facit dignos fructus pœnitentiæ, id est, facit bona opera, uiuit porro sobrie, iuste & pie in hoc seculo. Qui cor habet ita contritū, haud grauatim confitetur deo & hominib⁹ peccata sua, libenter hic confunditur, ne cōfundatur in æternum.

DIS.

Sed quis absoluit sic pœnitentes & confitentes a peccatis?

PÆDAG.

Deus qui in literis sacris & per ministrum loquitur. Nam Euangelium in publica concione audierunt uel legerūt domi, quod qd aliud clamat, quam assiduam remissionem

G V

CATECHISMVS

peccatorum per Christum, si crediderimus in eum? Si enim Euangelium ob oculos reuocant, et Christo remissionem peccatorum promittenti & offerenti credunt, proculdubio a peccatis absoluntur, per hanc generalem absolutionem, quam audierunt in ecclesia & in corde seruauerunt.

DIS.

Cur autem Sacerdotibus occulte peccata confitemur in aurem?

PÆDAG.

Propter absolutionem, quæ est uerbum dei, quod de singulis autoritate diuina pronunciat, potestas clauium, quæ quam necessaria sit afflictis, & iudicio Dei per terrefactis conscientijs, olim experieris.

DIS.

Vulgus hominum gaudet hanc confessionem iam non esse præceptam.

PÆDAG.

Nimium uera narras, utinā gauderet potius, hanc confessionem tam utilem & necessariam nunc in ecclesijs esse correctam, sed vulgus caret iudicio, audiunt hanc confessionem plenam fuisse abusus, & stupidi totā abijciunt, sicut si quis pretiosissimam gemmam ob id abijceret, quod in lutum cadens sordidata esset. Nonne prudens ablueret lutum, & seruaret gemmam?

DIS.

Qui

Qui sunt illi abusus in hac tam utili confessione?

PÆDAG

Pontificij fecerunt

i Enumerationē oīm peccatorū in hac cōfessionē necessariā de iure diuino, cū illa sit im-
possibilis, iuxta illud, delicta quis intelligit?

ii Docuerunt nos magis cōfidere propter hoc opus nostrum, quod peccata enumera-
mus, quam propter promissionem remissio-
nis peccatorum.

iii Iniunxerunt confitenti quædam opera,
tanq̃ satisfactionem pro peccatis, cum nulla
alia sit pro nostris peccatis satisfactio, quam
preciosissima passio Iesu Christi.

Ablue has sordes humanarum traditio-
num, & serua preciosam gemmam, hoc est,
confessionem auricularem, quæ eximios fru-
ctus in ecclesia parit. Rudes em̃et iuuenes ex-
aminantur, & exactius Catechismū discunt
in confessione, q̃ in concione publica. Nam
minister in confessione protinus audit, quid
puer in concione didicerit, quid minus recte
perceperit, & unumquemq̃ pro suo capiti e-
rudita iusticiam, dehortatur a vitijs, terret
minis & cōsolatur promissionibus. Tum si
quis scrupulo aliquo conscientie uelut oculi
ulcere uellatur, nec nouit quomodo cō-
scientia sit pacanda, is in cōfessione hoc quic-
quid est, qd̃ dolet, sacerdoti ceu medicō ex-
ponit, q̃ protinus ex myrothecio scripturarū,

CATECHISMVS

malagma aliquod depromit & infirmo apponit, consolatur pusillanimum, docet errantem, & conscientiam ab anxietate liberat uerbo dei certo, quo carere anima non potest.

Confitere igitur libenter ministris Ecclesie in uerbo Dei eruditis, chare puer. Habent enim clauces regni celorum & cum te absoluant, non minus huic absolutioni credito, quam si Christus ipse uisibiliter presens te absolueret, sicut absoluit Mariam Magdalenam Lucae vii. & paralyticum Matth. ix. Nam Christus ipse te absoluit per os ministri non est enim uerbum ministri, sed Christi nostri aeterni sacerdotis. Quare persuasum habe, illum non esse Christianum, qui spernit confessionem & absolutionem, nec sua peccata, nec Christi gratiam in absolutione oblata nouit.

DIS.

Seruabo hanc gemmam, tantum abstergiluturum, ut docuisti. Sed dic obsecro, quid est Eucharistia alterum ecclesiae sacramentum quare detur, quando & quibus?

PÆDAG.

Eucharistia
Sha.
107.

Est uerum corpus & uerus sanguis domini nostri Iesu Christi, sub pane & uino, ab ipso Christo institutum, ut Christiani id manducant & bibant in Christi memoriam, morem eius annunciantes donec uenerit.

DIS.

Quare hoc sacramentum, uocat eucharistiam
Pædag.

VRBA RHEG.

PEDAG.

Veteribus Christianis hoc nomē placuit,
quod gratiarum actionem significat. Eucha-
ristia enim græcum ab *εὐχαρίστω* id est, gra-
tias ago. Nam Christiani ad cenam Domi-
ni conuenientes, grātias agunt deo pro ines-
timabili beneficio nostræ redemptionis, quod
Christus pro nobis mortuus fuit, et hac mor-
te sua nos ab æterna morte redemit.

DIS.

Quando & quomodo Christus hoc sacra-
mentum altaris instituit.

PEDAG.

In ultima cena, quando pro nobis mori-
turus, agnovit paschalem cum discipulis an-
teā comedit. Hæc autem sunt verba Christi
quæ tū, charē puer, ut thesaurum unicum al-
ta mente reponito.

Dñs Iesus in ea nocte qua traditus est,
accepit panem, & postquam gratias egis-
set, fregit, & dedit discipulis suis dicens,
Accipite, comedite, Hoc est corpus meū
quod pro vobis datur. Hoc facite in mei
commemorationem.

DIS.

Quare diuinum hoc sacramentum nobis
datur, aut cur nos accipimus.

PEDAG.

CATECHISMVS

Quare tu quotidie prandis & coenast
DIS.

Quia esurio & sitio quare nisi cibo & po-
tu me reficerē, prorsus elāguescerē & deficerē.

PÆDAG.

Similia hic quoq; contingunt. Natum te
esse ex utero matris non satis fuerit, nisi cibo
potuq; in uita conserueris. Sic renatū te esse
in baptismo nō satis est, nisi in hac noua ui-
ta conserueris ut crescas, quod certe absq; ci-
bo potuq; pro ratione illius nouæ uitæ, fieri
non potest. Regenuit igitur te prius deus, de-
inde coelestem hunc cibum eucharistiae dai
quo alaris, uiresq; firmentur & crescant.

Quamprimum enim baptisati sumus, pu-
gnandū est contra carnem, mundum, & dia-
bolū, in qua pugna assidua pro nostra imbe-
cillitate facile succumberemus. Data est igit
eucharistia, qua fides nostra pascitur, & con-
firmatur, accenditur chāritas, roboratur
spes, ut in certamine quotidiano inuicti con-
sistere, & uires attritas subinde reficere possi-
mus. Vide igit puer, quis ex hoc sacramen-
to fructus sperandus sit. Vita Christiana in
uera fide in Christum, & charitate dei ac pro-
ximi consistit. Satan autem adiutus a nostra
carne & mundo, in hoc unum incumbit si-
ne intermissione, ut in nobis fidem & chari-
tatem extinguat, aut saltem infirmet, irrita-
mentis innumeris alliciens nos ad amanda tem-
poralia

poralia, ut deum obliuiscamur, & in carnalem securitatem prolabamur, tantum nostra querentes, non quæ sunt dei, & proximi. Et nihil nõ tentat, quo peccata nostra & gratiã dei nobis abscondat, ut sic contritionem, & cognitionem Christi, & charitatem erga proximum aboleat, & nos penitus carnales faciat. Porro tentamur etiã grauius sæpe, & metu mortis concutimur, conscientia peccatorum uulneribus sauciata et lacerata nos affligit, & ad desperationem urgemur.

Obsecro quid facies in his tãtis periculis? Nonne si fieri posset, ut fides in Christũ renouaretur, & charitas quæ propemodũ extincta est, redaccenderet, in portu nauigares?

DIS.

Plane in tuto essem, sed doce obsecro, quam ratione, fides imbecillis & languida, refici ac charitas frigida rursus accendi possit?

PÆDAG.

Affiduo uerbi dei & sacramenti exercitio et usu. Sacramenta enim instituta sunt ad excitandam, alendam & confirmandam fidẽ. Si igitur te senseris fide & charitate deficere, fac quod illi solent, qui sentiunt esuriem & sitim, ij proutinus festinant ad mensam. Tu ad hanc cœlestem mensam propera, quæ tibi ob id præparata est, ut ad uitam Christo dignam reficiaris, & pascaris in uitam æternam. Nonne pollucibilis cœna est, in qua remissio peccatorũ tibi impartit, fides excitatur, qua

promissam et oblatam remissionem peccatorum accipis, charitas in deum & proximum accenditur, spes uitæ fulcitur. Nam remissionem peccatorum semel quidem Christus in cruce nobis meruit, sed eam tibi dat uerbo suo & sacramento.

Cum enim ad mensam Dñi accedis, Christus ipse per os ministri tibi loquitur æque ac olim discipulis & ipse tibi per manum ministri porrigit, suum corpus & suum sanguinem. Ita em̃ diuus Chrysostomus in Homilia quadam de hoc sacramento, quæ est. lx. scripsit. Nō sunt humanę uirtutis opera proposita, qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoq; facit. Nos ministrorum tenemus locum, qui uero sanctificat ea & immutat, ipse est. Hæc est illa mensa, & minus nihil habet, non enim illam quidē Christus, hanc aut̃ homo perficit, uerum & hanc ipse quoq; Hæc ille. Si dicis, cur hoc facit? qd hic fructus accipio? Respondeo, hoc tibi uerbum Christi satis ostendit, qui dicit, Accipite, hoc est corpus meum quod pro uobis datur, Hic est sanguis meus qui pro uobis effunditur in remissionem peccatorum. Attende obsecro Christus dicit, pro uobis datur corpus, pro uobis effunditur sanguis. Ad quid? In remissionem peccatorum. Accipis igitur peccatorum remissionem in cœna domini. Cum em̃ nouum testamentū sit in cœna domini ergo in ea

In ea est etiam remissio peccatorum, spiritus, gratia, uita & salus. Non datur tibi panis tantum & uinum, sed uerum illud corpus Christi, quod olim fuit sacrificium pro tuis peccatis, & uerus ille sanguis Christi, quo peccata tua abluuntur. Tanta thesaurus tibi hoc sacramento datur, in quo, & per quem accipis omnium peccatorum remissionem, quis satis digne estimabit magnitudinem huius gratiae, quod uerum Christi corpus, uerusque sanguis, uere adsunt, & tibi dantur per uerbum & sacramentum, ut tua sint sicut donum & thesaurus, idque in sempiternum.

DIS.

Mereor ne ego remissionem peccatorum hoc opere, cum eucharistiam de manu sacerdotis accipior

PEDAG.

Attende diligentius, ne erronea tibi cogitatio obrepatur. Nonne saepius a me iam audiui isti hominem non mereri remissionem peccatorum, aut iustificari ullo suo opere. Christus solus meruit nobis omnibus peccatorum remissionem, Sed hunc ordinem obserua.

i Christus in cruce sua morte meruit nobis remissionem peccatorum nostrorum.

ii Hanc remissionem nobis offert & disperditur uerbo & sacramentis.

iii Nos illam accipimus per fidem in Christum.

iiii Hanc fidem sacramentum eucharistiae ex

H

erat in cordibus nostris, quando audimus consolantissimam promissionē, q̄ Christus suum corpus pro nobis uictimam dedit, & sanguinem effudit in remissionem peccatorum, ut iustificati sanguine eius tam precioso uiuamus in æternum cum deo, & nobis tam indignis hæc tam chara pignora donat.

Cum enim hæc audimus, primo mouemur ad consyderationē peccatorum nostrorum, propter quæ tam preciosum sanguinē effundi oportuit, hic uidentes iram & iudicium dei, nisi saxei sumus, terremur, & ad penitentiam permouemur. Tum excitamur ad consyderandam hanc inæstimabilem dei bonitatem, qui proprio filio suo non pepēci, sed pro nobis, cum inimici essemus, in mortem tradidit. Nonne ineffabilis charitas est, mori pro impijs, p̄ peccatoribus, pro inimicis? Et mori tantā personam, quæ deus & homo est? Hæc tanta Dei erga nos charitas in morte filij manifestata, uerbo & sacramento nobis proposita, merito excitat in nobis fidem in Christum, tam fidelem redemptorē, qua fide certo accipimus, quicquid hoc uenerabile sacramentum significat, & uerbum promittit & offert, hoc est, remissionem peccatorum & uitam. Et accenditur in nobis amor dei & proximi, cui seruire promptiores efficimur, sicut uidemus Christum in forma serui nobis seruīsse, obediēdo patri usq̄ ad mortem

ad mortem, mortem autem crucis, Philip. ij.

Non igitur tuum opus, quod accedis ad altare & manducas, tantas res meretur, sed uides sacramentum tuæ redemptionis, & audis uerbum dei, ex auditu fides uenit, uerbo enim & sacramento ad credendum excitari, hac fide consequeris remissionem peccatorum, in eucharistia.

DIS.

Quando autem & quoties accedendum est ad dominicam mensam?

PÆDAG.

Nulli dies statim tibi præscribuntur, ut olim ad esum Paschalis agni Iudæis præscriptus erat dies. xij. mensis primi. Cibus salutis est, qui igitur sinit & esurit iusticiam, cui mors dñi preciosa est, sæpe accipiet sacramentum, ut sæpe reficiet memoriam tantarum rerum, nempe mortis & resurrectionis Christi, ut sæpe excitet, pascat, & confirmet fidem suam, remissionemq; peccatorum accipiat, & deo pro summa charitate sua ex animo gratias agat.

Ad sæpe communicandum hæc tria nos commouere debent.

i Præceptum domini, hoc facite, si Christianus es, certe hoc facies quod te iubet facere Dominus & magister tuus Christus.

ij Promissio tam magnifica, hoc est corpus meum qd pro uobis dat, hic est sanguis meus qd pro uobis effundit in remissionem peccatorum.

H ij

Hic promittit & offert nobis Christus ecclesiam hanc medicinam, quæ uitam dat mundo Ioannis vi.

iiij. Propria indigentia. Nihil tibi æquenter necessarium est atq; hoc, quod in sacramento tibi offertur. Peccator es, offertur tibi iusticia, mortalis es, offertur immortalitas, damnabilis es offertur æterna salus, imbecillus es, & inferior hostibus tuis, carne, mundo & diabo lo, & contra eos offertur tibi victoria certissima, ubi enim peccatum remittitur, ibi Christus est cum bonis suis oibus. Fides tua nimium infirma est, sed in hoc sacramento roboratur, succenditur charitas, stabilitur spes.

In ecclesia ueteri, maiori studio celebrabatur coena domini, q̃ nunc in his ultimis temporibus. Ignatius sancti Ioannis Euangelistæ discipulus in epistola ad Ephesios. Festinate (inquit) ad eucharistiam frequenter accedere, & gloriam dei, quando enim assidue hoc ipsum agitur, expellunt potestates Satanae, qui actus suos conuertit in sagittas ignis ad peccatum.

DIS.

Sed quibus datur hoc sacramentum?

PÆDAG.

Dandū est probatis, iuxta præceptū apostoli. i. Corinth. xi. Probet autē seipsum homo, & sic de pane edat, & de poculo bibat.

DIS.

Quæ est hæc probatio?

Pædag.

PÆDAG.

Si hoc quod in illo tremendo mysterio dicitur & agitur quantum licet intelligis ac syn-
ceriter credis, Christi corpus pro te etiam da-
tum, sanguinē Christi pro te etiam effusum,
recte probatus es, & tuto accedis. Ex uerbis
autem Christi duo intelligis. Primo, te pecca-
torem esse, qui sine morte Christi in æternū
fuisses damnatus. Deinde, hæc tua peccata,
morte Christi expiata, & sanguine eius abo-
lita esse. Agnoscis itaq; tuum peccatum, &
dei gratiam in Christo. Recte itaq; usus uere-
nerabilissimo hoc sacramento, crede quod
Christus hic dicit, & fac quod iubet. Ob id
non admittimus nisi exploratos per cōfessio-
nem, nec tantum interrogamus eos quid de
eucharistia sentiant, sed etiam an doleant se
peccasse, & quomodo credant se peccato-
rum remissionem posse consequi.

DIS.

Qui sunt indigni & arcendi a mensa Do-
mini, & quæ est eorum pœna?

PÆDAG.

Temerarij & carnales illi, qui de admissis
peccatis nihil dolent, nec gratiam dei moran-
tur. Cur enim margaritas proijceremus an-
te porcos? Illi igitur quos nec præceptū Do-
mini mouet, nec ullæ minæ terrent, nec ullæ
dei promissiones exhilarant, si accesserint ad
eucharistiam, indignissime edunt & bibunt.

CATECHISMVS

De quibus apostolus, Qui edit & bibit indigne, iudicium sibi ipsi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini. Propter hoc inter uos multi imbecilles, & inualidi, & dormiunt multi, quod sic Ambrosius exponit. Multi febribus & infirmitatibus corripiebantur & moriebantur, ut in his ceteri discerent, & paucorum exemplo territi emendarentur, non inultum fore scientes, corpus Domini negligenter accipere.

DIS.

Si plane impius sine omnibus peccatis accesserit ad eucharistiam, accipit & ille uerum sacramentum corporis & sanguinis Christi

PÆDAG.

Accipit, sed sibi ad iudicium. Nam apostolus ait, qui edit aut bibit indigne, iudicium sibi ipsi edit & bibit, ergo, & impij corpus domini accipiunt, non tamen spiritualiter ad salutem, quia non credunt. Iudas enim uerum sacramentum corporis & sanguinis Christi, cum ceteris discipulis manducauit & bibit, ut testatur Augustinus de uerbis domini sermo. xi. Et Chrysostomus in Math. cap. xxi. Homilia. lxxxiiij.

DIS.

Si autem quis consuetudine peccandi sic esset occaecatus, ut uelit quidem se dolere de peccatis admissis, & suspirare gratiam, non autem potest, arcebis & hunc a mensa Domini

PÆDAG.

Minime.

Minime. Si hoc sacramentū medicina est, spiritualiter ægrotandum, cur eos prohiberem, qui morbum utcunq; agnoscunt, sanariq; cupiūt, etiam si uehementer sint infirmi. Ostendo autem his qui eiusmodi sunt, morbi magnitudinem & periculum, propono scripturas, quibus ut in speculo propriā turpitudinem intueantur & præmissa oratione publica eos ad Synaxim admitto, ne durior sim Christo magistro de quo Esaias cap. xliij. Calamum, inquit, quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Est enim bonus ille pastor, qui Ezechiel. xxxiiij. qd̄ perit, requirit, abiectum reducit, con fractū alligat, infirmumq; consolidat.

DIS.

Cur sacramentum eucharistię tam dissimiliter porrigitur hominibus. Hic utraq; species datur omnibus, ubi Romanus pontifex regnat, laicis altera tantum exhibetur.

PÆDAG.

Romanus pontifex hoc instituit contra ordinationē Christi, quare nos eius legē nihil moramur. A nobis stant Christus, apostoli, primitiua ecclesia, Chrysostomus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus & cæteri Orthodoxi, qui oēs utramq; speciē Christianis dandā esse testantur citra psonæ respectū. Quare Hæreticū dogma Papæ, de una tm̄ specie laicis porrigenda, iure optimo reijcimus.

H iij

CATECHISMVS

DIS.

His patronis satis tuta est fides nostra, per
geiā, ut corpisti, elucidare reliquos articulos.

PÆDAG

*Vultis
nos fidei
articulos
ins.
59.*

Credo huius carnis resurrectionem.

DIS.

Cur tam impense lætaris, quoties resurre
ctionis mentio fit. Nam video vultum tuum
tam solito esse alacriorem.

PÆDAG.

Qui mortē timet eiusq; acerbitatē & hor
rorem uel tenuiter præsensit, nō potest nō ue
hemēter lætari audita resurrectione mortuorū.

DIS.

Quis est igitur huius articuli sensus?

PÆDAG.

Ego credo hanc carnem quam gesto, re
surrecturam in nouissimo die, & uicturam in
æternum. Quod enim gestum est in capite
Christo, idē in membris perficiet, sed idē il
lud Christi corpus, aut eadē ei^o caro de uirgi
ne assumpta, in qua passus est, non alia resur
rexit, ergo & nos in proprijs nostris corpo
ribus in extremo die resurgemus. Hinc bea
tus Athanasius in suo symbolo ex scripturis
confitetur & dicit, ad cuius (Christi) aduen
tum, homines resurgere habent cum corpo
ribus suis, & reddituri sunt de factis proprijs
rationem.

DIS.

Videmus

Videmus in cimiterio, defunctorum ossa etiam, nedum carnē computruisse, Et tot homines maximis fluctibus submerguntur, tota bestiis deuorantur, tot consumuntur igne. Denique mille modis pereunt, ut impossibile uideatur, carnem sic consumptam posse eandem redire.

PÆDAG.

Credis primum articulum fidei?

DIS.

Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ.

PÆDAG.

Si omnipotentem dei credis, non erit difficile & resurrectionem mortuorum credere. Nam qui omnia, cum nihil essent, creauit ut essent, facile etiam in mortem dilapsa & destructa, reparabit. Mors enim illa, utcunque horribilis, animam tamen non consumit, quæ immortalis est, Mat. x. Ne metuas ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Hæc dominus exercitum dixit, ideo Christiano firmitus est quam omnes philosophorum de animæ immortalitate demonstrationes.

DIS.

At mors hanc carnem in puluerem redigit & consumit.

PÆDAG.

In puluerem quidem redigit, sed in nihilum

H v

redligere non potest, quod omnipotens creator condidit. Manet hæc caro in sinu nature, requiescit in spe resurrectionis ubicunq; sit, & quomodocunq; discerpta & consumpta sit. Sicut Ambrosius in oratione de fide resurrectionis ait. Si bene discutias, non nature mors ista est, sed malitiæ. Manet enim natura, malitia moritur. Et hoc ipsum inditio est, mortem non esse nature, quia idē erimus, qui fuimus. Resurget enim natura eadem iā stipendijs mortis honoratior.

DIS.

Video non tutum esse Christiano, humane rationis cogitationes sequi in illo mysterio fidei nostræ, semper enim reclamatur ratio incredula huic articulo, quia nullo modo capit eius mysterium.

PÆDAG.

Non nature sed gratiæ lumen, hoc est, fides, hanc dei sapientiam cernit. Gentes quæ verbo Dei & fide carent, ne umbram quidē illius articuli suspicant sunt. In nulla re (ait Augustinus in Psalmo lxxxviij.) sic contradicitur fidei Christianæ, quam in resurrectione mortuorum. Ideo ille qui natus est in signum cui contradicitur, & ipse carnem suam resuscitavit, ut obuiā iret cōtradiçtori. De animæ immortalitate, multi etiā philosophi gentiū multa disputauerunt & animum esse immortalem pluribus & multiplicibus libris conscriptum

ptum memoriz reliquerunt. Cum autē uen-
tum fuerit ad resurrectionem carnis, non ti-
tubant, sed aperte cōtradiciunt. Hæc illæ. Ma-
iora sunt certe mysteria fidei, omni capiti hu-
manæ rationis. Ideo qui rationem, & non
uerbum dei sequuntur, illa non capiunt, ut
gentes, quæ non habent uerbum Dei, non
nouerunt deum, nec spem habent æternita-
tis. Et olim Zadducæi resurrectionem nega-
bant. At Christus eorum stuporem coargu-
it dicens, erratis nescientes scripturas, neque
uirtutem dei, Et Ambrosius de cæcis genti-
bus, in oratione de fide resurrectionis, illi du-
bitent (inquit) qui non didicerunt. Nos ue-
ro qui legimus legem, prophetas, Aposto-
los, Euangelium, dubitare fas non est.

PÆDAG

Tu semper in ore habes caput quindeci-
mum primæ ad Corinthios, ppter resurrecti-
onis mentionē, & dicis, nullum hominē tam
amœnum & florulentum, qui suauius & ui-
sum oblectet, & reficiat olfactum, quam hoc
caput animum tuum. Quomodo ergo apo-
stolus resurrectionem adstruit cap. xv.

DIS

Vera narras. Nulla de morte tentatio ita
grauis est, quam nō seria huius capituli lectio
dispellat. Sapientes huius sæculi & quidam
philosophi Corinthij tantū mysterium, hu-
mani ingenij captu metiri uolebāt & euanue-

CATECHISMVS

runt in cogitationibus suis, mortuorum resurrectionem negare ceperunt. Ac eruditissimus Theologus Paulus, cuius sapientiam & Petrus commendat, Corinthijs hunc articulum probat ex ueris & primis principijs, quæ textus in se complectitur, si eius argumenta scruteris, & per accurate excusseris.

DIS.

Ex quibus igitur principijs, aut quo fundamento probat resurrectionem mortuorum apostolus? PÆDAG.

Fidei nostræ basis est resurrectio mortuorum, hanc quidam Corinthia Satana seducti negabant. Verum apostolus mira arte dialectica, & ineuitabili argumentorum uis, hæreticos illos compellit, ut propositionem negatam, rursus adserere cogantur. Adsumit enim propositionem falsam Corinthiorum, mortui non resurgent, & assiduis Enthymematum uel consequentiarum gradibus eos ducit ad horrenda impietatis monstra, quæ omnia ex propositione falsa Corinthiorum necessario inferuntur, ut positæ ante oculos abominandis absurditatibus quæ ex negatiua hac, mortui non resurgent, recte inferuntur, ipsi tandem clare uideant, se manifestum errorem tueri, nam erroneum & plane hæreticum est, quod ex propositione Corinthiorum consequencebatur. Ergo & ipsa propositio uel antecedens impiū, hæreticū & blasphemum est,

nū est, ex quo tot impietatis portenta necessa-
rio sequunt. Sed uide uim argumentationis.
i. Christus a nobis apostolis prædicat a mor-
tuis resurrexisse, ergo, est resurrectio mortuo-
rum. Consequentia firmatur per locum ab
autoritate. Non enim sponte currimus, a ne-
mine missi, nec arte compositas fabulas præ-
dicamus, sed in hoc a deo sumus uocati &
missi, ut simus testes resurrectionis Iesu Chri-
sti, quod deus Christum filium suum a mor-
tuis resuscitauerit primitias dormientium, &
per Christum nos quoq; sic morte resuscita-
turus in uitam æternam, si in Christum cre-
diderimus. Quomodo igitur falsum esse pos-
set testimonium resurrectionis Iesu Christi,
cum a uero deo nobis sit commissum? Ve-
ra igitur est doctrina nostra, quippe non no-
stra sed dei, qui si uerax non esset, quomodo
deus esset? Nos itaq; ueraces dei testes sumus,
quare & fides uestra non est inanis, nā uerita-
ti diuine innitit. Est ergo resurrectio mortuo-
rum. Iam animaduerte, quæ falsa & absur-
da apostolus ex negatiua propositione Co-
rinthiorum in bona consequentia inferat.

Posita hac propositione, mortui non re-
surgunt, uel nō est resurrectio mortuorū, hæc
sequentia statim consequuntur. Ergo

i. Christus non resurrexit.

ii. Inanis est prædicatio nostra.

iii. Inanis est fides uestra.

iiii. Falsi testes Dei reperimur.

v. Deus esset falsus.

vi. Non igitur esset Deus.

Hæc omnia Corinthij, si antecedens tueri pertinaciter uoluerint, concedere cogentur. Nam ex eorū negatiua necessario sequunt.

Quod si clarissima ueritatis luce uicti, hæc omnia tanq̃ absurda negauerint & reiecerint, atq; oppositum adstruxerint, consequitur & antecedens ex quo hæc errorum monstra inferebantur, falsum esse. Porro si antecedens est falsum, ergo eius contradictorium est uerum, nempe omnes mortui resurgunt, ut nosti ex lege contradictoriarum.

DIS.

Sed expecto, ut probes consequentiam præpositam.

PÆDAG.

Consequentia apostoli firmā esse in singulis Enthymematis et illationibus sic doceo.

Christum fuisse ex numero mortuorum adeo manifestū est, ut ne Iudæi quidē negēt, quare si mortui non resurgunt, & Christus olim mortu⁹ fuit, ergo nec ipse resurrexisset.

¶ Præcipuus articulus apostolicæ doctrinæ, est resurrectio mortuorum & in primis Christi resurrectio, quare si mortui in morte manerēt, & Christus nō resurrexisset, inanis certe esset apostolica p̃dicatio, ut q̃ uana promitteret, & falsa tantum spe lactaret audientes. Et ut aulicus ille Epicurus Plinius li. vii.

blasphē

blasphemar, predicatio apostolica, esset promissa a demotriso uanitas. Prohi caritatem gentium.

ii Fidei nostre fundamentum est resurrectio mortuorum, quæ si nulla est, obsecro quid credimus? quid speramus? nonne fides nostra, somnium esset quæ crederet conficta quædam, quæ nec essent nec unquam fierent.

iii Ergo apostoli quod testimoniū seruī Christi, quod resurrexerit & sit nos quoque uiuificaturus, signēta docerēt, eoque mendax esset eorum testimoniū, utpote de re nunquam futura.

v Cum autē apostolorum doctrina, sit dei uerbum, consequeretur dei uerbum esse uanum, eoque deū etiam esse falsum, omnia enim quæ contra prædicationem apostolorum dicunt, redundant in auctore illius doctrinæ Deum.

vi Quod si deus esset mendax & uanus, certe deus non esset, nam & naturæ lumen nulla alia ratione, intelligere deum potest, quod bonum & ueracem, cum ne bono quidē uiro falsitatem aut uanitatem tribuat.

In his gradibus tu uides, qui negat mortuorum resurrectionem, quam nobis deus promissit, & primū in filio præstitit, per apostolos prædicari fecit, idem negat deum esse deum. Pereat ergo cum cæcis & impijs gentibus. Negat enim prima principia, quæ hominū mendis insita sunt, quare contra eum non est disputandum, sed protinus in Anticyrā

ablegandus est, ut cerebri stuporem hellebo-
ro expurget. De his apostoli illationibus,
operæ precium fuerit audire examen Augu-
stini lib. ij. de doctri. Christiana. cap. xxxi. di-
centis. Sunt veræ connexiones ratiocinatio-
nis, quæ falsas habent sententias, quæ conse-
quuntur errorem illius cū quo agitur. Quæ
tamen ad hoc inferuntur a bono & docto,
ut in his erubescens ille, cuius errorem cōse-
quuntur, eundem relinquat errorem, quasi
in eodem manere uoluerit, necesse est ut etiam
illa quæ damnat, tenere cogatur. Non enim
uera inferebat apostolus, cum diceret. Neque
Christus resurrexit. Et illa alia. Inanis est præ-
dicatio nostra, inanis est fides nostra, & deinceps
alia, quæ omnino falsa sunt, quia & Chris-
tus resurrexit, & non erat inanis prædicatio
eorum qui hoc annunciabant, nec fides eo-
rum qui hoc credebant. Sed ista falsa uerissi-
me concedebantur illi sententiæ, quæ diceba-
tur, non esse resurrectionem mortuorum.
Istis autem falsis repudiatis, quoniam ueræ
erant, si mortui non resurgunt, consequens
erit resurrectio mortuorum. Hæc ille.

Si Corinthiorum antecedens uerum fuis-
set. Non est resurrectio mortuorum, uerum
esset & consequens, ergo Christus non resur-
rexit. Consequens autem est falsum, ergo & il-
lud ex quo sequitur. Sic autem ratiocinare, ex
antecedente uero & comperto, Christus re-
surrexit,

surrexit, ergo est resurrectio mortuorū. Quare tu rem omnem nunc sic cape breuiter.

Impossibile est, uanum esse quod ecclesia catholica per uniuersum orbem credit, & apostoli ex Euangelio docuerunt, æque impossibile est, apostolos esse testes mendaces dei. Si enim apostoli essent falsi testes dei, cōsequeret̃ & deum esse mendacē aut falsum, ergo deus nō esset. Cum itaq; hæc principia firma sint, & in concussa, statim ipsa te consequentia urget, ad mortuorū resurrectionem tam certo credendam, quam certo credis, q̃ deus est deus. Nam deus resurrectionē per proprium suum filium in scripturis manifestauit, & per apostolos prædicari mandauit, estq; ab ecclesia catholica hætenus recepta & firmiter credita. Verus est igitur articulus ille de huius carnis resurrectione.

DIS.

Quam euidens igitur & certum est, quod deus uiuit, quod Christus uiuit, quod ecclesię doctrina & fides uera, sana & certa est, tā certus & uerus est ille articulus de huius carnis nostrę resurrectione.

PÆDAG.

Deus hanc fidem resurrectionis in te agat & confirmet, Amen. Ante omnia, chare puer, adnitere ut primum articulum de deo omnipotente creatore, recte intelligas & firmiter credas, & facile erit reliquos credere. Ita

apostolus cū hunc articulum tractaret Acto. xxvi. coram Agryppa, mox impios ad primum fidei articulum reuocat, ut hinc discant ueritatem huius articuli de resurrectione corporū. Sic enim ait. Cur incredibile iudicat apud uos, si deus mortuos suscitatur? Quasi dicat. Si tantum opus, nempe resuscitandi mortui tribuerem humanis uiribus, iure a uobis accusarer insanix. Omnis enim omnium hominum uis & potentia ne muscam quidem emortuā exuscitare potest, Deus est qui mortuos suscitatur, cui certe summam potentiam tribueris, aut deum esse negabitis. Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Sic scriptura dicit Gene. xviij. Nunquid deo quicquam difficile est. Etij. Corinth. v. cum apostolus docuisset, mortalitatem nostram in resurrectione mortuorū absorberi a uita, mox subiungit tantæ & tam incredibilis rei causam efficientem, ne uideretur dicere impossibilia. Qui parauit, inquit, nos in hoc ipsum, deus est. Q. d. Difficile est uobis credere, tantam in nobis fore mutationē, ut ex mortalibus efficiamur immortales, atq; ut hæc caro corruptibilis resurgat, sed respicite in eum, qui tantas res promittit & efficit, & facile crederis. Deus enim qui nos creauit idē ille est qui nos recreabit, ne de resurrectione dubiteris. Et quo facilius humane rationis imbecillitas ad tantarū rerū fidē assurgat, pro

get, promissionē uitæ Christus exemplis mi-
raculosis confirmauit. Exulcitrauit em a mor-
tuis filiū uiduæ Lucæ. vii. Filiā Archisynago-
gi. Lucæ. viii. & Lazarū Ioan. xi. Et Mat. 27
multa corpora sanctorū qui dormierūt, sur-
reuerūt, resurgente Christo, & egressi e mo-
numentis post resurrectionē eius uenerūt in
sanctam ciuitatem & apparuerunt multis.

Tandem itaq; ut mundus de futura resur-
rectione summa certitudine certificaretur, fa-
cta prædicatione immortalitatis post mor-
tem futuræ, & ipse qui sponte mortuus est,
uere resurrexit. Sed audi Augustinum ea de
re sermo xvi. concionantem.

Certissima, inquit, est fiducia Christiano-
rum, diuinijs promissa resurrectio mortuo-
rum. Hanc enim ueritas ipsa promisit. Vera
est igitur de resurrectione corporum promis-
sa ueritas, quia ueritas quæ mendari non po-
test, totum necesse est, ut impleat, quod pro-
misit. Hanc enim resurrectionem corporum
ut futuram certissime nouerimus, ipse domi-
nus in suo corpore dignatus est demonstra-
re. Resurrexit Christus, ut resurrecturum se
non dubitet Christianus quod enim præces-
sit in capite, sequetur in corpore.

DIS.

Expecto nunc testimonia ex scripturis de
resurrectione corporū, & quō hoc Enthyme-
ma demonstret, Christus resurrexit, ergo et

CATECHISMVS

nos resurgemus. Pollicebaris enim nuper
in hoc articulo probaturum.

PÆDAG.

Cum resurrectio Christi causa sit nostre
resurrectionis, profecto omnes scripturæ
Christi resurrectionem in regnum æternita-
tis beate, probant, hoc ipso & nostram con-
firmant. Et quā certo Christi resurrectio est
impleta ante . M. D. annos, tam certo imple-
bitur nostra in fine sæculi.

Christus resurrectionem nostram probat
sic ex Mose Lucæ . xx.

Quod mortui resurgant Moses Exodi, iii.
ostendit iuxta rubum, cum dicit dominum,
deum Abraham, & deum Isaac, & deum Ia-
cob; deus autem non est mortuorum; sed vi-
uorum, omnes enim illi uiuunt.

DIS.

Ego illā consequentiā Mosi non intelligo:

PÆDAG.

Est bona consequentiā aut connexio in
quarto tertiæ figuræ ad hunc modum.

Da Deus est deus uiuorum, non mortuo-
rum, id est, nusquam existentium.

Da Deus est deus Abraham, ergo
si Abraham uiuit.

Aut si mauis, reduc hūc modū imperfectū ad
tertium primæ figuræ perfectum, hoc modo.

Da Quicumq; habent deum, illi uiuunt.

Da Abraham, Isaac, Iacob habent deū, Ergo
Abraham,

2 VERBA. RHEGO

Abraham, Isaac, Iacob uiuunt. ^{ordi}
Major satis clara est, habere nos deum est
habere protectorem & saluatorem, qui nos
perire non patitur, sed in eternū saluat. Qui
aut nō sunt, aut nūq̃ uel nihil sunt, nō habēt
opus p̃tore. Minorē habet Moyses, ubi de
us ait Exo. iij. Ego sum de⁹ patris tui deus A
brahæ deus Isaac & deus Iacob. Et sancti illi
Patriarchæ, dū deus illa cū Mose loqueret̃ e
rant defuncti. Non igitur perierunt illi, sicut
Zadducæi stolidi somniabant. Animæ eorū
erant apud deum. Corpora quiescunt in cer
ta spe resurrectionis, ultimo die resuscitāda.
Et cum Dñs sit deus eorum, id est, perfectus
saluator, nō solū animas eorū in eternū serua
bit, sed etiā corpora resuscitabit, sine quibus
nō forent perfecte beati. Preciosa em̃ mors
sanctorū in cōspectu dñi. Nō abiciet earo il
la tanq̃ prorsus ad regnum colorū nō per
uens, sed immutabit̃ & transfigurabit̃, ut cū
formis fiat glorioso corpori Christi, Phil. iij.

Iob cap xix. Scio quod redemptor meus
uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus
sum, & rursus circūdabor pelle mea, & in
carne mea uidebo deū, quē uisurus sum ego
ipse, & oculi mei cōspecturi sunt, & non ali
us. Reposita est hæc spes in sinu meo. ^{in noui}
Daniel. xij. In ip̃e illo (loquit̃ de ip̃e rege
persis) liberabitis populus tuus &c. hoc
est, Christiani, qui in uet̃is fuerit scriptus in

CATECHISMVS

libro, id est, electus. Et multi de his qui dormi-
unt in terrae puluere, euigilabunt, alij in uitam
aeternam, alij in opprobrium sempiternum.
EX NOVO TESTAMENTO.

ioan. v. Veniet hora in qua omnes qui in
monumentis sunt, audient uocem eius (filij
hominis) & prodibunt; qui bona fecerunt
in resurrectionem uitae, qui uero mala eger-
unt, in resurrectionem condemnationis.

ioan. vi. Haec est uoluntas eius qui misit
me, ut omnis qui uidet filium & credit in
eum, habeat uitam aeternam, & ego susci-
bo eum in nouissimo die.

ioan. xi. Ego sum resurrectio & uita, qui
credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet,
& omnis qui uiuit & credit in me, non mor-
ietur in aeternum.

Roma. viij. Si spiritus eius qui exiit a
Iesum a mortuis, habitat in uobis, is qui ex-
citauit Iesum ex mortuis, uiuificabit & mor-
talia uestra corpora propter ipsius spiritum
inhabitantem in uobis.

Acto. xxij. ait apostolus. Colo patrem
deum, credens omnibus quae in lege & pro-
phetis scripta sunt, spem habens in deum so-
re, qua & ipsi expectant, resurrectionem mor-
tuum, iustorum simul & iniustorum.

Quintilianus iubet memoriam exercere, ne
pereat. Vna generosa puer edisceret missi-
capit. xv. prima ad Corinthios, quam se-
liciter

liciter & pie exerceres memoriam in re tã ardua, nempe resurrectionis mysterio.

Nunc tandem audi necessariam hanc, q̃ expectabas, & cōsolantiſſimam consequentiam ex Paulo. Iesus Christus ex semine Dauid resurrexit ex mortuis, ergo & nōs resurgemus.

Antecedens satis iam ostensum est scripturis, sensuum experimentis & concordi fide catholicæ ecclesiæ. Consequentia probō per locum a causa efficiente & sufficiente ad effectum. Cum enim causa sufficiens agit, effectū fieri necesse est, ut discimus in Topicis.

Tota scriptura testatur, Christum mortuum propter nostra peccata nimirum abolenda, & resurrexisse propter nos iustificandos & uiuificandos. Resurrexit enim uicta morte, a qua teneri nō potuit, & nobis resurrexit, ut nos in eo resurgeremus. Ergo Christus resurgēs, est causa efficiens & sufficiens nostræ resurrectionis. Quis igit prohibere effectū, id est, nostrā resurrectionem? Qui nobis resurrectionem promisit, ipsa ueritas est, & ipse resurrexit in natura nostra quā glorificauit, & omnipotens, omnis enim potestas in cœlo & in terra ei data est. Ad uocem eius resurgēt omnes mortui sicut Lazarus resurrexit, a Christo uocatus ad uitam.

Non solū igit est argumentū a simili, Christus filius dei homo uerus resurrexit, ergo et

nos homines & filij resurgemus, sed multo robustius a causa efficiente. Resurrectio igitur gloriosa Christi est efficiens & exemplaris causa nostrae resurrectionis, Christus est caput nostrum, nos membra, Ioan. xvij. dicit, pater, quos dedisti mihi, uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut uideant gloriam meam. Sicut igitur caput uere resurrexit in propria carne ita et membra resurgent proprijs corporibus. Arcuissimum et indissolubile uinculum est inter Christum caput & Christianos membra, ut apostolus testatur Ephe. v. Vbi de Christo ecclesiae sponso dicit. Membra sumus corporis eiusdem ex carne eius, & ex ossibus eius. Si ergo Christus & ecclesia sunt una caro, sponsus suam sponfam non relinquet in puluere terrae, sed resurrectionis gloria eam donabit.

DIS.

Laudet gloria gratiae dei, qui nobis tanta bona promittere & largiri dignatur. Cupio autem scire, qualis sit futura resurrectio, quantum ex uerbo dei scire permittimur.

PÆDAG.

Gloriosa erit absque omni defectu spirituali & corporali. Apostolus quatuor dotes corporis glorificati enumerat. i. Corinth. xv. Incorruptibilitatem, claritatem, potentiam uel agilitatem, & subtilitatem. Nam corpus (inquit) seminatur, id est in terram sepelitur
in cor

VRBA RHEG.

in corruptione, ignominia, infirmitate, ani-
male corpus, resurget in corruptibilitate, glo-
ria, potentia, corpus spirituale.

Si tibi hæc intellectu difficilia sunt, genero
se puer, respice granum tritici, quod aridū in
terram projicitur, & non uiuificatur ut ger-
minet, nisi mortuum fuerit aut computruerit.
Hoc exemplum apostolus rudibus pro-
ponit, in quo uelut typum habent nostræ re-
surrectionis. An non multo magis id deus præ-
stat quotannis? Tu semen aridum ac emortu-
um coniicis in terrā, ubi putrefactum interi-
isse uidetur, sed ita demum in uere amœno e-
terra mirabili potenda profilit, ac uelut renas-
citur et reuiuiscit. Nec aliter reuiuiscit, nisi an-
tea mortuum & sepultum fuerit. Et longe alia
specie renascitur semen quam conditum
fuerat in scrobe, pusillum, uile, nigrū ac siccū
granulū infodit humo, quod in limbo putre-
factum uelut reuiuiscens prorumpit in tene-
ram herbulam, mox culmi, deinde aristæ.

Idem illud granum quod infoderas terræ
tam amœna specie renatū pgerminat, ita idē
illud corpus tuū quod sepelitur, tandē resur-
get, sed ineffabili pulchritudine, iusti enim in
regno dei fulgebūt ut sol (ait Christus Mat.
xiii.) Et stella differt a stella in claritate, sic &
resurrectio mortuorum. i. Corinth. xv.

DIS.

Resurgent ne omnes homines, aut tantum boni?

PÆDAG.

Omnes homines, boni ac mali resurgent, sed cōditione inæquali. Nā soli Christiani resurgent beati, gloria sic incorruptibiles, uetia sint impassibiles, gloria em̄ impassibilitatis uestient. Et resurgēt in uitā æternā & gaudiū æternū. Impij autē resurgent miseri, in summa ignominia, passibiles, nā æternā poenā morte patient. Eorum uiuere est æternum mori, ubi dolor perpetuus non interimit, sed adfligit, estq; uelut perpetua corruptio. Non em̄ uera uita est, ait Augu. in Enchir., c. lxxxv. nisi ubi foeliciter uiuitur, nec uera incorruptio, nisi ubi salus nullo dolore corrumpitur.

Resurgent autem subito. Sed audi Paulū. i. Corinth. xv. Ecce mysterium uobis dico, non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur in puncto temporis, in momento oculi, per extremam tubam. Cænet enim tuba & mortui resurgent incorruptibiles, & nos immutabimur.

DIS.

Quomodo fiet hæc immutatio?

PÆDAG.

Oportet hoc corruptibile induere incorruptibilitatē. Et hoc mortale induere immortalitatem. Cum autem hoc corruptibile induerit incorruptibilitatē, & hoc mortale induerit

V R B A. R H E G.

duerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, absorpta est mors in uictoria. Hic audis eandem hanc carnem, uel idem hoc corpus nostrum resurrecturum. Ideo quater uelut digito commouit, corpus suum dicens hoc corruptibile, hoc mortale.

D I S.

Nunc tandem intelligo, cur liberi tui orantes mane & uesper, & articulos fidei tibi recitantes, porrecto ad pectora digito ostendant propria corpuscula, cum ad hunc articulum uentum est, huius carnis resurrectionem.

P A E D A G.

Sequor morem Aquilegiensis ecclesie & Africanæ. Sic enim Rufinus in symbolo suo scripsit, unicuique animæ non confusum aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, reparabitur ut consequenter possit pro agnibus presentis uitæ, cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo satis cauta & prouida adiectione ecclesia nostra symboli docet, quod in eo, quod a ceteris traditur, carnis resurrectionem, uno addito pronomine tradit huius carnis resurrectionem, huius sine dubio, quam is profiteri si gnegaculo crucis fronti imposito cõregit, quod sciat unusquisque fidelium, carnem suam si mundam seruarit a peccato, futuram esse uiam honoris, utile Domino, ad omne opus bonum paratam. Si uero contaminata fuerit

CATECHISMVS

In peccatis, futuram esse uas iræ, ad interitū
 Et in concilio Carthaginensi cap. i. legi-
 mus, episcopum antequam ad cathedram
 docendi admittebatur, interrogari solitum,
 an credat HVIVS quam gestamus, & nō
 alterius carnis resurrectionem.

Tanta diligentia pertractati sunt olim arti-
 culi fidei & Catechismus, nūc in paucis et cle-
 sīa uix umbra illius pristini studiū cōspicitur.

DIS.

Memini te nuper quorundā impietatem
 perstrinxisse, qui corpora mortuorum con-
 temptim tanquam asinorum cadauera abij-
 ciunt; & ossa defunctorum pedibus concu-
 cant & cœmeteria contemnunt, nullam pro-
 fus sepulturæ rationem habentes.

PÆDAG.

Ego tales noui nihil minus quam Christia-
 nos, sed epicuri de grege porcos, qui procul
 duplo spiritum habent impij Plinij, Zaddu-
 ceorū & epicureorū, quos resurrectionis & fu-
 turæ uitæ nulla oīno cura sollicitat. At qui
 spē habet resurrectionis & futuri sæculi, se-
 pulturæ curā & honorē non negligit, ut qui
 sciāt hanc tandem carnē, nunc quidē in igno-
 minia seminatā, in claritate autē redituram, &
 cum anima uicturam in sempiternum, quod
 satis testantur ueteres Christiani. Abraham
 cum honore sepelit suam Saram in Hebron,
 Gene. xxiij. Abrahamū item sepelierunt in
 eodem

eodem loco honorifice, Isaac & Ismael Gene. xxvi. Similiter sepultus est Isaac Gene. 35. Iacob Rachel suam sepelluit appposito titulo super sepulchrū eius. In nouo testamēto Lazarus honeste sepultus erat Ioan. xi. Exempla ubiq; sunt obuia. Eusebius libro ix. Et Athanasius in apologetico. i. ueterum Christianorum cœmeteria memorant, in quæ orandi gratia cōuenire soliti erāt. Quæ loca Christianis sacra erāt, propter quiescentiū ibi sanctorum corpora & κοιμητήριον uocabant, hoc est, dormitorium, quia credebant illos omnes non esse mortuos, sed obdormisse, & tam certo resurrecturos, quā certo resurgunt a somno qui tantum dormiūt in lecto, animam in corpore manente. Huc respexerūt & Iudæi doctiores, qui cœmeterium uocant Beth chaïm, idest, domum uiuentium, credunt enim Abraham, Isaac, Iacob, & pios omnes uiuere, & hæc corpora reuictura & reuinienda animabus.

DIS.

Si sane intellexi, quæ paulo ante de mysterio resurrectionis dixisti, nempe, nos nō oēs dormituros, consequitur eos, quos dies ultimus in carne uiuos reperiet, non incidere in manus pollinctorum aut funeratorum. Viram igitur ueniat dies ille me uiuente.

PÆDAG.

Recte intellexisti, wir werden nicht alle dem Todtengreber oder kulgreber zu teil, sicut audiisti ex iij. cap. primæ ad Thessa,

Nos qui reliqui erimus simul rapiemur cū illi
qui antea mortui, & in momēto oculi resuscitati
sunt, in nubibus in occursum dñi in aera,
nihil igitur negotij nobiscum erit funeratori-
bus, si tum supersites fuerimus.

DIS.

Quid igitur sibi uult, quod nuper in con-
cione audiui ex . ix . cap . ad Hæbreos, illud
manet omnes homines ut semel moriantur,
si illi qui uiui reperiuntur in secundo Christi
aduentu, in puncto temporis, e terra rapti,
præsentabuntur Domino?

PÆDAG.

Animaduerte puer quid dixerim, non di-
xi omnino non morituros, qui sic uiui repe-
rientur, sed eos non sepultum iri in terram,
subito rapientur in aera in occursum Domi-
ni, non igitur infodient humo, nec iacebūt
uermium esca, ut illi qui ante Christi aduentū
secundum obdormierunt.

Et si fuerint olim in ecclesia Orthodoxi, q̄
senserūt hoc loco, non oēs homines esse mo-
rituros, ut Theodorus Heracleotes & Apo-
llinarius, quicquid id est, Dubitare non pos-
sumus, animalem uitam non posse æternita-
tis gloriam possidere. i. Corinth. xv. quare
necessarium est, ut sic rapti in eo raptu immu-
temur subito ad gloriam immortalitatis, ut
corpus fiat spirituale, quæ subita & stupen-
da mutatio, ubi mortalitas absorbebit a uita,
unicuiq̄

unicuique sit raptio uice mortis erit. Diu^o Hieronymus ad Marcel. q. 3, eorū, qui uiui reperiunt, corpora, manente in ipsis anima transformari ad gloriam immortalitatis, scripsit.

Augustinus li. xx. de ciuitate dei, ca. xx. docet, uiuos illos raptos obuiā Christo, in raptu, in ictu oculi, simul & morituros & resurrecturos, et resurrectionem esse uniuersalem arbitrat, ut omnes moriantur & omnes resurgant, cum quod seminatur, non uiuificat nisi prius moriatur, nec incredibilem putat illam multitudinē corporum in aere quodam modo seminari atque ibi protinus ad incorruptibilitatem reuiuiscere, cum iuxta apostolū credamus resurrectionem in ictu oculi futuram, & in membra sine fine uictura, tanta facilitate, tamque inestimabili uelocitate reditum antiquissimorū cadauerum puluerem.

Ambrosius in iij. ca. i. ad Thessalonicenses. In ipso raptu, inquit, mors proueniet, et quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur, cū enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad dominū præsencia domini recipiant animas, quia cum domino mortui esse non possunt. Sed quid hic heremus? Dñs sua omnipotentia, quæ omnia ex nihilo creauit, in illo die reformabit & mortuos & uiuos. Quid igit mirū, si subito & supra omnem caput creaturę mirabiliter fiat resurrectio. In momento omnes ad tribunal Christi rapiemur, Adam non præueniet Abrahā

num, nec nos illos praeueniemus.

DIS.

Probe teneo omnia, sed ubi scriptum est, mortem absorberi in victoria, quod ex cap. xv. primo ad Corinthios citasti,

PÆDAG.

Hieronymus docet e xiij. cap. Hoseæ, desumptum hoc testimonium, ubi iuxta additionem septuaginta interpretum, Christus et Christiani insultant morti, dicentes. Vbi est causa tua mors? Vbi est aculeus tuus inferni? Sed iuxta Hebraicam ueritatem, ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne. Quod Hieronymus exponens ait. Idcirco mortuus sum, ut tu mea morte moriaris.

Ex cap. xxv. Isaïæ clarius desumitur, ubi iuxta Hebraicam ueritatem legimus. Et perdet uel deglutiet mortem in sempiternum, & loquitur hoc loci de Messia nostro, ut etiam diuus Hierony. in eo loco testatur in quem sic enarrat. Iuxta apostolum absorbebit mors in perpetuum, & auferet dominus lachrymam ab omni facie, quoniam morte superata, Christi adueniet regnum & opprobrium generis humani, quod ad imaginem conditum fuerat creatoris, diaboli & mortis effugerit seruitutem.

Memento igitur, generose puer, & nunquam obliuiscere Christum ex semine dauid resurrexisse, & semper gaudebis in domino, in resurrectione enim Christi tuam uidebis iustificationem.

Nem & glorificationem. Hæc est basis fidei
& spei nostræ. Tota enim, ait Augustinus in
cap. v. Ioan. prædicatio dispensationis per
Christum hæc est, & alia non est ut resurgant
animæ ab iniquitate, & corpora a corruptib.

DIS.

Claude symbolum apostolorum.

PÆDAG.

Et post hanc uitam æternam.

DIS.

Quid æternum uocast

PÆDAG.

Proprie solus deus est æternus, cum neq;
principium habeat, neq; finem. De Dei em
natura sacræ literæ sic loquunt. Psal. lxxxix.
priusq; montes fierent, & formaretur terra, et
orbis terræ, & ab æterno usq; in æternum tu
es deus. Sic em habet Hebraica ueritas. Op
time, ait Augustinus, posuit uerbū presen
tis significationis, insinuans dei substantiam
omnino incommutabilem, ubi non est, fuit,
& erit, sed tantummodo est. Vnde Exo. iij.
dictum est. Ego sum qui sum. Et qui est, mi
sit me. Et Psal. ci. Mutabis eos, & mutabun
tur, tu aut idem ipse es, & anni tui non defici
ent. Creatura autē incepit esse in creatione.
Idēo i. Timoth. i. apostolus deum uocat re
gem seculorum immortalem. Ipse enim tem
pus & omnia quæ in tempore sunt, creaturæ;
ipse beatus & solus princeps, rex regnantū

K

*Diademum
fidei æterni
culus.*
73.

& Dñs dominantiu. Solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, quem uidit nemo hoim, neq uidere potest, cui honor & imperiu sempiternu, amen. i. Timor. vi. Creatura aut rationali deus aternitate & immortalitate beatā, aut uitā aternam in filio promisit, ut quamuis inceperit esse, semper tamen maneat. Ideo Paulus Euangelium uocauit promissionē uitae in Christo Iesu, qui est uia, ueritas & uita nostra. ij. Timor. i. Ioan. xiiij. igitur Deus habet uerā aternitatem naturā. Nos eam, quantum creatura capax est, habemus ex gratia per Christum.

DIS.

Proba hunc articulū ex scripturis sanctis
PÆDAG.

Danielis. xij. cū uaticinat de Christianis, dicit, Euigilabunt alij in uitam aternam.

Isaias. xxxv. Redempti domini reuertentur, & uenient in Zion cum laude & læticia sempiterna super caput eorū, gaudiū & læticiam obtinebunt & fugiet dolor et gemitus. Hæc certo propheta de electis & Christianis a Christo redemptis prædixit, qui in aternū anima & corpore uicturi, lætabuntur sine fine. In extremo em iudicio uocabunt ad dexteram Christi in regnum patris aternum, liberati a peccato, morte, & omnibus malis, quæ in hoc mundo nos excruciant.

DIS.

Cur

Cur sanuis tuis inscripsisti hæc uerba, cogita æternitatem?

PÆDAG.

Ne promissionū dei unq̃ obliuiscar, præsertim promissæ æternitatis. Excedit enim magnitudo huius promissionis non solū humanum, sed etiam angelicum intellectum. Obsecro in quam abyssum incidis, cū uel incipis cogitare æternitatē? Nos pro dolor nimīū stupidi sumus, peccatis occæcati, nec tantas res serio cogitamus. Hinc amor huius sæculi nobis obrepit, ut obliti uitæ ueræ umbram temporalis uitæ solum curemus.

At tu generose puer, quoties hunc recens aruculū mane et uesperī serio cogita, quomodo ex mera gratia deus in Christo nobis promiserit gloriam æternitatis, & beatā uitā cum angelis sine fine & hæreditatem immarcescibilem, dulcedinem uultus sui, donū sanctificationis suæ in cœlis, & resurrectionem a mortuis, nullum deinceps moriendi metū. Hoc est promissum eiustanquam finale, quo decurrit nostra omnis intentio, quo cum per uenerimus nihil amplius requiremus. Et licet Augustinus ait in Psalm. cix. Quia incredibile uidebatur hominibus quod promittebat Deus. Ex hac mortalitate, corruptione, abiectiōe, infirmitate, puluere & cinere futuros homines æquales Angelis DEI, non solum scripturam cum hominibus fecit

ut crederent, sed etiam fidei suę posuit medi-
torem, non quemlibet principem, aut quem-
libet angelū, sed unicum filiū suū, ut qua uia
perducturus esset nos ad illum finem, quem
promisit, per eū ipsum filiū suū & ostenderet
& præberet. Parum enim erat deo, ut filium
suum faceret demonstratione uiaę, cū ipsum
uiā fecit, ut per illū ires regentē te, ambulan-
tē p se. Promisit ergo, q̄a uenturi essemus ad
eū, id est, ad illā ineffabilē immortalitatē, & cū an-
gelis eius æqualitatē. Hæc ille. Ita enim Chri-
stus angeli formitatē nobis p̄misit Lucæ xx.
Illi, inquit, qui digni habebunt seculo illo (fu-
turo) & resurrectione ex mortuis, neq; du-
cunt uxores neq; nuptū dant, neq; em̄ ultra
mori possunt. Equales enim angelis sunt, &
filij sunt dei, cum sint filij resurrectionis.

DIS.

Ideo parietibus tuis, ut semp̄ intuearis, in-
scripsisti uerba Au. de uerbis apostoli Ser. i.

Nullæ sunt maiores diuitie, nulli thesauri,
nulli honores, nulla mūdi huius maior sub-
stantia est, q̄ fides catholica, quæ peccatores
saluat in æterna hæreditate cū sanctis angelis
cōmunicat. Et sermo. cxij. de tpe. Quomō-
do amanda est æterna uita q̄ sic amat misera
ista & quandoq; finienda uita? Quantū aman-
da est uita, nbi nunquam finies uitam?

PÆDAG.

Soleo

Soleo huiusmodi ueterū Christianorū uer-
bis, meū ueterē Adamum a somno carnalis
securitatis subinde excitare, ut in uerbo Dei
discendo & docendo alacrius uigilet.

DIS.

Boni cōsule, obsecro, meā temeritatē, est
quod me discruciat, quod tu facile adimes.

PÆDAG.

Reuela si quid habes, faciam perlibenter
quod petis, modo possim.

DIS.

Audīo te hunc articulū de æterna uita fulci-
re, oraculo Danielis. At ille, ut mihi eo loco
nuper ostēdisti, sic habet. Iokizu eleh lechaie
olam, quod tū dicebas sic uerū posse, id est,
euigilabunt hi ad uitā perpetuā, quia Olam
Hebræis significet seculū aut perpetuū, quod
diu durat, sed non semper. Seculū aut latinis
significat centū annorū spaciū, uel certe tale
curriculum annorū, quod tandē finitur. Et
dicebas Hebræos etiā differentiā constituere
inter Kealam & Lead, ut ubi Vead uel Lead
ponitur significet uera æternitas, quæ finem
non habet. Vbi aut ponit duntaxat Alam di-
cebas Hebræis significare perpetuitatem, id
est, diuturnitatem aliquam uel longum tem-
pus, sed quod finem habet. Quomodo igit
æternitas uera aut æterna uita quæ finem nes-
cit, ex uaticinio Danielis probatur?

PÆDAG.

K iij

Augustinus lib. ij. locutionis in Exodum ea de re mentionē fecit. Et lib. ij. q. in Exo. cap. xliij, monet diligēter scrutandum esse, quomodo scriptura appellare soleat eternū. Cum igitur quæstio tua sit pia & ego tibi ex veteri testamēto produxerim testimoniū, nō pudebit & me rem iuxta sanctæ linguæ proprietatē tractare. Principio igitur probe nosti, apud latinos de uerbo æternum nullam esse controuersiam. Etsi perpetuum etiam significet, quod aliquādiu durat, apud Hebræos interdum differentia obseruatur inter Alam & Ad, id quod obiter, ut audiuisti, Hieronymus in epistola ad Suniam & Fretelam attingit, a Barrabano suo nocturno præcepto re edoctus. Sed ad Gala. i. hoc ipsum exactius docet, scribens, Alam quando sine Vau scribitur, significare tempus longum, quale est annus quinquagesimus apud Hebræos, quē illi iobileū uocāt, ut Exo. xxi. ubi seruus libertatē nō acceptans iubet seruire Lealā, id est, in seculum, id est, usq; ad annū quinquagesimum. Quando autē Olam habet literā Vau, significat æternitatem. Iam porridge codicem Hebræicum & quære cap. xij. Danielis.

DIS.

En tibi, præceptor, caput. xij. Danielis.

PÆDAG.

Nonne hic uides Olam scribi per literam Vau? quare æternam uitam significat, quæ
finem

finem non habet, & habes quod petisti. Animaduerte igitur interdum hæc duo coniungi in scripturis Lealam Vaed, & significant ueram æternitatem, Hieronymus uertit sæpe, in æternum & ultra uel in sempiternum & iugiter, ut Psa. cxlv. Inuenies etiam textus, ubi Alam sine ad, deo, tribuitur, atque per se, æternum significat, ut Psal. xcii. Parata est sedes tua ex tunc, ab æterno tu es. Hoc cum de deo dicatur, Mealā uerti debet, ab æterno, & non a seculo, deus enim utpote seculorum cōditor ab æterno est: ante omnia secula. Quemadmodum etiam hic Augustinus latinam uersionem corrigit, & Psalmo. lxxxix. Benedictus deus Lealam in æternū, ubi nefas est dicere, Deū tantum benedictū esse in seculum, hoc est, centum annos, ergo res ipsa cogit nos hoc loco Lealam intelligere, in æternū. Age nunc expendamus hunc textū ubi Daniel loquitur de doctis, qui fulgebunt ut stellæ in perpetuas æternitates. Vbi certe de eadem iustorum uita æterna agit, quæ omnibus Christianis communis est, & Hebraica ueritas æternitatem tam clare exprimit, ut uel pertinacissimis satisfiat. Dicit enim Lealam uaed, hoc est, in sempiternū, sine fine, imer vnd ewiglich. Loquitur ergo de uita æterna in Christo, sicut articulus habet, q̄ finē non habet, quēadmodū in nouo testamēto passim legimus, ut Mat. xxv.

Ἰσὺς Χρῆστος αἰώνιον, iusti ibunt in uitam eternam
 Ioan. iij. Qui credit in filium, habet uitam æ-
 ternam. Idem. v. vi. Roma. ij. Redditurus
 est deus perseuerantibus in benefaciendo glo-
 riam & honorem & immortalitatē quæren-
 tibus, uitam æternam. i. Tim. vi. Præcipe di-
 uitibus ut diuites sint operibus bonis ut ap-
 prehendant æternam uitam. Hanc Petrus i.
 Pet. i. uocat hæreditatē immortalem, in con-
 taminabilem atq; in immarcescibilem, cōser-
 uatam in caelis, & i. Pet. v. Immarcescibilē
 gloriæ coronā, & rursum. Deus omnis gra-
 tiæ uocauit nos ad æternam suam gloriam,
 per Christum Iesum. Nolo te onerare testi-
 moniorum mole, cum in nouo testamento
 tibi ubiq; sint obuia, ut satis clarum sit, in E-
 uangelio promissionē uitæ æternæ predica-
 ri, quæ sine caret, quemadmodum & res
 ipsa clamat, & scripturæ collatio euidentissi-
 me docet. nam ut intelligas, quid Paulus ue-
 lit cum ad Titum. i. se nominat apostolū Iesu
 Christi iuxta fidē electorū dei & agnitionem
 veritatis, quæ est secundū pietatē in spe uitæ
 æternæ. Et ij. Timot. i. se nominat apostolū
 Christi per uoluntatē dei secundū promissio-
 nem uitæ quæ est in Christo. Et quid Ioan-
 nes uelit cū. i. Ioan. v. Christum uocat uitā
 æternam. Lege iij. cap. primæ ad Thessalo.
 ubi docet in his promissionibus uerā nobis
 æternitatem offerri, dicit enim. Rapiemur in
 occursum dñi, & sic semper cū dño erimus.

Semper, inquit, non tantū mille aut 10000, annis. Et prophete cum regnū Christi describunt, palam docent, hoc regnum fore æternum, ut Esaias ca. vi. quod archangelus Gabriel repetijt Lucæ i. Regnabit super domū Iacob in æternū, & regni eius non erit finis. Vita igitur quæ in Christo promissa est, æterna est, sine fine beata, sicut beatus Petrus in ij. episto. cap. i. Regnum Christi saluatoris nostri æternum uocat, Et Ioan. cap. xvi. Gaudium apostolorum quod ex resurrectione & regno Christi acceperant, æternū esse testat, nam dicit, gaudebit cor uestrum, & gaudiū uestrum nemo tollera uobis, si nemo tollet, ergo semper durabit, Atq; hæc catholica ueritas similiter ex contrario elucescit. Pœna enim impiorū est æterna, ergo gaudiū piorū æternum, Math. xxy. Sic enim Mar. iij. Ioannes Baptista concionatur de Christo. Ipse repurgabit aream suam, & congregabit tritū cum in horreum, paleam aut, id est, impios exuret igne inextinguibili. Si non extinguetur, durat igitur in æternū. Et Marcus ca. ix. gehennam in quam impij mittentur, uocat ignem inextinguibilem, & oraculo propheta Isaiæ ultimo hūc articulum probat, ubi uermis illorum, inquit, non moritur, & ignis non extinguit. Nam qui Euangelio Christi non obedierunt, luēt pœnam interitum æternum, ij. Thessa. i. Ita in consumatione

seculi, segregabunt angeli malos de medio iustorum, mali in caminū ignis mittentur, quē ignem Christus Matth. xviii. uocat æternū. iusti fulgebunt ut sol in regno patris celestis Matth. xiii. quod regnum etiam scriptura æternum uocat, ut copiose ostendimus.

Quæ itaq; de Christo scriptura prædicit & de ecclesia uidemus impleta. Venit Christus ut prædictum est, natus, passus, mortuus, sepultus est, descendit ad inferna, resurrexit, ascendit ad dexteram maiestatis. De regnat omnipotens ecclesiam uerbo congregat & spiritu sancto sanctificat. Restat ut omnes electi per Euangelium uocentur in ouile Christi & corpus Christi mysticum impleatur, tum redibit ad iudicium, & Christianos in regnum gloriæ suæ æternæ suscipit, impios derudet in gehennam ignis æterni. Expectamus igitur, ut Augustinus ser. cix. de tempore ait, ipsam hæreditatem uitam æternam, adhuc enim non totum corpus accepit, quia caput in cælo est, mēbra adhuc in terra sunt. Nec caput solum accepturum est hæreditatem, et corpus relinquetur. Totus Christus accepturus est hæreditatem, totus secundum hominem. i. caput & corpus. Membra ergo Christi sumus, speremus hæreditatē, quia cū ista omnia transierunt, hoc bonū accepturi sumus quod nō transibit, & hoc malū euasuri quod nō transibit. **Æterna sunt enim utraq;.**
Non

Non enim aliquid non æternum promisit suis, & aliquid temporale minatus est impijs, quomodo uitam, beatitudinem, regnum, hereditatem sempiternam sine fine promisit sanctis, sic ignem æternum minatus est impijs, si quod promisit non amamus, saltem quod minatus est timeamus.

Habes itaq; generose puer, symboli expositionē breuē, prolixiora in Catechismo Lunenburgensibus dicato inuenies, Iesus Christus nostrū salutare unicū, te indies magis magisq; cognitiōe Euangelij sui illuminet, ut expectationi patris optimi respondeas, amen.

DIS.

Ordo iā postulat, ut terciā partē Catechismi elucides nempe orationem dominicam.

PÆDAG.

Didicisti generose puer, in prima parte Catechismi, quid Deus a te exigit, quid facere, quid obmittere debeamus, quæ sint uere bona opera. Vidisti q̄ grauiter contra deū & proximū peccemus quotidie, & quod peccatorū merces est mors temporalis & æterna, omne deniq; malū. Et quod nemo suis uiribus a peccatis liberari, et legē implere potest.

In secunda parte didicisti, quid sit credendum, quid deus nobis det ex gratia Christi, quomō a peccatis mūdēmur, & unde sit uia, qua legē dei implere possumus. Lætiora sunt hæc. Videmus em̄ quō omnipotens pater se

nobis dat cum omnibus creaturis, ut nobis seruiant. Christus filius cū omnibus suis meritis, spiritus sanctus cum omnibus suis donis, ut sanctissimam legem decalogi implere possimus, iusti & salui euadamus.

Nunc in tertia parte discito, quomodo sit orandum, quomodo sit impetranda a deo legis impletio in Christo, & quicquid nobis ad hanc & ad futuram uitā necessarium est. Est autem oratio, seria petitio, cum deum in uocas in tua necessitate, ut te iuuet, & quod desideras, conferat.

Christus quodā in loco orabat, cūq; cessasset, dixit quidā ex discipulis eius ad eū, Dñe doce nos orare, sicut & Ioēs docuit discipulos suos, & dixit, ad hunc modū orate uos.

PATER NOSTER QVI es in celis

i Sanctificetur nomen tuum.

ii Adueniat regnum tuum.

iii Fiat uoluntas tua, quemadmodum in celo, sic etiam in terra.

iiii Panē nostrū quidianū da nobis hodie.

v Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

vi Et ne nos inducas intensionem.

vii Sed libera nos a malo.

Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula seculorum.

A M E N.

Ad hunc modū Augusti, in Enchiridion cap.

ea. cxv. distinguit orationē dominicā in septem petitiones. Tria, Inq̃t, poscunt æterna, quæ hic inchoant, perficiunt in futura uita, & semper possidebuntur, nempe

i Sanctificatio nominis Dei.

ii Regnum Dei.

iii Voluntas eius in nobis.

In reliquis quatuor tēporalia petunt ad p̃sendis uitæ indigendā pertinendā, quæ tñ p̃pter æterna consequenda sunt necessaria.

DIS.

Declara singulas partes. Et primo dicetur sic incipiamus, PATER NOSTER.

PÆDAG.

Qui propter peccata nostra formidabilis iudex esse debebat, morte filij placatus est. Et pater nunc est Christianorum, quo nomine nempe imprimis amabili charitas excitat in deum, ut Augustinus ait in sermone Domini in monte libro ij. Quid enim charius filijs esse debet q̃ pater? Magnū donū accepimus, quod sinimur deo dicere Pater noster. Quid em̃ iā nō det filijs petentibus, cū hoc ipsum, ait Augusti. ante dederit ut filij essent.

Consolantissima hæc appellatio statim mētes nostras accendere & excitare debet, ad orandum cum fiducia. Si enim filij terreni patris terrenos cū fiducia quiduis orāt, cur nō idem facerent filij dei patris. Cum incomparabiliter maior sit dei erga nos prouidentia,

*Orationis
omnis
sanctio.*
81.

charitas & misericordia, quam patrum terrenorum erga suam prolem, ut Christus satis ostendit Matth. vii. Vbi simul mandat ut petamus, & certum promittit auxiliū. Petite, inquit, & dabitur uobis. An quisquam est uestrum homo, qui si filius eius perierit panē, lapidem daturus sit illi? Si uos igitur cū sitis mali, nostis bona dona dare filiis uestris, quanto magis pater uester qui est in cœlis, dabit bona si postuleris ab ipso?

Hic, generose puer, scripturam habes quæ non menditur, ante omnia serio cogita inæstimabilem dignationem dei, qui pater noster esse uoluit, quo uno satis nos ad orandum prouocat. Sed tria disce hoc loco ad orationem necessaria,

Promissionem Dei,

Fidem. Hæc fides uerbi orabit ardentius & assidue.

Certæ rei petitionem.

Quis enim petere auderet, si Deus ad petendum non prouocaret, & se exauditurum promitteret? Vbi autem dei promissio est, si dem nostrā adesse oportet, quæ omnia impetrat. Mar. xi. ait Christus, dico uobis, quæcūq; orantes petitis, credite quod accipitis, & erunt uobis. Tū petere rem certā oportet, quod facile fiet, ubi probe cōsideraueris quā multa tibi desint. Cogita hic quos habeas hostes. Mundus te ad omnia mala allicit, caro ad

no ad peccata sollicitat, Saran ubique & semper tibi insidiatur. Fides tua est exigua, charitas tepida, spes nutabunda, patientia in cruce nulla, plenusumus peccatis, quot undique huic corpusculo pericula imminent? Nonne hæc ob oculos posita nos urgebunt ad seriā orationem, ut ex animo oremus. Pro augmento fidei, charitatis, spei, & pro liberatione a periculis. Adhæc providentissimus pater noster non contentus promississe orantibus omnia bona, addit etiam præceptum, ut uel sic nos carnales & somniculosos ad orandum exuscitet, Lucæ xi. Petite & dabitur uobis. Matth. xxvi. Vigilate & orate, ne intretis intentacionem.

Et scriptura exempla suppeditat exauditiæ orationis in fide uera factæ. Acto. xij. Ecclesia primitiua orabat assidue pro Petro in uin-
cula coniecto, oratio exauditur, Petrus miraculose liberatur. Acto. xxvij. Paulus orabat in tempestate maris pro omnibus nauigantibus in ea naui, & seruantur. cclxxvi. homines, ne pereant naufragio. Cornelius quoti-
die deprecabatur deum & audit Acto. x. ab angelo, orationes tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Tanta uis est orationis quæ fit in fide, ut plagas ab irato Deo inten-
tatas protinus auertat, ut testat locus Ezech. xxij. Quæsiui de eis uirum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra ne dissiparem eam, & non inueni.

Exordium igitur orationis magnarum te
rum te admonet.

DIS.

Quarum obsecro?

PÆDAG.

Paternæ dei voluntatis erga te, & tuæ dig-
nitatis. Cum enim pater & nominari & esse
velit, quid aliud quam meram gratiam &
in effabilem bonitatem ac misericordiam
Dei cogitabis, qualis enim sit patris adse-
ctus erga suam prolem ex parentis tui fide-
lissimo animo, & officijs erga te liquido de-
prehendis, quid enim ille non lubens prop-
ter te faciat ac patitur?

DIS.

Exterior certe summâ charitatē parentū.

PÆDAG.

Iam aut ex cap. vii. Mathæi audisti, no-
strorum parentum charitatē & fidelitatem er-
ga nos, uix tenuem esse umbram aut somnium
umbræ, si inæstimabili charitati dei erga nos
collata fuerit.

Deinde quanta dignitas ac nobilitas est,
nos deū ipsum habere patrē, quod hic sunt
omnia carnalis nobilitatis ornamenta & ste-
mata nisi meræ sordes? Vera nobilitas est,
Christianum esse, illorū enim pater deus est.

Præclare ergo Chrysostomus capi. vi.
Mathæi ait, patrem dicendo & ueniam pec-
catorum, & poenarum interitum, & iustifica-
tionem

tionem & sanctificationem & liberationem;
& filiorum adoptionem, & hereditatem dei;
& fraternitatem cum unigenito copulatam;
& sancti spiritus dona largissima, uno sermone signauit.

Et hanc dignitatem, quod filij dei sumus, per Christum consequimur, qui ideo factus est legi obnoxius, ut nos legi uere obnoxios redimeret, ut ius filiorum adoptione acciperemus, Galat. iij.

DIS.

Magna & uera sunt q̄ dicis, sed est quod etiamnum deterret homines ab orando, nempe indignitas, peccatores em̄ sumus. Et scribit Prouerb. xv. Longe est dñs ab impijs, et orationes iustorum exaudiet, timemus igitur deum non exauditurum preces nostras propter multa & magna peccata nostra.

PÆDAG.

Dic puer quæ dignitas fuerit in Chana: nara muliere, Mat. xv. Nonne & illa peccatrix erat? Impetratuit tamen quod petijt.

DIS.

Illam agnouit se peccatricem, & indignam dei beneficijs, humilliter de se sensit, contenta quod inter catellōs numeraretur, modo proprium Dominum haberet.

PÆDAG.

Factum similiter & exaudieris a Christo, deus longe est ab impijs & eorū orationes non

L

CATECHISMVS

exaudit, sed impij sunt, qui non agunt poenitentiam, nec credunt in Christum. Quamuis igitur peccatores simus, non tamen a Christo repellimur, si peccata nostra cōfiteamur, poenitentiam agentes & in Christum credentes. Sicut enim non iustificamur per & propter nostra merita, sed per & propter Christum, si in eum credimus. Ita non exaudimur a deo propter nostram dignitatem aut merita, sed propter Christum, propter Dei praeceptum & promissionem. Quare etsi peccatores sumus, impij tamen non sumus, imo iusti sumus, ut ait Hieronymus lib. i. contra Pelagianos ex i. Ioan. i. Tunc iusti sumus, quando nos peccatores fatemur, iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex dei consistit misericordia, dicente scriptura. Iustus est accusator sui in principio sermonis. Et ad Sabinianum. Nihil ita repugnat Deo ac cor impoenitens, solū crimen est, qd' cōsequi ueniā nō potest.

DIS.

Exemisti scrupulum, sed cur nō oramus, pater meus?

PÆDAG.

Ipse quidem singulorum pater est, nec erro, si dico, pater meus. At hic charitatis fraternæ monemur. Docet enim Christus, ut Chrysostomus ait, generalem orationem facere pro fratribus, non enim dicit, pater meus, sed noster, ut pro communi scilicet corpore

pore precem fundas, & ubiq; non tam propria commoda, quam proximorum requiras, ergo & pro inimicis orandum est.

DIS.

Cur ait, qui es in cœlis?

PÆDAG.

Vt cogites, si patres in terra, mortales homines tam feliciter provident proli suæ, et amque tam tenere diligunt, quanto magis providebit & diliget ille verus Pater noster cœlestis, quanto securiores sumus in sinu cœlestis patris, qui æternus est & omnipotens? Ubique præsens, qui dicit Isa. lxvi. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Et Hier. xxij. Putas ne Dominus e vicino ego sum & nō Deus de longe? Nunquid non cœlum & terram ego impleo? Et Psalmo. cxliij. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Dein cogitabis te hic in exilio esse miseræ & mortalis uitæ, in quo tibi non est manendum, sed festinandum ad patriam cœlestis beatæ & immortalis uitæ, quo omnia nostra desideria & uota tendere debent, nempe ut nos filij simus cum patre, ubi nostra est hæreditas immortalis. i. Pet. i. Ita apostolus ait Phil. ij. Nostra conuersatio in cœlis est, ex quo et seruatore expectamus dominū Iesum Christū, & Col. ij. Si resurrexistis una cū Christo superna quærite, ubi Christus est ad dexterā dei se-

dens, superna curate, non terrestria.

DIS.

*Joanna
Joheho
83*

Declara primam petitionem, non enim intelligo, quomodo dei nomen possit sanctificari, cum semper & inuiolabiliter sanctum sit & permaneat. Et nuper ex te audiui uerba Dei Leuiti. xix. Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus uester.

PÆDAG.

Sanctificetur nomen tuum, hoc est, glorificetur, ut exponit Chrysostomus, & cum in se semper sanctum sit, precamur ut etiam in nobis sanctificetur, uel apud nos sanctum habeatur, hoc est, innotescat nobis deus, ut non existimemus aliquid sanctius quod magis offendere timeamus, ut exponit Augustinus epist. cxxi. Cum enim Deus sit pater noster, & nos filij simus tanti patris, dignissimè certe nomen gerimus. Decet igitur ut rā sancto nomine, tanta uocatione digne utuamus, non ut degeneres solent filij, qui parentibus probro sunt, sed tales, ut nemo de nobis queri possit, syncerique, filij dei irreprehensibiles in medio nationis prauæ ac tortuosæ, inter quas elucere debemus tanquā luminaria in mundo sermonem uitæ sustinentes, ut docet apostolus Philip. ij. Quando itaque aut male docemus, aut impiè uiuimus, nomen dei in nobis polluitur. Christiani enim & filij Dei uocamur & uiuimus, ut Gentes, quæ deum non

non nouerunt. Nomen igitur Dei, nobis in Baptismate datum, blasphematur, cum dicitur, scilicet non sunt Christiani & filij Dei, qui prohi pudor uoluunt ut Turcæ.

Sanctificetur igitur solius dei nomen, hoc est, secundum Augustinum cum ueneratione & offensionis timore nominetur, non ab utamur hoc nostro unico thesauro ad ullam uanitatem. Soli deo transcribamus omnem bonitatem, iusticiam, sapientiã, potentiam, misericordiam, iuxta illud, non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Nomen dei gloriosum fiat in uniuersa terra, quod fit cum Euangelium Iesu Christi synce-riter ubiq; predicatur, in quo Dei patris inenarrabilis bonitas & erga homines amor in notescit mundo, ut omnes homines cantent gloriam dei cum dauide, Psal. cñ. Miserator & misericors Dominus longanimis & multũ misericors. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neq; secundũ iniquitates nostras retribuit nobis. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione spiritali in coelestibus, in Christo. Ephe. i.

Breuitè rectè de deo senti, cõstanter eum confiteri, & iuxta professionem baptismatis pie uiuere, ut nomen dei patris coelestis in te filio, fide & operibus ostendatur, & nomen dei sanctificabitur in te, id est, glorificabitur.

Hæc est loquendi ratio scripturæ peculiaria, ut Ezech. xxxvi. Polluistis nomen sanctum meum in gentibus, ad quas intraſtis, ſanctifico nomen meum, ut ſciant gentes, quia ego Dominus, cum ſanctificatus fuero in uobis coram eis. Tollam quippe uos de gentibus, & effundam ſuper uos aquam mundā, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in deū, quaſi diceret: Inſigniti eſtis noīe meo, uocamini populus peculiaris dei et interim uiuitis turpiſſime. Hinc nomē meū male audit, Ich hab ewer nun ſchand vnd kein chr. Verū ego ab hoc conſepto nomen meū adſerā, iuſtificabo uos ut porro nō ſolū uocemini populus meus, ſed uere ſitis per ſi dē in Chriſtū, qua cor mundat. Ad hanc primā præcationē pertinent omnis laus diuini nominis, & gratiarū actio in tota ſcriptura.

DIS.

Hæc ſatis intelligo, quid autem ſibi uult ſe-
cunda petitio?

*Secunda
petitio.
84*

Adueniat regnum tuum. Hoc eſt: O Pa-
ter, fuimus in regno peccati & mortis, ubi
imperium obtinet diabolus. Peccatum nobis
dominatum eſt, cuius ſerui fuim⁹, præben-
tes membra noſtra ſerua immunditiæ ad aliā atq; aliā
iniquitatem. Furit adhuc in membris noſtris
concupiſcentia carnis, ad peccata nos ſollici-
tans. Cohibe regem peccati Satanam. Con-
ſer mihi ſpiritum tuum qui fide in CHRIS-

T V M cor meum purificet, dilectione tui & proximi accendat, & puras cogitationes & munda desideria in nobis excitet. Breuiter, præsta ut plenius in regnum CHRISTI, quod tuum regnum est, transferamur, nempe ut CHRISTVS per fidem inhabitet & regnet in cordibus nostris, ne regnet peccatum in mortali nostro corpore, ut obediamus illi per cupiditates eius, sed ut spiritu sancta carnis mortificemus, ut carne nostra crucifixa, uiuat & dominet in nobis spiritu suo rex noster Christus, ut uiuamus hic in regno gratiæ, & post hanc uitam cum Christo in regno gloriæ æternæ, quod nobis in scripturis sanctis pmissum, Christi sanguine partum est, ubi cum rege nostro Christo regnabimus in æternum.

Fac obsecro, omnipotens pater, iuxta promissiones tuas propheticas, ut ab ortu solis usque ad occasum, magnum fiat nomen tuum, in gentibus uniuersis sub cælo, ut per Euangelium tua paterna bonitas ubiq; innorescat & magnificat, q̄ crescat hæreditas Christi, regnū gratiæ, sancta ecclesia catholica per orbē, filiis tuis qui sunt dispersi, quotidie uocatis, & cōgregatis in hoc regnū gratiæ, iusticiæ, libertatis, pacis, uitæ & salutis per uerbū & sacramenta. Nam in quibus hic Christus nō regnat per fidem, ij non regnabunt cum Christo i regno cœlestis patriæ. Nō solū em

CATECHISMVS

regnabit Christus post hanc uitam, sed & nunc regnat, sedēs in throno David, faciens iudicium & iusticiam in terra. Huc pertinent omnia quę in scripturis habentur de uita pia, pietatis exercitio & augmento, deq; perseuerantia in bono usq; in finem.

DIS.

Nos magna petuimus simplicibus uerbis. Prudentes illi filij huins seculi petunt diuitias, honores regna mūdi, quę omnia sunt caduca. Nos Christiani in hoc seculo stulti, æterna & uera bona ambimus, sciētes, qđ sapientia huius mundi, stulticia est apud Deū.

PÆDAG.

Petuimus magna, sed a magno, et per magnum, nempe a Deo per Christum summū regem & sacerdotem, & petimus ita iussi & edocti ab ipso Christo, omnium bonorum futurorum uero pontifice, Hebræo, ix.

DIS.

O nos forlices, si nostra bona nossemus, Sed quomodo tertiam petitionē intelligis?

PÆDAG.

Ex ijs quę de naturę nostrę corruptione nuper dixi, satis intelligis, cor hominis esse a natiuitate prauum, prauę sunt igitur cogitationes nostrę, prauaq; desideria, ut plerunq; hoc uelimus, quod legi diuinę contrarium est, cum autem filij Dei simus, uoluntati patris in omnibus rebus obedire debemus, nostrę autē

*Tertia.
petitio
95.*

stræ autem uoluntati, tanquam de errore & malitia suspectæ, omnino renunciare, ut corde & ore dicamus, domine tua uoluntas, nō nostra, fiat in nobis. Sicut Paulus Philip. i. cum in periculo morisesset, abnegauit semetipsum, paratus uenire post Christum ac crucem suā tollere, dicens. Magnificabit Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem, nam mihi uita Christus est, mors lucrum. Clarissimum exemplū habemus Christum, qui uoluntatem suam, & si rectissimam, tamen uoluntati patris subiecit dicēs, Math. xxvi. Pater mi, si non potest hoc poculum transire a me, nisi bibam illud, fiat uoluntas tua. Ita in omnibus petitionibus, ne cōtraria gloriæ dei & nostræ saluti petamus, adiicienda est hæc clausula, pater tua uoluntas fiat, non mea, ita cum abnegatione propriæ uolūtatīs, petebat sanitatē leprosus Mat. viij. Domine, inquit, si uelis, potes me munda. Permittamus & nos dei uoluntati, hoc ipsum quod petimus ut det, quid, quando, & quantum uoluerit. Sicut autem petimus, ut dei uoluntas fiat, ita quantum licet studere per omnem uitam debemus, ut uoluntatē dei, notam nobis perficiamus, unluntas autē dei est, ait Cyprianus, quam Christus & docuit & fecit. Christus enim & donum est dei patris, & sancte uiuendi exemplum.

DIS.

L v

CATECHISMVS

Cur additur, quemadmodum in coelo?
PÆDAG.

Quia nemo est in coelo, qui diuinæ uoluntati repugnet, sed purissime colitur, & uoluntas eius perficitur. Sicut ergo nobis angeli formitas promissa est in futuro, ita hic eam meditari debemus, ut sicut angeli in cœlis uoluntati diuinæ alacriter obediunt, ita & nos obediamus. Sicut canimus in Psal. cij. Benedicite Domino omnes angeli eius, potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendā uocem sermonum eius. Benedicite domino omnes uirtutes eius ministri eius, qui facitis uoluntatem eius, ut citat Chrysostomus. Et Danielis viij. Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia adsiscebant ei, quod de sedulo & promptissimo Angelorū ministerio intellexit hætenus ecclesia, nempe de angelorum choris, principatibus, potestatibus uirtutibus thronis, Seraphim, Cherubim, Angelis & Archangelis.

DIS.

Nunc, quartam petitionem declara, de pane quotidiano.

PÆDAG

Hæc petitio, autore Augustino, ad temporalia pertinet, & si in sermōe domini in monte per hunc panem intelligat.

i Victum corporis necessarium.

ij Eucharistiam.

Verbū

Quar.
in pet.
no. 87.

In Verbum Dei. panem spiritualem, quo carere anima non potest, Math. iij. Quod & Cyprianus antea docuit.

Hieronymus uerbum ἄρτον ὃν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ita uertit, panem nostrum supersubstantialē, et diligenter expendit proprietatē uerbi, ad quod cit enim quō illud uerbum lxx. Interpretes περὶ οὐρανοῦ frequentissime transtulerint, & uerbi ipsi in Biblia transtulerint περὶ οὐρανοῦ, in Hebræo dicitur legi Segilah, quod Symmachus ἰζαήρ ἵον, id est, præcipuum, egregiū uel peculiare transtulit, & existimat nos hic petere peculiarem uel præcipuum panem, de quo Ioan. ix. Ego sum panis uiuus q̄ de cœlo descendi. Et si ecclesiæ expositionem, qua nunc cum Chrysostomo intelligimus cibum & alia necessaria corporis non reijciat. Monete tiam in Euangelio Hebræorū legi Machar, id est, crastinum. Cyprianus etsi intelligit panem uitæ Christum, qui non omnium, sed peculiariter Christianorum est, quemadmodum & deus proprie Christianorum pater est, & impiorum Dominus & iudex.

Mox tamen uulgatissimam hanc interpretationem proponit, qua dicimus Christianos qui sæculo huic renunciarunt, terrena hæc adeo nō curare, ut tantum petant uictū & amictū. Nam desiderium omne extendunt,

in æterna bona futuri seculi . Hic uiuūt in diē
ut peregrini non habentes hic manentem ci-
uitatem, sed futuram inquirentes. Merito, in-
quit, Christi discipulus uictum sibi in diē po-
stulat, qui de crastino cogitare prohibetur,
quia & contrarium sibi fit & repugnans, ut
quæramus in seculo diu uiuere, qui petimus
regnum dei uelociter aduenire.

Hanc doctrinā confirmant doctrinæ Chri-
sti & apostolorum Matth. vi. Christus ait,
ne sitis solliciti uitæ uestræ, quid esuri sitis aut
bibituri, neq; corpori uestro, quibus indu-
mentis usuri, nonne anima pluris est quam
cibus, pluris quam indumentum? Vertite o-
culos ad uolantia cœli, quia non serunt neq;
merunt, neq; conuehunt in horrea. Et pater
uester cœlestis alit illa. Nonne uos longe per-
cellitis illa? Quis autem sollicite cogitando,
potest addere ad staturam suam cubitum u-
num? Ac de indumento quid solliciti estis?
Cognoscite lilia agri, quomodo crescant, nō
laborant neq; nent, attamen dico uobis, ne
Solomonem quidem in uniuersa gloria sua
sic amictum fuisse, ut unū ex his, quod si gra-
men agri quod hodie cum sit, cras in clibanū
mititur, deus sic uestit, an non multo magis
uobis id faciet? O parum fidentes. Ne sitis i-
gicur solliciti, dicentes, quid edemus, aut qui-
bus operiemur? Nam omnia ista gentes ex-
quirunt. Nouit enim pater uester cœlestis, q̃
opus

opus habeatis his omnibus. Quin potius
querite primum regnū dei & iusticiam eius,
& hæc omnia adiungentur vobis. Ne igitur si-
tis solliciti in crastinum, nam crastinus dies
curam habebit suipsius. Sufficit sua diei ad-
flictio. Hanc curam Ethnicorum Deo diffi-
dendum & apostolus reprobar docens, cu-
ram Christianorum esse, ut æternam vitam
apprehendant. i. Timoth. vi. Nihil intuli-
mus in mundum, uidelicet nec efferre quic-
quam possumus, sed habentes alimenta &
quibus regamur, pis contenti erimus. Cate-
rum qui uolunt discescere, incidunt in tentaci-
onem, & laqueū, & cupiditates multas, stul-
tas ac noxias, quæ demergunt homines in
exitum ac interitum, siquidem radix omni-
um malorum est studium pecunię, quam qui-
dam dum appetunt, aberrauerunt a fide, &
seipsos implicuerunt doloribus multis.

DIS.

Quomodo intelligēda est petitiō quinta?

PÆDAG.

Hic deprecamur malum, sicut ante pericul-
mus bonū. Remitte nobis debita nostra &c.
Nullum malum Christiano abominabilib^{us}
esse debet quam peccatum, quo cœlestis pa-
ter noster tam grauiter offenditur, ut nisi ip-
se dei filius illud propria morte expiasset, in
æternum nobis pereundum fuerit. Nondū
in nobis uetus homo omnino abolitus est,

*Enmā
Joſeph.
92.*

concupiscentia carnis uaria, assidue pugnat in nobis contra spiritum retrahens nos a bono ad malum. Quod si concupiscentiæ non resisterimus, peccamus, eoq; nomen Dei in nobis blasphematur, regnum eius impedit, & uoluntati dei sanctissimæ repugnatur contra tres petitiones superiores.

Peccamus autem assidue, ut ait Ioannes i. Ioan. i. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos fallimus, & ueritas in nobis non est & deum mendacē facimus. Assidue igitur confiteri peccata nostra debemus deo, qui fidelis & iustus est, ut ea nobis remittat, et nos ab omni iniquitate emundet. Assidue per remissione peccatorum rogandus est pater. Quo loco monet nos Augustinus nostræ miseriam, quod hæc uita utcunq; iuste traducat, sine peccatis tamen esse nō possit propter reliquias carnis. Et de peccatorū meritis & remissione ca. xiiij. cōcludit orationē dominicā etiam sanctis hominibus esse necessariā, Dei uoluntatem scientibus ac facientibus. Discimus item hanc nostram uitam in carne, assiduam omnino penitentiā esse debere. Nā semper peccamus, semper igitur orandum est remitte nobis debita. Quare & cōtritum cor semper habendum est, cui peccata displiceant, ut non hypocritice, sed ex corde dicamus, remitte nobis debita nostra.

DIS.

Quare

Quare additur hæc conditio, quæadmo-
dum & nos remittimus debitoribus nostris.

PÆDAG.

Iure additur. Nam nos sumus obæratuſ
ille debitor regis Matth. xviij qui domino de-
bebat decē milia talentorum. At illi qui nos
offenderunt, debitores quidem sunt nostri,
sed debent tantum. c. denarios. Nonne igi-
tur iuſtiſſimum eſt, ut minurum illud debitū
remittas fratri, ſi tibi poſtulas ingens illud de-
bitum tuum remitti a dominoſ

DIS.

Fateor iuſtiſſimum eſſe.

PÆDAG.

Si igitur non remiſeris fratri tuo, qui in te
peccauit, debitum illud ex corde, audies qd'
ſeruus ille nequam, in Euangelio, ſerue ne-
quam, ūn debitū illud remiſi tibi, cum obſe-
craſſes me, nōne oportuit & te miſereri con-
ſerui tui, ſicut & ego tui miſertuſ eraſſ

DIS.

Omnes igitur illi qui oderunt fratres, nun-
quam orant.

PÆDAG.

Nunquam. Qua enim fronte audent a
Deo poſtulare remiſſionem maximi debiti,
cum ipſi nolint exiguum illud debitū remit-
tere fratribuſ Quare ſi obtuleris munuſ ora-
tiōis tuæ, & recordariſ fratrē tuū habere ali-
qd aduerſum te, abi & priuſ recōciliariſ fra-

tritu, & tunc ueniens offer munus tuum
 Math. v. Quamdiu igitur fratri tuo non re-
 mittis paruum debitum, persuasum habet &
 tuum tibi debitum grande, a deo non esse re-
 missum, causa in promptu est, quia non cre-
 dis in Christum, qui tua peccata portauit, si
 crederes ut debes, innocentissimum dei filium
 pro te mortuum esse, pro crucifixoribus suis
 orasse, sicq; cum esses inimicus, tamen in gra-
 tiam recepisse, profecto cor tuum accenditur
 amore etiam in inimicos, ut libenter remitte-
 res quicquid in te peccarunt. Cum autem
 non remittas fratri, ex hoc odio manifesta sit
 tua impietas, quod non digne aestimas preci-
 osissimam mortem Christi, nec credis tantam
 multitudinem & magnitudinem tam enor-
 mem peccatorum tuorum tibi esse remissam
 a Christo. Ideo fide cares, peccata tua por-
 tas, nec remittis, libenter remissurus si crede-
 re posses, quod Christus semetipsum, dedit
 precium redemptionis pro te.

DIS.

Didici nuper, nostris operibus nos non
 mereri remissionem peccatorum. Cur igitur
 hic audio, remittere & remittetur uobis, qua-
 si ego primo omnium remittam fratri; et hac
 remissione mea, merear remissionem pecca-
 torum meorum, ut & mihi Deus parcat.

PÆDAG.

Inspecte ordinem Euangelicæ parabolæ
 Math,

Matth. xviij. de remissione debiti, & rem p
tinus intelliges. Primo audis esse regem, cui
est debitor seruus, qui & ipse conseruum ha
ber debitorem. Mox audis regem debitori
magno ex gratia remittere totum debitum.
Ecce dominus remittit primo seruo suo. De
inde seruus conseruo debebat remittere, me
mor beneficii accepti, et remissi debiti tam in
gentis. Nonne deus pater, ut Ioannes ait, pri
or nos dilexit, & cum inimici essemus, tamē
unigenitum suum in mortem propter nos
tradidit ex mera charitate et misericordia. Et
nobis in Christo & propter Christum mis
ericors grande debitum nostrum nobis remit
tit, quotidie enim in concione nihil aliud au
dis, quam uocem Dei peccata remittentis &
nos absoluentis a grandi debito. Præcedit i
gitur remissio domini, præuenit nos miseri
cordia regis. Consequens est, ut nos iam li
berati a tanto debito, erga conseruos simili
ter misericordes simus, et debita parua libent
er remittamus, memores illius ineffabilis mi
sericordiæ Dñi, quæ nobis tanta debita gra
tis remisit. Quod si remittimus debitoribus
nostris, certū iā & ineffabile signū habemus,
nobis etiam debita nostra a deo esse remissa:
nam certum est nos credere in Christum, pp
ter quem libenter remittimus, quicquid con
tra nos agitur. Credentibus autem in Chri
stum, remittuntur omnia peccata, ut totum

ubique testatur Euangelium.

DIS.

Ergo remissio qua ego fratri remitto debitum, non est causa antecedens & meritoria, remissionis diuinæ, qua mihi Deus meū peccatū remittit, sed est signū & effectus uel testimoniū remissionis diuinæ antea factæ, quod mihi Deus peccata mea iam ante remisit.

PÆDAG.

Recte infers, nam qui hunc locum sic intelligunt, remitte & remittitur, id est, remittite uos priores, & hoc opere bono meremini remissionem peccati uestri apud Deum, a bolent Euangelium de Christo. Nam si nostris operibus mereri possumus remissionē peccatorum, Christus frustra mortuus est. Atqui non est frustra mortuus, sed in hoc ut peccatorum remissionem ipse sua morte nobis mereretur, ergo nos non non meremur.

Vide ordinem in iustificando peccatore, &prehendes primo deum nobis remittere debita nostra, dum credimus Euangelio, quando igitur iam iustificati sumus, Deum misericordissimum, qui ex charitate debita nostra nobis remisit, redamamus, & tum primum fratri condonamus. Condonatio itaque nostra sequitur diuinam cōdonationem. Si nondum accepimus per fidem remissionem peccatorū, aut si deus nondū remisit nobis debita nostra, certe peccatores sumus, nondum

dū iustificati sumus, nondū reconciliati, quō
modo ergo condonaremus debitum fratri,
aut bonum opus faceremus, ipsi nondū bo
ni & iusti? Condonatio quantacūq; bonū
opus non esset, nisi fieret a bonis aut iustifica
tis, sed mera esset hypocrisis: Nemo ex cor
de remittit fratri, nisi cor habeat purificatū fī
de in Christum. Dicit igitur Euangelium, re
mittite, & hoc uerbo hortat ad pœnitentiā,
ut fratris odiū deponamus, deinde addit pro
missionem huic bono operi, nempe remissio
nem peccatorū nostrorum, sicut sacramen
tis promissio peccatorum annectitur.

Ad hunc modum Christus passim conne
xit legem & Euangelium, quia non solum p̄
dicat remissionē peccatorū, sed etiam pœni
tentiam. Lucæ ultimo coniungit doctrinam
fidei & bonorum operum, ut moneat merā
hypocrisim esse pœnitentiæ non ueram pœ
nitentiam, ubi nulli sunt boni fructus.

DIS.

Quis autem sensus est sextæ petitionis?

PÆDAG.

Sexta.
Joelino.
94.

Et ne nos inducas in tentationem:

Audiuisti nos undiq; hostibus esse circū
datos, diabolus hostis per aliquot iam anno
rū milia exercitatissimus factus, & ad nocen
dū promptissimus tanq̃ leo rugiens circūit,
q̃rens quē deuoret. i. Pet. v. Deinde caro p̄
pria nūq; non ad mala illicit, ut Iacobus ait:

M ij

Vnusquisq; tentatur dum a propria concupiscentia abstrahit & inascatur. Mundus deniq; innumeris modis nos tentat, & nusquam non struit insidias.

Cum igitur inter tot hostes tamq; potentes simus & tam fragiles, hac oratione tanq; armis nos muniamus & assidue orem⁹: Domine tentatores nos circundederunt, non inducas nos in tentationē. Alligatus est quidem diabolus, ne faciat, quantum potest, ne faciat, quantum vult, tamen tantum tentare finitur, quantum expedit proficientibus. Nō expedit nobis, ut sine tentatione simus, nec rogamus deum, ut non tentemur, sed ut nō inducamur in tentationem, id est, ne succumbamus, ut Augustinus ait super Psal. lxiij.

Milites Christi sumus, pugnandum est contra carnem, mundum, & Satanam: si coronari volumus, legitime certemus, permaneamus stabiles in sana doctrina Christi, in vera fide & spe Euāgelij & exercitio pietatis. Tentatus est pater Christianorum Abraham, tentati Isaac, Iacob, Moyses, David, & omnes electi, quare & nos tentabimur ut probemur, ut tā illustrium patrum legitimi habeamur filij, sicut scriptum est Eccle. xxxvij. Vasa figuli probat fornax, homines iustos tentatio tribulationis. Recte em̄ Augustinus in Psal. lx. dixit. Vita nostra in hac peregrinatione nō potest esse sine tentatione, quia profectus
noster

noſter per tentationē noſtri ſit. Nec ſibi quiſ
quā innotefcit niſi tentatus, nec poteſt coro
nari niſi uicerit, nec poteſt uincere niſi certa
uerit, nec poteſt certare niſi inimicum & ten
tationes habuerit. Tantum uigilemus in uer
bo & oratione, bonorumq; operum exerci
tio, ne nos Satan ocioſos & carnaliter ſecu
ros inueniat, ſed armatos oratione & uerbo
Dei. Hoſtes ſunt potentes & callidi, ſed po
tentior eſt Chriſtus, qui dicit Ioan. xvi. Con
ſidite, ego uici mundum. Et Ioan. xvi. Prin
ceps huius mundi, id eſt, diabolus iam iudi
catus eſt, ergo in Chriſto fortes ſimus & reſi
ſtamus diabolo, ſolidi fide, ut monet Petrus.
Nam cum iudicato & uicto hoſteres nobis
eſt. Et quamuis in nobis quidem non ſit tan
ta fortitudo. quæ poteſtati tenebrarum reſi
ſtere poſſit, omnia tamen, ut Paulus inquit
Phil. iiij. poſſumus per Chriſtum, qui nos
corroborat. Et ſoletur nos quod Cyprianus
hoc loco ſcribit, aduerſarium aduerſus nos
nihil poſſe, niſi deus antea permiferit. Si qui
dem ſatanas ne in porcos quidem irruere po
tuit, priuſq; permitteretur a domino. ut ait
Chryſoſto, Hic dicimus cum Dauide Pſal.
xxvii. Dominus adiutor meus & protector
meus in ipſo ſperauit cor meum & adiutus
ſum, & Pſal. xxvi. Dominus illuminatio mea
quē timebor Dominus protector uitæ meæ,
a quo trepidabo? Et Pſal. xxiiij. Oculi mei

semper ad dominum, quoniam ipse euellat
de laqueo pedes meos, respice in me & mise-
rere mei, quia unicus & pauper sum ego.
Tribulationes cordis mei multiplicati sunt,
de necessitatibus meis erue me. Vide humili-
tatem meam & dolorem, & dimitte uniuersa
delicta mea. Custodi animam meam & erue
me, non erubescam, quoniam speraui in te.
Et Psal. clxx Auxilium meum a domino, qui
fecit cælum & terram: Nō dormitabit, neque
dormiet, qui custodit Israel. Hic si me audis,
generose puer, quoties ad peccandum te Sa-
tanus tentat, mox præmissa inuocatione diui-
ni nominis, hæc duodecim arma spiritualis
pugnæ a Ioanne Pico Comite conscripta ar-
ripies & attenuissime perpendes,

- i Voluptas brevis & exigua.
- ii Comites fastidium & anxietas.
- iii Iactura maioris boni.
- iiii Vita somnus & umbra.
- v Mors instans & improuisa,
- vi Suspicio impœnitentiæ.
- vii Eternum præmium, æterna pœna.
- viii Humanæ naturæ dignitas.
- ix Pax bonæ mentis,
- x Dei beneficia innumera.
- xi Crux Christi.
- xii Testimonia Martyrū & exempla san-
ctorum,

DIS.

Cogitabo hæc diligenter adiuuante Chri-
sti gratia,

VRBA. RHEG.

ſti gratia. Cur autē oramus pater, ne tu nos inducas in tentationem, cum nemo tentetur a deo, Iacobi. i. Diabolus aut uocetur Tentator noſter Matth. iiii. i. Theſſalo. ii.

PÆDAG.

Deus neminem tentat ut decipiat aut in peccatum illiciat: Non eſt enim autor peccati, ut canit Dauid Pſal. v. Nō deus uolens iniquitatem tu es. Sed alia quadam ratione tentat ut proſit, ſicut Deutero. viii. ſcribit, Dominus quadraginta annis adduxit te per deſertum, ut adfligeret te atq; tentaret, ut nota fierent, quæ in animo tuo uerſabantur, utrum cuſtodires mandata illius, an non? Et Ioan. vi. Chriſtus dixit Philippo: Vnde ememus panes, ut edant iſti. Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat, quid eſſet fa-cturus, rem igitur ſic intellige.

Deus tentat ut erudiat, ut nobis inno-teſcamus.

Diabolus tentat ut ſeducat, ut peccemus.

Homo tentat ut ſciat, quid in corde cogi-temus & deſideremus.

Voluntas igit bona patris eſt, ut uarie ad-fligamur & tentemur, ut probemur. Beatus em uir qui ſuffert tentationē, qm̄ cū p̄batus fuerit, accipiet coronā uitæ, quā repromiſit Deus his a quibus fuerit dilectus, Iacob. i.

Sed firma cōſolatio eſt, quod nō tentat ut perdat, ſed ut probatos reddat & conſeruet.

M iiii

Tentat non ut hostis, sed ut pater. Iubet ora
re pro auxilio, quod ipse iam ante parauit
illis suis, sicut .i. Corint. x, apostolus docet.
Fidelis est deus, qui nō sinet nos tentari supra
id quod potestis, imo faciet una cum tenta-
tione euentum ut possitis sufferre.

DIS.

*Septima
petitio.
98.*

Septimam petitionem elucida.

PÆDAG.

Sed libera nos a malo. Hoc est, ut placet
Chrysostomo, a diabolo, Græce enim legi-
tur ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος. Vbi articulus græcus suadet,
ut referatur ad diabolum, qui in Euangelio
Tentator uocatur, sic eum eodē nomine uo-
cat Christus Mat. xij. Vbi ait, zizania sunt
filij illius Mali. Et Ioannes i. Ioan. ij. Scribo
uobis adolēcentes, quoniam uicistis illum
malum, Et nos Germani de diabolo loquen-
tes, interdum uocamus eum, der Böß. Quā-
uis enim bene sit conditus a deo, in ueritate
tamen nō stetit sed a Deo auersus sua uolun-
tate lapsus & malus factus est. Non enim na-
tura sed peccando diabolus factus est, ait Au-
gustinus lib. ij. de Gen. contra Manichæos
cap. xxvij. Non ergo creatio eum malum
fecit, sed bonum, propria uoluntas malum
fecit. Et recte uocatur malus, malorum em
omniū nobis caput & causa est, ut ait Chry-
sostomus. Primo enim hominem insidijs &
mendacijs illexit ad peccandum, per peccat-

tum inuexit mortem, & breuiter omnium
malorum Lernam.

Petimus itaq; liberari a malo illo, id est,
principe mundi, diabolo, et ab omnibus ma-
lis corporalibus & spiritualibus, quibus ille
malus electos dei adficere solet, ut exponit
etiam Cyprianus.

DIS.

Qui sit ut ad diaboli mentionem plerunq;
tam uehementer expauescam?

PÆDAG.

Non tibi mirum uideatur, si natura huma-
na tanti hostis mentione contremiscit. Dia-
bolus em̄ nostri generis professus est hostis,
in hoc unum incumbens, ut homines sedu-
cat, excæcet & perdat in æternum. At inter-
rim. Christus nos solat Ioan. xvi. Princeps
(inquit) huius mundi iam iudicatus est, hoc
est, expositore Cyrillo, Satanas non potest
iam superare signatos sancto spiritu ad iusti-
ciam & sanctificationem per fidem Christi.
sed omnes vires eius, fidelium pedibus pre-
muntur. Obserua igitur diabolum, & fuge
ut hostem insidiosissimum & ad perdendū a-
nimas, corpora & res nostras semper & ubi-
que paratissimum. Et permittit quidē illi do-
minus ut homines tenter, eisdq; noceat, at si
in fide Christi permanserimus, ac nomen e-
ius inuocauerimus, satis tui sumus ab insi-
dijs, & nocumētis Satanæ. Vigilat quidē ille

M V

CATECHISMVS

ΤΕΝΤΑΤΟΡ Tentator, ut nos incautos op-
 primat. Sed simul etiam non dormit qui cu-
 stodit Israel, id est Christianos Psal. cxx.
 qui nos angelico presidio circumvallauit, sin-
 gulis enim fidelibus, singulos dedit angelos
 custodes, qui tentatorem & hostem impedi-
 unt, nosque tuentur, & uelut manu ducunt.
 Nam si angelica custodia abesset, qua nos as-
 sidue protegit Dominus noster Iesus Chri-
 stus, infantes in utero materno diabolus infi-
 ceret & occideret, & natos mille modis inte-
 rimeret, imo ne unum quidem diem genus
 humanum uiuere pateretur. Gratias igitur
 age quotidie Christo Deo nostro pro angeli-
 ca hac custodia, quemadmodum ei gratias
 agis pro sole, luna, ceterisque creaturis, quas
 ad utilitatem nostram creauit.

DIS.

Faciam per libenter, sed iam, mi praecep-
 tor, hanc de angelorum custodia doctrinam
 mihi ex scripturis ostende.

PÆDAG.

Heb. i. Omnes sunt administratorij spiri-
 tus, in ministerium missi propter eos, qui hæ-
 reditatem capient salutis. Et Acto. xij. cum
 Petrus in carcere clausus esset, angelus Dñi e-
 duxit eum de carcere, cumque ad domū Mar-
 ci uenisset, & ostium uestibuli pulsasset, audi-
 uit eū puella noīe Rhode, & renūciauit con-
 gregationi in ea domo, Petrum stare ante ue-
 stibulum.

Aribulum. At congregatio dicebat, angelus eius est. En uidemus, primitiuæ ecclesiæ fidē fuisse, Petrum habuisse proprium angelum. Eadē ratione cæteros quoq; Christi fideles. Et Matth. xviij. Videte, ait Christus, ne contemnatis unū ex ijs pusillis, dico enim uobis quod angeli eorū in cœlis semper uident faciem patris mei, qui in cœlis est. Habes itaq; de angelorum custodia scripturas in ecclesiastico et catholico sensu, quia Basiliius magnus contra Eunomium lib. iij. sic intelligit hunc locū Matthæi dicens, quod singulis fidelium adest angelus ut pædagogus quidā. Nemo contradicer, qui uerborum domini recordatur dicentis, ne contemnatis unū ex his &c. Idem docet Chrysostomus super Matth. ca. xviij. Eeodem loci Hieronymus, magna, inquit, dignitas est animarum ut unaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam suū angelum delegatum. Obserua autem, quod Christus dixit, angeli eorum, ergo proprios habent angelos a deo deputatos. Iam intelligis uersum Psalmi xxxiij. Castrametabitur Angelus domini in circuitu timentium eum & eripiet eos. Hæc, generose puer, quotidie grato animo cogitabis, & paternam dei prouidentiam erga te prædicabis.

DIS.

Obsequar tibi præstante Christi gratia:
Sed cur addis hanc clausulam, quia tuum est

regnū, et potētia, et gloria in secula seculorū
PÆDAG.

Scio latina exemplaria non habere hanc coronidem, libenter tamen ea uitor, cum in omnibus Græcorum exemplaribus adiectā esse constet, quam & Chrysostomus interpretatur. Et non dubium est Græcam ecclesiā, in qua Chrysostomus tanquam clarum sydus splenduit, ea ubiq; usam. Cum autem Augustinus iubeat, noui testamenti ueritatē ex græcis libris requirere, cur ego hanc partem orationis dominicæ decurtarem? præsertim cum non uideatur esse humana additio. Ad eundem enim modum olim propheta David, laudat dominum & ei gratias agit. i. Paralip. xxix. Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternū. Tua est domine magnificentia & potentia & gloria atque uictoria & tibi laus. Cuncta enim quæ in cœlo sunt & in terra tua sunt. Tuum est domine regnū, & tu es super omnes principes. Tuæ diuitiæ & tua est gloria. Tu dominaris omnium, in manu tua uirrus & potentia. In manu tua magnitudo & imperium omnium. Eximium hunc titulum Deo nostro transcripsit orando Orientalis ecclesia, cur nos eundem reijceremus?

DIS.

Quid autem hæc coronis significat?

PÆDAG.

Vt Chry.

Vt Chrysostomus et Theophylactus interpretantur, animat & confirmat nos qui tanti patris filij sumus, nam si rex est, & potens pater ac gloriosus, omnino & nos vincemus malignum, & tandem glorificabimur.

DIS.

Sed quid significat Amen?

Amen.

PÆDAG.

Amen est Hebraicum. Hieronymus in Math. cap. vi. & Gala. cap. i. uocat signaculum dominicæ orationis, & iuramentum Christi. Lxx. Interpretes uerterunt γένοιτο id est, fiat, das geschehe, sed Aquila transtulit πεπιστεύω, uere siue fideliter.

Habes itaq; generose puer, Catechismū, quē a me tantopere efflagitasti, unde peccata tua, dei gratiā in Christo, uerāq; orandi rationem aliqua ex parte cognosces, Germanice, Recht beichten, Recht glauben, Recht beten. Ego plantaui et rigaui, deus det incrementū, ut spiritu ueritatis magistro, exacte discas, q̄ in Christo donata sunt nobis, sicq; nō solum nomineris, sed & uere sis Christianus, impossibile enim est quenq; saluari nisi Christianus sit. Boni cōsule meā operam, ac pro me ora.

DIS.

Fiat fiat quod petisti, ego pro te semper orabo dominū, ut ipse q̄ diues est in misericordia, tibi rependat in resurrectione iustorum.

FINIS.

CATECHISMVS

IOAN. BRENTIVS IVVEN

tuti Hallensi S. D. P.

SVperioribus annis æditi sunt nostro no-
mine aliquot Catechismi, in quibus & si
nonnulla agnoscam, plura tamen mihi mul-
tis nominibus nō probantur. Alicubi offen-
dit catechumenum prolixitas, alicubi obscu-
ritas, alicubi importunitas. Communicatio
igitur consilio cum parrocho nostro, & alijs
ministris ecclesiæ, conscripsimus quanta po-
tuimus breuitate & perspicuitate hunc Cate-
chismum, quem vobis ita commendamus,
nō tam ut ipsum ad verbum ediscatis, quam
ut existimetis in hoc non solum vobis sum-
ma Christianæ doctrinæ capita, quam
breuissime tradi, sed etiam ueram
salutis uiam quam fidelissime
ostendi. Valete.

Cate

IOAN. BRENTII
CATECHISMVS

Quæstio.

CVius es religionis? Responſio. Sum
Chriſtianæ religionis,

Q.

Quam ob cauſam? Responſio. Quia
credo in Ieſum Chriſtum, & in nomine Ieſu
Chriſti baptiſatus ſum.

DE BAPTISMO.

Q.

Quid eſt baptiſmus? Responſio Baptiſ-
mus eſt ſacramentum, ſeu diuinum ſignacu-
lū, quo certo ſignificat deus pater per Ieſum
Chriſtum filium ſuum cum ſpiritu ſancto, q̃
ſit ei qui baptiſatur clemens deus, ac remittat
ipſi peccata, & adoptet ipſum in filium, & h̃c
redem omnium cœleſtium bonorum.

Q.

Quibus uerbis inſtitutum eſt a Chriſto Ie-
ſu ſacramentum baptiſmi? Responſio. Mat-
thæi ultimo locutus eſt Ieſus diſcipulis ſuis di-
cens. Data eſt mihi potestas in cœlo & in ter-
ra. Euntes ergo docere omnes gentes, bap-
tiſantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus
ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæ præ-
cepi uobis. Et Marci ultimo. Ite in mundum
uniuerſum, & prædicate Euangelium omni
creaturæ. Qui crediderit & baptiſatus fuerit,
ſaluus erit, q̃ uero nō crediderit condēnabit̃.

De ſymbolo fidei Chriſtianæ.

2da Quæstio.

Quid credis? Responsio. Credo in deum patrem omnipotentē, creatorē cæli & terræ, Et in Iesum Christū filium eius unicum domini nū nostrū. Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Mariā uirgine. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad cælos, sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Credo in spiritum sanctum. Sanctā ecclesiā catholicam, Communionem sanctorū. Remissionem peccatorum. Carnis resurrectionem. Et uitā æternā.

Q.

Quam utilitatem affert tibi hæc fides? R. Hanc affert mihi, q̄ per fidem reputor corā deo iustus & sanctus. propter Iesum Christū, et q̄ donatur mihi spūs sanctus quo orem ad Deum, & ipsum ut patrem inuocem, & uitam meam iuxta mandata Dei instituam.

De oratione Dominica.

Q.

Quid oras? R. Orationem quam docuit Iesus Christus. Pater noster qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua, quemadmodum in cælo sic etiam in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos re-

nos remittimus debitoribus nostris. Et ne
nos inducas in tentationem. Sed libera nos
a malo. Quia tuum est regnum, & potentia,
& gloria in sæcula sæculorum Amen.

De Decalogo.

Q. Quæ sunt præcepta Dei? Responsio.

i Ego sum Dominus deus tuus. Non ha-
bebis deos alienos coram me.

ii Nō assumes nomē dñi dei tui in uanū.

iii Memento ut diem sabbathi sanctifices.

iiii Honora patrem & matrem tuam, ut sis
longæuus super terram.

v Non occides.

vi Non moechaberis.

vii Non facies furtum.

viii Non loqueris contra proximum tu-
um falsum testimonium.

ix Non cōcupisces domum proximi tui.

x Nec cōsyderabis uxorem eius, non ser-
uum, non ancillam, non bouē, non asinum,
nec ulla quæ illius sunt.

Q. Ad quid tradita sunt præcepta dei? R.

Primum tradita sunt ad hoc, ut ex ipsis disca-
mus peccata nostra agnoscere. Deinde ut ex
ipsis discamus bona opera facere, & hone-
stam uitam ducere.

Q. Possumus ne nostris bonis operibus

præcepta dei perfecte implere? R. Nequa-

quam. Nostra enim opera non sunt perfe-
cta bona, propterea quod sumus in peccatis cō-

cepti & nati. Sed ut saluti nostræ consulere,
 Dominus deus noster donauit nobis filium
 suum Iesum Christum, qui nullum unquam
 peccatum fecit, sed impleuit omnia præcep-
 ta dei absolutissime. Quare si in hunc creda-
 mus, reputat nos deus ex clementia & mise-
 ricordia propter Iesum Christum perinde ac
 si nos omnia præcepta Dei impleuissemus.
 Q. Quam ob causam debemus bona op-
 era facere? R. Non propter hanc causam,
 ut satisfaciamus nostris bonis operibus pro
 peccatis, ut mereamur uitam æternam. So-
 lus enim Christus satisfecit pro peccatis no-
 stris, & meruit nobis uitam æternam. Sed de-
 bemus bona opera facere, ut his fidē nostrā
 reſtemur, & Domino Deo nostro pro bene-
 ficijs suis gradas agamus.

De Cena Dominica

Q. Quid est cena domini nostri Iesu Chri-
 sti? R. Est sacramentum, seu diuinum sig-
 naculum, quo Christus uere, ac substantiali-
 ter nobis corpus & sanguinem suum exhi-
 bet & certificat nos, q̄ habeamus remissio-
 nem peccatorum, & uitam æternam.

Q. Quæ sunt uerba institutionis cenæ do-
 minicæ? R. Dominus Iesus Christus in ex-
 nocte, qua traditus est, accepit panē, & post
 quam gratias egisset, fregit, deditq; discipu-
 lis suis, & ait, Accipite, & comedite: Hoc est
 corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc
 facite

facite in mei recordationem. Similiter & calicem, postq̃ cenauit, accepit, & gratijs actis dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes: Hoc poculum nouum testamētum est in meo sanguine, qui pro uobis, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite quotiescunque biberitis in mei commemo-
rationem.

De clauibus regni celorum.

Q.

Quæ sunt clauēs regni celorum?

Responsio. Ministerium prædicandi Euangelij de Iesu Christo,

Q.

Quo in loco scripturæ institutū est a Christo ministerium prædicandi Euangelij?

Responsio. Lucæ decimo ait Christus. Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Matth. xvi. ait Christus ad Petrum, & nomine Petri ad omnes apostolos & ministros Euangelij. Tibi dabo clauēs regni celorum. Quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in celis. Et quicquid solueris in terra, erit solutum in celis. Et Ioannis de-

cimo. Accipite spiritum sanctum,

quorumcunque remiseritis pec-

catam, remittuntur eis, quor-

umcūq; retinueritis,

retenta sunt.

Finis Catechismi.

concupiscentia carnis uaria, assidue pugnat in nobis contra spiritum retrahens nos a bono ad malum. Quod si concupiscentiæ non resisterimus, peccamus, eoq; nomen Dei in nobis blasphematur, regnum eius impedit, & uoluntati dei sanctissimæ repugnatur contra tres petitiones superiores.

Peccamus autem assidue, ut ait Ioannes i. Ioan. i. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos fallimus, & ueritas in nobis non est & deum mendacē facimus. Assidue igitur confiteri peccata nostra debemus deo, qui fidelis & iustus est, ut ea nobis remittat, et nos ab omni iniquitate emundet. Assidue p. remissione peccatorum rogandus est pater. Quo loco monet nos Augustinus nostrę miserię, quod hæc uita utcuq; iuste traducat, sine peccatis tamen esse nō possit propter reliquias carnis. Et de peccatorū meritis & remissione ca. xij. cōcludit orationē dominicā etiam sanctis hominibus esse necessariā, Dei uoluntatem scientibus ac facientibus. Discimus item hanc nostram uitam in carne, assiduam omnino pœnitentiā esse debere. Nā semper peccamus, semper igitur orandum est remitte nobis debita. Quare & cōtritum cor semper habendum est, cui peccata displiceant, ut non hypocritice, sed ex corde dicamus, remitte nobis debita nostra.

DIS.

Quare

Quare additur hæc conditio, quæadmo-
dum & nos remittimus debitoribus nostris.

PÆDAG.

Iure additur. Nam nos sumus obæratuſ
ille debitor regis Matth. xviij qui domino de-
bebat decē milia talentorum. At illi qui nos
offenderunt, debitoſes quidem ſunt noſtri,
ſed debent tantum. c. denarios. Nonne igitur
iuſtiſſimum eſt, ut minus illud debituſ
remittas fratri, ſi tibi poſtulas ingens illud de-
bitum tuum remitti a domino?

DIS.

Fateor iuſtiſſimum eſſe.

PÆDAG.

Si igitur non remiſeris fratri tuo, qui in te
peccauit, debitum illud ex corde, audies qd
ſeruus ille nequam, in Euangelio, ſerue ne-
quam, tñ debituſ illud remiſiſi tibi, cum obſe-
craſſes me, nōne oportuit & te miſereri con-
ſerui tui, ſicut & ego tui miſertus eram?

DIS.

Omnes igitur illi qui oderunt fratres, nun-
quam orant.

PÆDAG.

Nunquam. Qua enim fronte audent a
Deo poſtulare remiſſionem maximi debiti,
cum ipſi nolint exiguum illud debituſ remit-
tere fratribus? Quare ſi obtuleris munus ora-
tiōis tuæ, & recordaris fratre tuū habere ali-
qd aduerſum te, abi & prius recōciliſis fra-

trituio, & nunc ueniens offer munus tuum
 Math. v. Quamdiu igitur fratri tuo non re-
 mittis paruum debitum, persuasum habet &
 tuum tibi debitum grande, a deo non esse re-
 missum, causa in promptu est, quia non cre-
 disti in Christum, qui tua peccata portauit, si
 crederes ut debes, innocentissimum dei filium
 pro te mortuum esse, pro crucifixoribus suis
 orasse, sicq; cum esses inimicus, tamen in gra-
 tiam recepisse, profecto cor tuum accenditur
 amore etiam in inimicos, ut libenter remitte-
 res quicquid in te peccarunt. Cum autem
 non remittas fratri, ex hoc odio manifesta sit
 tua impietas, quod non digne aestimas preci-
 osissimam mortem Christi, nec credas tantam
 multitudinem & magnitudinem tam enor-
 mem peccatorum tuorum tibi esse remissam
 a Christo. Ideo fide cares, peccata tua por-
 tas, nec remittis, libenter remissurus si crede-
 re posses, quod Christus semetipsum, dedis-
 precium redemptionis pro te.

DIS.

Didici nuper, nostris operibus nos non
 mereri remissionem peccatorum. Cur igitur
 hic audio, remittite & remittetur uobis, quia
 si ego primo omnium remittam fratri, et hac
 remissione mea, merear remissionem pecca-
 torum meorum, ut & mihi Deus parcat.

PÆDAG.

Inspice ordinem Euangelicæ parabolæ
 Math,

Matth. xviij. de remissione debiti, & rem p-
tinus intelliges. Primo audis esse regem, cui
est debitor seruus, qui & ipse conseruum ha-
bet debitorem. Mox audis regem debitori
magno ex gratia remittere totum debitum.
Ecce dominus remittit primo seruo suo. De
inde seruus conseruo debebat remittere, me-
mor beneficii accepti, et remissi debiti tam in-
gentis. Nonne deus pater, ut Ioannes ait, pri-
or nos dilexit, & cum inimici essemus, tamē
unigenitum suum in mortem propter nos
tradidit ex mera charitate et misericordia. Et
nobis in Christo & propter Christum miseri-
coris grande debitum nostrum nobis remic-
titis, quotidie enim in concione nihil aliud au-
dis, quam uocem Dei peccata remittentis &
nos absoluentis a grandi debito. Præcedit i-
gitur remissio domini, præuenit nos miseri-
cordia regis. Consequens est, ut nos iam li-
berati a tanto debito, erga conseruos simili-
ter misericordes simus, et debita parua liben-
ter remittamus, memores illius ineffabilis mi-
sericordiæ Dñi, quæ nobis tanta debita gra-
tis remisit. Quod si remittimus debitoribus
nostris, certū iā & ineffabile signū habemus,
nobis etiam debita nostra a deo esse remissa:
nam certum est nos credere in Christum, pp-
ter quem libenter remittimus, quicquid con-
tra nos agitur. Credentibus autem in Chri-
stum, remittuntur omnia peccata, ut totum

ubique testatur Euangelium.

DIS.

Ergo remissio qua ego fratri remitto debitum, non est causa antecedens & meritoria, remissionis diuinæ, qua mihi Deus meū peccatū remittit, sed est signū & effectus uel testimoniū remissionis diuinæ antea factæ, quod mihi Deus peccata mea iam ante remisit.

PÆDAG.

Recte inferis, nam qui hunc locum sic intelligunt, remitte & remittitur, id est, remitte uos priores, & hoc opere bono meremini remissionem peccati uestri apud Deum, a bolent Euangelium de Christo. Nam si nostris operibus mereri possumus remissionē peccatorum, Christus frustra mortuus est. Atqui non est frustra mortuus, sed in hoc ut peccatorum remissionem ipse sua morte nobis mereretur, ergo nos non non meremur.

Vide ordinem in iustificando peccatore, & deprehendes primo deum nobis remittere debita nostra, dum credimus Euangelio, quando igitur iam iustificati sumus, Deum misericordissimum, qui ex charitate debita nostra nobis remisit, redamamus, & tum primum fratri condonamus. Condonatio itaque nostra sequitur diuinam cōdonationem. Si nondum accepimus per fidem remissionem peccatorū, aut si deus nondū remisit nobis debita nostra, certe peccatores sumus, nondum

dū iustificati sumus, nondū reconciliati, quō
modo ergo condonaremus debitum fratri,
aut bonum opus faceremus, ipsi nondū bo
ni & iusti? Condonatio quantacūq; bonū
opus non esset, nisi fieret a bonis aut iustifica
tis, sed mera esset hypocrisis: Nemo ex cor
de remittit fratri, nisi cor habeat purificatū fī
de in Christum. Dicit igitur Euangelium, re
mittite, & hoc uerbo hortat ad pœnitentiā,
ut fratris odiū deponamus, deinde addit pro
missionem huic bono operi, nempe remissio
nem peccatorū nostrorum, sicut sacramen
tis promissio peccatorum annectitur.

Ad hunc modum Christus passim conne
ctit legem & Euangelium, quia non solum p̄
dicat remissionē peccatorū, sed etiam pœni
tentiam. Lucæ ultimo coniungit doctrinam
fidei & bonorum operum, ut moneat merā
hypocrisim esse pœnitentiā non ueram pœ
nitentiam, ubi nulli sunt boni fructus.

DIS.

Quis autem sensus est sextæ petitionis?

PÆDAG.

Et ne nos inducas in tentationem:

Audiuisti nos undiq; hostibus esse circū
datos, diabolus hostis per aliquot iam anno
rū milia exercitatissimus factus, & ad nocen
dū promptissimus tanq̃ leo rugiens circūit,
q̃rens quē deuoret. i. Pet. v. Deinde caro p̄
pria nuncq; non ad mala illicet, ut Iacobus ait:

M ij

*Sexta
Joelino.
94.*

Vnusquisq; tentatur dum a propria concupiscentia abstrahit & inæscatur. Mundus deniq; innumeris modis nos tentat, & nusquā non struit insidias.

Cum igitur inter tot hostes tamq; potentes simus & tam fragiles, hac oratione tanq; armis nos muniamus & assidue orem⁹: Domine tentatores nos circundederunt, non inducas nos in tentationē. Alligatus est quidem diabolus, ne faciat, quantum potest, ne faciat, quantum uult, tamen tantum tentare finitur, quantū expedit proficientibus. Nō expedit nobis, ut sine tentatione simus, nec rogamus deum, ut non tentemur, sed ut nō inducamur in tentationem, id est, ne succumbamus, ut Augustinus ait super Psal. lxiij.

Milites Christi sumus, pugnandum est cōtra carnem, mundum, & Satanam: si coronari uolumus, legitime certemus, permaneamus stabiles in sana doctrina Christi, in uera fide & spe Euāgelij & exercitio pietatis. Tentatus est pater Christianorum Abraham, tentati Isaac, Iacob, Moses, David, & omnes electi, quare & nos tentabimur ut probemur, ut tā illustrium patrum legitimi habeamur filij, sicut scriptum est Eccle. xxxvij. Vasa figuli probat fornax, homines iustos tentatio tribulationis. Recte em̄ Augustinus in Psal. lx. dixit. Vita nostra in hac peregrinatione nō potest esse sine tentatione, quia profectus noster

noſter per tentationē noſtri ſit. Nec ſibi quiſ
quā innotefcit niſi tentatus, nec poteſt coro
nari niſi uicerit, nec poteſt uincere niſi certa
uerit, nec poteſt certare niſi inimicum & ten
tationes habuerit. Tantum uigilemus in uer
bo & oratione, bonorumq; operum exerci
tio, ne nos Satan ocioſos & carnaliter ſecu
ros inueniat, ſed armatos oratione & uerbo
Dei. Hoſtes ſunt potentes & callidi, ſed po
tentior eſt Chriſtus, qui dicit Ioan. xvi. Con
ſidite, ego uici mundum. Et Ioan. xvi. Prin
ceps huius mundi, id eſt, diabolus iam iudi
catus eſt, ergo in Chriſto fortes ſumus & reſi
ſtamus diabolo, ſolidi fide, ut monet Petrus.
Nam cum iudicato & uicto hoſtes nobis
eſt. Et quamuis in nobis quidem non ſit tan
ta fortitudo. quæ poteſtati tenebrarum reſi
ſtere poſſit, omnia tamen, ut Paulus inquit
Phil. iij. poſſumus per Chriſtum, qui nos
corroborat. Et ſoletur nos quod Cyprianus
hoc loco ſcribit, aduerſarium aduerſus nos
nihil poſſe, niſi deus antea permiſerit. Siqui
dem ſatanas ne in porcos quidem irruere po
tuit, priuſq; permitteretur a domino, ut ait
Chryſoſto. Hic dicimus cum Dauide Pſal.
xxvij. Dominus adiutor meus & protector
meus in ipſo ſperauit cor meum & adiutus
ſum, & Pſal. xxvi. Dominus illuminatio mea
quē timebo; Dominus protector uitæ meæ,
a quo trepidabo; Et Pſal. xxiiij. Oculi mei

semper ad dominum, quoniam ipse euellat
de laqueo pedes meos, respice in me & mise-
rere mei, quia unicus & pauper sum ego.
Tribulationes cordis mei multiplicari sunt,
de necessitatibus meis erue me. Vide humili-
tatem meam & dolorem, & dimitte uniuersa
delicta mea. Custodi animam meam & erue
me, non erubescam, quoniam speravi in te.
Et Psal. clxx Auxilium meum a domino, qui
fecit coelum & terram: Non dormitabit, neque
dormiet, qui custodit Israel. Hic si me audis,
generose puer, quoties ad peccandum te Sa-
tanus tentat, mox praemissa inuocatione diui-
ni nominis, haec duodecim arma spiritualis
pugnae a Ioanne Pico Comite conscripta ar-
ripies & attentissime perpendes,

- i Voluptas brevis & exigua.
- ii Comites fastidium & anxietas.
- iii Iactura maioris boni.
- iiii Vita somnus & umbra.
- v Mors instans & improuisa,
- vi Suspicio impoenitentiae.
- vii Aeternum praemium, aeterna poena,
- viii Humanarum naturarum dignitas.
- ix Pax bonae mentis,
- x Dei beneficia innumera.
- xi Crux Christi.
- xii Testimonia Martyrum & exempla san-
ctorum,

DIS.

Cogitabo haec diligenter adiuuante Chri-
sti gratia,

ſti gratia. Cur autē oramus pater, ne tu nos inducas in tentationem, cum nemo tentetur a deo, Iacobi. i. Diabolus aut uocetur Tentator noſter Matth. iij. i. Theſſalo. ij.

PÆDAG.

Deus neminem tentat ut decipiat aut in peccatum illiciat: Non eſt enim autor peccati, ut canit Dauid Pſal. v. Nō deus uolens iniquitatem tu es. Sed alia quadam ratione tentat ut proſit, ſicut Deutero. viij. ſcribit, Dominus quadraginta annis adduxit te per deſertum, ut adfligeret te atq; tentaret, ut nota fierent, quæ in animo tuo uerſabantur, utrum cuſtodires mandata illius, an non? Et Ioan. vi. Chriſtus dixit Philippo: Vnde ememus panes, ut edant iſti. Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat, quid eſſet faciurus, rem igitur ſic intelliſge.

Deus tentat ut erudiat, ut nobis innoſceamus.

Diabolus tentat ut ſeducat, ut peccemus.

Homo tentat ut ſciat, quid in corde cogitemus & deſideremus.

Voluntas igit bona patris eſt, ut uarie adfligamur & tentemur, ut probemur. Beatus em uir qui ſuffert tentationē, qm̄ cū pbatus fuerit, accipiet coronā uitæ, quā repromiſit Deus his a quibus fuerit dilectus, Iacob. i.

Sed firma cōſolatio eſt, quod nō tentat ut perdat, ſed ut probatos reddat & conſeruet.

M iij

Tentat non ut hostis, sed ut pater. Iubet ora
re pro auxilio, quod ipse iam ante parauit fi
lijs suis, sicut . i. Corint. x. apostolus docet.
Fidelis est deus, qui nō sinet nos tentari supra
id quod potestis, imo faciet una cum tenta
tione euentum ut possitis sufferre.

DIS.

*Septima
petitio.
98.*

Septimam petitionem elucida.

PÆDAG.

Sed libera nos a malo. Hoc est, ut placet
Chrysostomo, a diabolo, Græce enim legit̃
ἐκ τοῦ πονηροῦ. Vbi articulus græcus suadet,
ut referatur ad diabolum, qui in Euangelio
Tentator uocatur, sic eum eodē nomine uo
cat Christus Mat. xij. Vbi ait, zizania sunt
filij illius Mali. Et Ioannes i. Ioan. ij. Scribo
uobis adolescentes, quoniam uicistis illum
malum, Et nos Germani de diabolo loquen
tes, interdum uocamus eum, der Böß. Quā
uis enim bene sit conditus a deo, in ueritate
tamen nō stetit sed a Deo auersus sua volun
tate lapsus & malus factus est. Non enim na
tura sed peccando diabolus factus est, ait Au
gustinus lib. ij. de Gen. contra Manichæos
cap. xxvij. Non ergo creatio cum malum
fecit, sed bonum, propria uoluntas malum
fecit. Et recte uocatur malus, malorum em̃
omniū nobis caput & causa est, ut ait Chry
sostomus. Primo enim hominem insidijs &
mendacijs illexit ad peccandum, per peccat̃

tum inuexit mortem, & breuiter omnium
malorum Lernam.

Petimus itaq; liberari a malo illo, id est,
principe mundi, diabolo, et ab omnibus ma
lis corporalibus & spiritualibus, quibus ille
malus electos dei adficere solet, ut exponit
etiam Cyprianus.

DIS.

Qui sit ut ad diaboli mentionem plerunq;
tam uehementer expauescam?

PÆDAG.

Non tibi mirum uideatur, si natura huma
na tanti hostis mentione contremiscit. Dia
bolus sem̃ nostri generis professus est hostis,
in hoc unum incumbens, ut homines sedu
cat, excæcet & perdat in æternum. At inte
rim Christus nos solat Ioan. xvi. Princeps
(inquit) huius mundi iam iudicatus est, hoc
est, expositore Cyrillo, Satanas non potest
iam superare signatos sancto spiritu ad iusti
ciam & sanctificationem per fidem Christi
sed omnes uires eius, fidelium pedibus pre
muntur. Obserua igitur diabolum, & fuge
ut hostem insidiosissimum & ad perdendū a
nimas, corpora & res nostras semper & ubi
que paratissimum. Et permittit quidē illi do
minus ut homines tenter, eisdq; noceat, ac si
in fide Christi permanserimus, ac nomen e
ius inuocauerimus, satis tuti sumus ab insi
dijs, & nocumētis Satanæ. Vigilat quidē ille

M V

CATECHISMVS

το λύτεχον Tentator, ut nos incautos op-
 primat. Sed simul etiam non dormit qui cu-
 stodit Israellem, id est Christianos Psal. cxx.
 qui nos angelico præsidio circumvallauit, sin-
 gulis enim fidelibus, singulos dedit angelos
 custodes, qui tentatorem & hostem impedi-
 unt, nosq; tuentur, & uelut manu ducunt.
 Nam si angelica custodia abesset, qua nos as-
 sidue protegit Dominus noster Iesus Chri-
 stus, infantes in utero materno diabolus infi-
 ceret & occideret, & natos mille modis inte-
 rimeret, imo ne unum quidem diem genus
 humanum uiuere pateretur. Gratias igitur
 age quotidie Christo Deo nostro pro angeli-
 ca hac custodia, quemadmodum ei grauias
 agis pro sole, luna, cæterisq; creaturis, quas
 ad utilitatem nostram creauit.

DIS.

Faciam perlibenter, sed iam, mi præcep-
 tor, hanc de angelorum custodia doctrinam
 mihi ex scripturis ostende.

PÆDAG.

Heb. i. Omnes sunt administratorij spiri-
 tus, in ministerium missi propter eos, qui hæ-
 reditatem capient salutis. Et Acto. xij. cum
 Petrus in carcere clausus esset, angelus Dñi e-
 duxit eum de carcere, cumq; ad domū Mar-
 ci uenisset, & ostium uestibuli pulsasset, audi-
 uit eū puella noīe Rhode, & renūciauit con-
 gregationi in ea domo, Petrum stare ante ue-
 stibulum.

tribulum. At congregatio dicebat, angelus
eius est. En uidemus, primitiuae ecclesiae fide
fuisse, Petrum habuisse proprium angelum.
Eadē ratione ceteros quoq; Christi fideles.
Et Matth. xviij. Videte, ait Christus, ne con
temnatis unū ex ijs pusillis, dico enim uobis
quod angeli eorū in cœlis semper uident fa
ciem patris mei, qui in cœlis est. Habes itaq;
de angelorum custodia scripturas in ecclesia
stico et catholico sensu, quia Basilius magnus
contra Eunomium lib. iij. sic intelligit hunc
locū Matthæi dicens, quod singulis fidelium
adest angelus ut pædagogus quidā. Nemo
contradiceret, qui uerborum domini recorda
tur dicentis, ne contemnatis unū ex his &c.
Idem docet Chrysostomus super Matth. ca.
xviij. Et eodem loci Hieronymus, magna,
inquit, dignitas est animarum ut unaquæq;
habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui
angelum delegatum. Obserua autem, quod
Christus dixit, angeli eorum, ergo proprios
habent angelos a deo deputatos. Iam intelli
gis uersum Psalmi xxxiij. Castrametabitur
Angelus domini in circuitu timentium eum
& eripiet eos. Hæc, generose puer, quotidie
grato animo cogitabis, & paternam dei pro
uidentiam erga te prædicabis.

DIS.

Obsequar tibi præstante Christi gratia:
Sed sur addis hanc clausulam, quia tuum est

regnū, et potētia, et gloria in secula seculorū
PÆDAG.

Scio latina exemplaria non habere hanc coronidem, libenter tamen ea uitor, cum in omnibus Græcorum exemplaribus adiectā esse constet, quam & Chrysostomus interpretatur. Et non dubium est Græcam ecclesiam, in qua Chrysostomus tanquam clarum sydus splenduit, ea ubiq; usam. Cum autem Augustinus iubeat, noui testamenti ueritatē ex græcis libris requirere, cur ego hanc partem orationis dominicæ decurtarem? præsertim cum non uideatur esse humana additio. Ad eundem enim modum olim propheta David, laudat dominum & ei gratias agit. i. Paralip. xxix. Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternū. Tua est domine magnificentia & potentia & gloria atque uictoria & tibi laus. Cuncta enim quæ in cœlo sunt & in terra tua sunt. Tuum est domine regnū, & tu es super omnes principes. Tuæ diuitiæ & tua est gloria. Tu dominaris omnium, in manu tua uirtus & potentia. In manu tua magnitudo & imperium omnium. Eximium hunc titulum Deo nostro transscripsit orando Orientalis ecclesia, cur nos eundem reijceremus?

DIS.

Quid autem hæc coronis significat?

PÆDAG.

Vi Chry.

Vt Chrysostomus et Theophylactus interpretantur, animat & confirmat nos qui tanti patris filij sumus, nam si rex est, & potens pater ac gloriosus, omnino & nos vincemus malignum, & tandem glorificabimur.

DIS.

Sed quid significat Amen?

PÆDAG.

Amen.

Amen est Hebraicum. Hieronymus in Math. cap. vi. & Gala. cap. i. uocat signaculum dominicæ orationis, & iuramentum Christi. Lxx. Interpretes uerterunt γένοιτο id est, fiat, das geschehe, sed Aquila transtulit πιστομένως, uere siue fideliter.

Habes itaq; generose puer, Catechismū, quē a me tantopere efflagitasti, unde peccata tua, dei gratiā in Christo, uerāq; orandi rationem aliqua ex parte cognosces, Germanice, Recht beichten, Recht gleuben, Recht beten. Ego plantaui et rigaui, deus det incrementū, ut spiritu ueritatis magistro, exacte discas, q̄ in Christo donata sunt nobis, sicq; nō solum nomineris, sed & uere sis Christianus, impossibile enim est quenq; saluari nisi Christianus sit. Boni cōsule meā operam, ac pro me ora.

DIS.

Fiat fiat quod petisti, ego pro te semper orabo dominū, ut ipse q̄ diues est i misericordia, tibi rependat in resurrectione iustorum.

FINIS.

CATECHISMVS

IOAN. BRENTIVS IUVEN

tuti Hallensi S. D. P.

SVperioribus annis æditi sunt nostro nomine aliquot Catechismi, in quibus & si nonnulla agnoscam, plura tamen mihi multis nominibus nō probantur. Alicubi offendit catechumenum prolixitas, alicubi obscuritas, alicubi importunitas. Communicato igitur consilio cum parrocho nostro, & alijs ministris ecclesiæ, conscripsimus quanta potuimus breuitate & perspicuitate hunc Catechismum, quem uobis ita commendamus, nō tam ut ipsum ad uerbum ediscatis, quam ut existimeris in hoc non solum uobis summa Christianæ doctrinæ capita, quam breuissime tradi, sed etiam ueram salutis uiam quam fidelissime ostendi. Valete.

Cate

IOAN. BRENTII
CATECHISMVS

Quæstio.

Cuius es religionis? Responſio. Sum
Chriſtianæ religionis,

Q.

Quam ob cauſam? Responſio. Quia
credo in Ieſum Chriſtum, & in nomine Ieſu
Chriſti baptiſatus ſum.

DE BAPTISMO.

Q.

Quid eſt baptiſmus? Responſio Baptiſ-
mus eſt ſacramentum, ſeu diuinum ſignacu-
lū, quo certo ſignificat deus pater per Ieſum
Chriſtum filium ſuum cum ſpiritu ſancto, q̃
ſit ei qui baptiſatur clemens deus, ac remittat
ipſi peccata, & adoptet ipſum in filium, & h̃c
redem omnium coeleſtium bonorum.

Q.

Quibus uerbis inſtitutum eſt a Chriſto Ie-
ſu ſacramentum baptiſmi? Responſio. Mat-
thæi ultimo locutus eſt Ieſus diſcipulis ſuis di-
cens. Data eſt mihi potestas in cœlo & in ter-
ra. Euntes ergo docere omnes gentes, bapti-
ſantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus
ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæ præ-
cepi uobis. Et Marci ultimo. Ite in mundum
uniuerſum, & prædicate Euangelium omni
creaturæ. Qui crediderit & baptiſatus fuerit,
ſaluus erit, q̃ uero nō crediderit condēnabit̃.

De ſymbolo fidei Chriſtianæ.

271. Quæstio.

Quid credis? Responsio. Credo in deum patrem omnipotentē, creatorē cæli & terræ. Et in Iesum Christū filium eius unicum domini nostrū. Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Mariā uirgine. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad cælos, sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Credo in spiritum sanctum. Sanctā ecclesiā catholicam, Communionem sanctorū. Remissionem peccatorum. Carnis resurrectionem. Et uitā æternā.

Q.

Quam utilitatem affert tibi hæc fides? R. Hanc affert mihi, q̄ per fidem reputor corā deo iustus & sanctus propter Iesum Christū, et q̄ donatur mihi spūs sanctus quo orem ad Deum, & ipsum ut patrem inuocem, & uitā meam iuxta mandata Dei instituam.

De oratione Dominica.

Q.

Quid oras? R. Orationem quam docuit Iesus Christus. Pater noster qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua, quemadmodum in cælo sic etiam in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos re-

nos remittimus debitoribus nostris. Et nō
nos inducas in tentationem. Sed libera nos
a malo. Quia tuum est regnum, & potentia,
& gloria in secula seculorum Amen.

De Decalogo.

Q. Quæ sunt præcepta Dei? Responsio.

i Ego sum Dominus deus tuus. Non ha-
bebis deos alienos coram me.

ii Nō assumes nomē dñi dei tui in uanū.

iii Memento ut diem sabbathi sanctifices.

iiii Honora patrem & matrem tuam, uel sit
longæuus super terram.

v Non occides.

vi Non moechaberis.

vii Non facies furtum.

viii Non loqueris contra proximum tu-
um falsum testimonium.

ix Non cōcupisces domum proximi tui.

x Nec desiderabis uxorem eius, non ser-
uum, non ancillam, non bouē, non asinum,
nec ulla quæ illius sunt.

Q. Ad quid tradita sunt præcepta dei? R.
Primum tradita sunt ad hoc, ut ex ipsis disca-
mus peccata nostra agnoscere. Deinde ut ex
ipsis discamus bona opera facere, & hone-
stam uitam ducere.

Q. Possumus ne nostris bonis operibus
præcepta dei perfecte implere? R. Nequa-
quam. Nostra enim opera non sunt perfe-
cta bona, propterea quod sumus in peccatis cō-

N

cepti & nati. Sed ut saluti nostræ consulere,
 Dominus deus noster donauit nobis filium
 suum Iesum Christum, qui nullum unquam
 peccatum fecit, sed impleuit omnia præcep-
 ta dei absolutissime. Quare si in hunc creda-
 mus, reputat nos deus ex clementia & mise-
 ricordia propter Iesum Christum perinde ac
 si nos omnia præcepta Dei impleuissemus.
 Q. Quam ob causam debemus bona op-
 era facere? R. Non propter hanc causam,
 ut satisficiamus nostris bonis operibus pro
 peccatis, ut mereamur uitam æternam. So-
 lus enim Christus satisfecit pro peccatis no-
 stris, & meruit nobis uitam æternam. Sed de-
 bemus bona opera facere, ut his fidē nostrā
 reficemur, & Domino Deo nostro pro bene-
 ficijs suis gratias agamus.

De Cœna Dominica

Q. Quid est cœna domini nostri Iesu Chri-
 sti? R. Est sacramentum, seu diuinum sig-
 naculum, quo Christus uere, ac substantiali-
 ter nobis corpus & sanguinem suum exhibet
 & certificat nos, q̄ habeamus remissionem
 peccatorum, & uitam æternam.

Q. Quæ sunt uerba institutionis cœnæ do-
 minicæ? R. Dominus Iesus Christus in ex-
 nocte, qua traditus est, accepit panē, & post
 quam gratias egisser, fregit, deditq; discipu-
 lis suis, & ait. Accipite, & comedite: Hoc est
 corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc
 facite

facite in mei recordationem. Similiter & calicem, postq̃ cornauit, accepit, & gratijs actis dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes: Hoc poculum nouum testamētum est in meo sanguine, qui pro uobis, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite quotiescunque biberitis in mei commemorationem.

De clauibus regni cœlorum.

Q.

Quæ sunt clauēs regni cœlorum?

Responsio. Ministerium prædicandi Euangelij de Iesu Christo,

Q.

Quo in loco scripturæ institutū est a Christo ministerium prædicandi Euangelij?

Responsio. Lucæ decimo ait Christus. Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Matth. xvi. ait Christus ad Petrum, & nomine Petri ad omnes apostolos & ministros Euangelij. Tibi dabo clauēs regni cœlorum. Quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in cœlis. Et quicquid solueris in terra, erit solutum in cœlis. Et Ioannis de

cimo. Accipite spiritum sanctum,

quorumcūq; remiseritis pec-

cata, remittuntur eis, quo-

rumcūq; retinueritis,

retenta sunt.

Finis Catechismi.